Η πρώτη κυπριακή αριστερή προεδρία, 2008 – 2013

Του Αντρέα Παναγιώτου

Περιεχόμενα

Εισαγωγή

1. Ιστορικό πλαίσιο: η θέση της κυπριακής Αριστεράς στο τοπικό πολιτικό υποσύστημα

2. Η αλλαγή οικονομικού μοντέλου: η ανακάλυψη και αδειοδότηση του φυσικού αερίου ως προϊόν γεωπολιτικής στρατηγικής

3. Το κυπριακό: ένα ημιτελές αλλα ιστορικό ρήγμα στο ηγεμονικό πλαίσιο του διαχωρισμού

4. Η οικονομική κρίση και η έκρηξη της ταξικής αντιπαράθεσης: 2011-13

5. Ο εκδημοκρατισμός και οι νέες δυναμικές του πολιτικού υποσυστήματος και της Δημόσιας Σφαίρας

Επίλογος: Η Αριστερά και η εμπειρία της Κύπρου

Εισαγωγή: αναλυτικά ερωτήματα

Η ανάλυση, η οποία ακολουθεί, εστιάζει σε ένα θεωρητικό ζητούμενο με πρακτικές πολιτικές προεκτάσεις: όταν αναλαμβάνει την εκτελεστική εξουσία η Αριστερά πώς μπορεί να διαχειριστεί μια συστημική κρίση του καπιταλισμού, σε ένα πλαίσιο με αποικιακά κατάλοιπα; Το ερώτημα[1] έχει δυο πρακτικές διαστάσεις:

1. Σε σχέση με την Κύπρο και την Αριστερά, ως τοπικό ιστορικό πολιτικό χώρο, τα ζητούμενα αφορούν και στον τρόπο που η Αριστερά χειρίστηκε τη συγκυρία, αλλά και το τί αποκάλυψε για την κοινωνία, αυτή η πρωτόγνωρη εμπειρία.
2. Στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό, αλλά και Μεσογειακό χώρο,[2] η εμπειρία της κυπριακής Αριστεράς είναι αξιοσημείωτη, σε μια περίοδο με σημαντικές μετατοπίσεις τόσο στο χώρο της θεσμικής, όσο και της εξωθεσμικής Αριστεράς. Σε αυτό το πλαίσιο, τίθεται και το ευρύτερο θεωρητικό - ιστορικό ερώτημα, αν η εξουσία όντως αφομοιώνει την Αριστερά, αλλά και πώς μπορεί ένα οργανωμένο ιστορικά κίνημα/χώρος να διατηρήσει την δυαδική κατάσταση του «οράματος» και της «καθημερινής πρακτικής», που μπορεί να μεταφραστεί σαν δυαδικό σχήμα «οργάνωσης» - «κινήματος» .

Η ανάλυση που ακολουθεί θα είναι μια προσπάθεια να διερευνηθούν οι πιο πάνω δυο διαστάσεις σε 4 τομείς: ανεύρεση φυσικού αερίου, κυπριακό, αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, διαδικασία εξελικτικού εκδημοκρατισμού. Σε κάθε ενότητα η ιστορική συγκριτική ανάλυση για την πολιτική πρακτική (και τις σχετικές αντιπαραθέσεις) στο συγκεκριμένο πλαίσιο, θα συνοδεύεται από μια ανάλυση των εσωτερικών δυναμικών της αριστερής υποκουλτούρας/subculture.

Πριν προχωρήσουμε, ωστόσο, θα πρέπει να διευκρινίσουμε τις αναλυτικές έννοιες. Ο όρος «Αριστερά» ανάγεται στη Γαλλική επανάσταση και εκφράζει με αυτή την παραπομπή την πρώτη οργανωμένη, στη μοντέρνα εποχή, διεκδίκηση της ισότητας σε πολιτικά, βασικά, πλαίσια. Τις επόμενες δεκαετίες, η έννοια της Αριστεράς

[1] Αυτό το κείμενο και οι σχετικές ερωτησεις/προβληματισμοι είναι μέρος μιας ευρύτερης αναλυτικής προσπάθειας σε σχέση με τα ιστορικά κινήματα και το φαινομένο της κυπριακής Αριστεράς σαν υποδειγματικού συνοριακού δείγματος τέτοιου κινήματος στην νεωτερικοτητα. Ένα ενδεικτικό κείμενο των προηγούμενων αναλύσεων για την ιστορική και συγκριτική εμπειρία της κυπριακής Αριστεράς είναι το: Andreas Panayiotou. 2006. Lenin in the coffee-shop: the communist alternative and forms of non-western modernity. In *Postcononial Studies, vol. 9, no.3. Routeldge*. Αλλα σχετικά κείμενα αναφέρονται πιο κάτω.

[2] Ενδεχομένως και παγκόσμια, αφού η εμπειρία της Αριστεράς διεκδικεί μια πανανθρώπινη αφήγηση. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο, τα συγκριτικά παραδείγματα αντλούνται και από την παγκόσμια εμπειρία – ιδιαίτερα εκείνη της Χιλής στη Λατινική Αμερική.

ταυτίστηκε, εν μέρει, με δημοκρατικά και εθνικό-απελευθερωτικά κινήματα - ενάντια στις τότε ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες. Στα μέσα του $19^{ου}$ αιώνα, εμφανίστηκε μια νέα μορφή της Αριστεράς με την μετατόπιση της έννοιας της ισότητας από την πολιτική στην οικονομική σφαίρα, και την ταυτόχρονη εμφάνιση ενός ανάλογου ιστορικού υποκειμένου – της εργατικής τάξης στο καπιταλιστικό σύστημα. Αυτή η έννοια της Αριστεράς κυριάρχησε, καθώς σταδιακά οι δημοκρατικές αρχές γίνονταν, έστω και διστακτικά, αποδεκτές. . Η Σοβιετική επανάσταση του 1917 επέκτεινε τις θεματικές της Γαλλικής επανάστασης, γοήτευσε το παγκόσμιο και υπήρξε καταλύτης για τις αλλαγές τόσο στη Δύση, όσο και στον μη-δυτικό κόσμο μετά το 1945. Ταυτόχρονα, η Σοβιετική επανάσταση δίχασε την τότε Αριστερά – τα τότε εργατικά κινήματα. Σε εκείνο το πλαίσιο, όπως παρατήρησε και ο Χόμπσμπαουμ,[3] στην ιστορική του αφήγηση για τον $20^{ου}$ αιώνα, η έννοια της Αριστεράς απέκτησε πολλές φορές πολλαπλά νοήματα ταυτόχρονα – διατήρησε λ.χ. την σοσιαλιστική έμφαση, σε διαφορετικές αποχρώσεις, αλλά σε πολλές μη-δυτικές χώρες η Αριστερά έπρεπε να αναλάβει και το έργο του εκδημοκρατισμού, της εγκαθίδρυσης κοσμικής κοινωνίας, πολιτισμικής συνύπαρξης, ολοκλήρωσης του εκμοντερνισμού, αλλά και της θεσμοθέτησης της ανεξαρτησίας της χώρας ή της περιοχής. Το προοίμιο τέτοιων κινημάτων ήταν και η εμπειρία των Κινημάτων/Συμμαχιών/Μετώπων αντίστασης στο πλαίσιο του Β Παγκοσμίου Πολέμου. Και η κυπριακή Αριστερά βρέθηκε, ουσιαστικά, στο μεταίχμιο αυτών των δυο μορφών της Αριστεράς – υιοθέτησε το αντιφασιστικό μοντέλο του Λαϊκού Μετώπου το 1941 και με αυτό το μοντέλο έπρεπε μετά το 1945 να αντιμετωπίσει το αποικιακό πλαίσιο. Τις δεκαετίες του 1960-70 εμφανίστηκαν, στην Δύση αρχικά, μια σειρά από «νέα κοινωνικά κινήματα» εμπνευσμένα από τις ιστορική κουλτούρα της Αριστεράς, τα οποία πρόσθεσαν νέες διαστάσεις στις πρακτικές και την έμφαση της, αλλά σε αρκετές περιπτώσεις οδήγησαν και σε νέες διασπάσεις.

Σε αυτό το πλαίσιο, το ερώτημα που τίθεται είναι ποιά έννοια της Αριστεράς θα πρέπει να είναι το κριτήριο ανάλυσης και αξιολόγησης. Το κείμενο, που ακολουθεί θα αντιμετωπίσει την κυπριακή Αριστερά ως ιστορικό κοινωνιολογικό φαινόμενο – ως ένα χώρο/μια μερίδα της κοινωνίας, η οποία διαμορφώθηκε ιστορικά και η οποία εκφράζει ένα συνεκτικό πολιτικό – πολιτισμικό λόγο βασισμένο στις ιστορικά διαμορφωμένες αξίες της Αριστεράς. Με αυτήν την έννοια, η εμπειρία της κυπριακής

[3] E. Hobsbawm. 1994. The Age of Extremes. Great Britain: Abacus.

Αριστεράς ως ιστορικού χώρου, ο οποίος λειτούργησε μεν νόμιμα για δεκαετίες, αλλά σε ένα καθεστώς "αποκλεισμού από την εξουσία"[4] είναι αντίστοιχη του «χώρου», τον οποίο εξέφρασε στην Γερμανία το Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα μέχρι το 1918, ή το μέρος της κοινωνίας το οποίο εξέφρασε το Ιταλικό Κ. Κ. μέχρι την δεκαετία του 1990. Ανάλογες υποκουλτούρες/χωροι υπάρχουν και σε άλλες χώρες – η ουσιαστική διάφορα είναι ότι στην Κύπρο, όπως και στα πιο πάνω παραδείγματα, αυτός ο κοινωνικός χώρος εκφράζεται πολιτικά από ένα κόμμα κατ' εξοχήν – έστω και αν οι επιρροές του φτάνουν και σε άλλες ομάδες, στο χώρο του Κέντρου ιδίως. Η Ελληνική Αριστερά λ.χ. είχε μια στιγμή ανάλογη με το ΑΚΕΛ την περίοδο της γερμανικής κατοχής, όταν συγκροτήθηκε το ΕΑΜ. Το ΑΚΕΛ συγκροτήθηκε, σε άλλες συνθήκες βέβαια, την ίδια περίοδο. Όμως, το ΕΑΜ διαλύθηκε και η ελληνική Αριστερά ακολούθησε μια άλλη πορεία και η κομμουνιστική της πτέρυγα μετά από διασπάσεις εκφράζεται με διάφορα σχήματα μετά το 1974. Μετά από την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, το 2009, ένα κόμμα από τις καταβολές της κομμουνιστικής αριστεράς, ο ΣΥΡΙΖΑ, φάνηκε να αντλεί ψηφοφόρους από τον ευρύτερο χώρο της αριστεράς (του ΠΑΣΟΚ αλλα και άλλων σχημάτων συμπεριλαμβανομένου και του ιστορικού κόμματος-φορέα της κομμουνιστικής παράδοσης, του ΚΚΕ) και να μετατρέπεται σε βασικό διεκδικητή της εξουσίας – όπως είναι ουσιαστικά το ΑΚΕΛ στο κυπριακό πολιτικό υποσύστημα. Ανάλογα σχήματα μπορεί να προκύψουν και σε άλλες χώρες, όπως η Ισπανία, η Ιρλανδία ή χώρες του τέως σοσιαλιστικού μπλοκ στην Ευρώπη. Είναι σχήματα στο οποία ο χώρος της Αριστεράς συγκροτείται/επανασυσπειρώνεται σε ένα κόμμα/κίνημα με κομμουνιστικές [ή ανάλογες ριζοσπαστικές][5] καταβολές. Το βασικό ζητούμενο ενός τέτοιου χώρου, που εκφράζεται μέσα από ένα κόμμα, είναι διπλό: πώς καταφέρνει να συσπειρώνει δυο, αναπόφευκτα διαφορετικές, τάσεις – την μεταρρυθμιστική και την ριζοσπαστική – και πώς μπορεί ή καταφέρνει να δημιουργεί μέσα από ένα εσωτερικό διάλογο και εξωτερικές συμμαχίες ένα είδος ηγεμονικού λόγου για την ευρύτερη κοινωνία. Διότι αναπόφευκτα και στο εσωτερικό του εν λόγω κόμματος θα υπάρχουν και ταξικές και άλλες διαφοροποιήσεις (λ.χ. μεσαίων και λαϊκών στρωμάτων, διανοουμένων και

[4] Ο G. Roth αποκάλεσε αυτό το καθεστώς "Negative Integration" μιλώντας για την εμπειρία του Γερμανικού εργατικού κινήματος πριν το 1918. Guenther Roth. 1963. The Social Democrats in Imperial Germany: a study in Working Class isolation and National Integration. New Jersey: Totowa.

[5] Η αναφορά λ.χ.. στην Ισπανία και την Ιρλανδία πιο πάνω σαν ενδεχόμενα παραδείγματα, έχει να κάνει και με το γεγονός ότι η ιστορική εμπειρία των εργατικών /λαϊκών κινημάτων διασταυρώνεται και θέματα ταυτότητας λ.χ. τα οποία διαμορφώθηκαν είτε σε αντί-αποικιακό πλαίσιο είτε σε πλαίσιο διεκδίκησης αποκέντρωσης από μια ισχυρή κεντρική εξουσία.

τεχνοκρατών κοκ) οι οποίες θα απεικονίζουν και εν δυνάμει ευρύτερες "εξωτερικές" -σε σχέση με τον ιστορικό χώρο - συμμαχίες.

Το ιδεολογικό ζήτημα είναι σημαντικό, για το συνεκτικό πολιτικό-πολιτιστικό πλαίσιο του κοινωνικού-ιστορικού χώρου, αλλά δεν θα είναι εδώ το μόνο κριτήριο της επιλογής συγκριτικού παραδείγματος. Η κυπριακή Αριστερά αν και έχει κοινά χαρακτηριστικά με την ιταλική, δεν ανέπτυξε μια θεωρία ανάλογη του Γκράμσι. Αν η συγκριτική αναφορά εστιαζόταν στα κόμματα με κομμουνιστική μόνο ιδεολογία, ή, ανάποδα, με κόμματα ανάλογης καταγωγής, αλλά με πιο «ανοικτή» ιδεολογικά προσέγγιση, τότε το ερώτημα θα ήταν κατά πόσο η τοπική πραγματικότητα είναι κοντά ή όχι στο άλφα ή βήτα μοντέλο. Η βασική θέση εδώ είναι ότι η κυπριακή Αριστερά ως χώρος, ο οποίος δημιουργήθηκε από μια «συνοριακή εμπειρία»[6] στο παγκόσμιο σύστημα, κουβαλά μια θεωρία ντε φάκτο, ως αποτέλεσμα της δομικής της θέσης και της συνακόλουθης αντίληψης, παρά εκφράζει τη θεωρία κάποιου κειμένου. Το ερώτημα, κατά συνέπεια, τίθεται ανάποδα. Ποιά είναι η «θεωρία», η οποία πηγάζει από την κυπριακή εμπειρία, και τί μπορεί να διδάξει – και στους κύπριους, αλλά και σε άλλες ανάλογες περιπτώσεις σε ένα ευρύτερο, παγκόσμιο, πλαίσιο; Σε αυτό το πλαίσιο, τα συγκριτικά παραδείγματα θα αναζητηθούν, όχι μόνο με βάση τη κοινή ιστορική κοινωνιολογική εμπειρία, αλλά και το πολιτικό σύστημα, το οποίο είχαν να αντιμετωπίσουν. Και σε αυτό το πλαίσιο, η Χιλιανή εμπειρία του 1973, όπου η Αριστερά βρέθηκε να ελέγχει την εκτελεστική εξουσία, αλλά όχι το κράτος και άλλους νευραλγικούς θεσμούς, είναι ίσως η πιο λογικά συγκρίσιμη περίπτωση – παρά τις διαφορές στην χρονολογική περίοδο και την γεωγραφική περιοχή, και την συνακόλουθη διαφορά στη μορφή της βίας που ασκήθηκε ενάντια στην Αριστερά.

1. Ιστορικό πλαίσιο: η θέση της κυπριακής Αριστεράς στο τοπικό πολιτικό υποσύστημα

[6] Αντρεας Παναγιώτου. 2005. Συνοριακές εμπειρίες: ερμηνεύοντας τον πατριωτισμό της Κυπριακής Αριστερας. Αθήνα: νήσος.
Andreas Panayiotou. 2006. Lenin in the coffee-shop: the communist alternative and forms of non-western modernity. In *Postcononial Studies, vol. 9, no.3. Routeldge*

Κινητοποίηση εργαζομένων την δεκαετία του 1940 υπό την σκιά της αποικιοκρατίας[7]

Από την πλευρά της κυπριακής Αριστεράς θα μπορούσε να διατυπωθεί το ερώτημα αν άξιζε το εγχείρημα, η 5χρονη διαχείριση της εκτελεστικής εξουσίας. Για να γίνει κατανοητό αυτό το ερώτημα, πρέπει να δει κάποιος την 90χρονη ιστορία της. Η κυπριακή Αριστερά ως χώρος διαμορφώθηκε την δεκαετία του 1940 – στη βάση των δομών και των πρακτικών, που ανέπτυξε μια προλεταριακή πρωτοπορία κατά την διάρκεια του μεσοπόλεμου. Τη δεκαετία του 1940, η Αριστερά εμφανίστηκε ως ένα πολλαπλό κίνημα[8], το οποίο εκφραζόταν πολιτικά μέσα από το ΑΚΕΛ, το ανοικτό κόμμα, κατά τα πρότυπα των Λαϊκών Μετώπων της δεκαετίας του 1930 και ακολούθως των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων/συμμαχιών, κατά την διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πόλεμου στην Ευρώπη.

[7] Φωτογραφία από την έκδοση «Αγώνες για τον Τιμάριθμο» [έκδοση ΠΕΟ, 1984]. Κάτω από την φωτογραφία υπάρχει το ακόλουθο σχόλιο: «*Ο αγώνας για την πτώση του Τιμάριθμου είναι συνεχής. 17/9/1948 στο Βαρώσι. Δίωρη στάση εργασίας και πικετοφορία εργατών για φθηνότερο ψωμί. Στο βάθος βρετανικά πολεμικά αεροσκάφη υπερίπτανται της πόλης σε σχηματισμό*».

[8] Τα κινήματα της δεκαετίας του 1940, ουσιαστικά, δημιούργησαν το μαζικό κόμμα. Το ΚΚΚ είχε μεν δημιουργηθεί από την δεκαετία του 1920 και είχε παίξει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία των συντεχνιών, αλλά η δημιουργία πολλαπλών κινημάτων -εργατών, αγροτών, συνεργατιστών, ανέργων- ήταν και αποτέλεσμα του θεσμικού πλαισίου, το οποίο επέτρεπε τέτοια οργάνωση. Με αυτήν την έννοια, η δημιουργία του ΑΚΕΛ είχε και στοιχεία του τρόπου με τον οποίο συγκροτήθηκε το βρετανικό Εργατικό κόμμα από τα συνδικάτα.

Η πρώτη διεκδίκηση της ανωτάτης εξουσίας, εκ μέρους της Αριστεράς, στην ελληνοκυπριακή κοινότητα έστω, ήταν η υποστήριξη της υποψηφιότητας του Λεόντιου για τον αρχιεπισκοπικό θρόνο το 1947 – ένα χρόνο μετά την εκλογική επιτυχία της στις δημοτικές του 1946. Λόγω των ιστορικών προνομίων της εκκλησίας, αλλά και της κατάργησης των πολιτικών θεσμών μετά την εξέγερση του 1931, ο αρχιεπίσκοπος είχε σημαντικό πολιτικό ρόλο συντονιστή στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Ο Λεόντιος, ο οποίος ήταν έντονα αντί-αποικιακός, αλλά μετριοπαθής σε σχέση με τις εσωτερικές πολιτικές δυνάμεις, εκλέχθηκε μεν με 52%,[9] αλλά πέθανε σε ένα μήνα και ακολούθως κέρδισε τον αρχιεπισκοπικό θρόνο ένας εκπρόσωπος της ακροδεξιάς. Για την Αριστερά, ο θάνατος του ήταν δολοφονία,[10] η οποία συγκαλύφθηκε – και η μετέπειτα καλπονοθεία, όπως την βίωσε και την κωδικοποίησε η Αριστερά, στις αρχιεπισκοπικές εκλογές, είχε ως στόχο την ίδια.[11] Ακολούθως, η Αριστερά βρέθηκε σε μια χώρα, που βρισκόταν στο δυτικό μπλοκ, αλλά ως αποικία ήταν, επίσης, σε αντιθετική θέση σε σχέση με τη Δύση - αρχικά ως αποικία και ακολούθως λόγω των προσπαθειών της να ανεξαρτοποιηθεί. Η Αριστερά διεκδίκησε την προεδρία με ένα κεντρώο υποψήφιο το 1960 σε ένα δυσμενές περιβάλλον – και κατάφερε να συσπειρώσει το ένα τρίτο των ψηφοφόρων. Στις βουλευτικές του 1970, η Αριστερά συσπείρωσε και πάλι το ένα τρίτο των ψήφων σε κομματικές ψήφους, αλλά με βάση την τότε οριζόντια ψηφοφορία, τα ποσοστά της έφτασαν το 40%.[12] Εκείνες οι εκλογές ήταν αποκαλυπτικές για το ρόλο που είχε υιοθετήσει η Αριστερά στο περίπλοκο περιβάλλον του ψυχρού πόλεμου: παρά το ότι ήταν σαφώς το πρώτο κόμμα, εντούτοις εξέλεξε μόνο 9 από τους 35 βουλευτές – διότι τόσους είχε διεκδικήσει. Η στρατηγική της μη-διεκδίκησης της εξουσίας είχε υιοθετηθεί και με βάση τις φήμες[13] που υπήρχαν για εξωτερική επέμβαση [οι 3 εγγυήτριες χώρες ήταν μέλη του ΝΑΤΟ] αλλά και λόγω των πρακτικών εμπειριών: το 1965-66 στην Ινδονησία είχε γίνει μια σφαγή μισού εκατομμυρίου αριστερών/οπαδών του Κ.Κ. μετά από πραξικόπημα, στην Ελλάδα από τον εμφύλιο του 1944-49 και

[9] Σύμφωνα με την αναφορά του Ε. Παπαϊωάννου στο βιογραφικό βιβλίο «Ενθυμήσεις από την ζωή μου».

[10] Τέτοια υπονοούμενα υπάρχουν και στο βιογραφικό βιβλίο του κ. Παπαϊωνανου.

[11] Για τις διαμάχες και στις αμφισβητήσεις που ακολούθησαν β. Κ. Γραικός , 1990, «Κυπριακή Ιστορία» [σελ. 259-60] και Ρ. Κατσιαούνης, , 2000, «Η Διασκεπτική».

[12] Σύμφωνα με την «Κυπριακή Ιστορική Εγκυκλοπαίδεια» ήταν 39.8%. Το πρόβλημα του υπολογισμού έγκειται στο γεγονός ότι υπήρχε και κομματική ψήφος -η οποία ήταν 34% για το ΑΚΕΛ- και οριζόντια.

[13] Φαίνεται ότι υπήρχε εισήγηση για να κηρυχθεί παράνομο το ΑΚΕΛ, αλλά ο Μακάριος δεν το αποδέχθηκε. Οι φήμες όμως λειτουργούσαν ανεξάρτητα από το νομικό πλαίσιο.

μετά, η Αριστερά είχε βρεθεί σε ένα ανάλογο καθεστώς διώξεων, ενώ και στον αραβικό κόσμο, τα μαζικά κομμουνιστικά κόμματα, όπως στο Ιράκ, βρέθηκαν υπό διωγμό όταν διεκδικούσαν την εξουσία. Σε αυτό το πλαίσιο, το κυπριακό αριστερό κίνημα υιοθέτησε τη γραμμή της «ενότητας» με βάση την οποία στήριζε μια προεδρία που θα διατηρούσε την ανεξαρτησία, και θα αντιστεκόταν στην εσωτερική ακροδεξιά. Αυτή η γραμμή διατηρήθηκε και μετά τον θάνατο του Μακάριου το 1977. Θα μπορούσε, σε αυτό το πλαίσιο, να δει κάποιος και την δημιουργία ενός είδους ηγεμονίας από τα κάτω.

Το ΑΚΕΛ είχε, βέβαια, δικές του θέσεις, αλλά μέσα στα πλαίσια της στρατηγικής της ενότητας βρέθηκε με ένα παράδοξο τρόπο να είναι στο «ενδιάμεσο» των άλλων δυο χώρων, του Κέντρου και της Δεξιάς, οι οποίοι έκφραζαν θέσεις με τις οποίες η Αριστερά θα μπορούσε να συμμαχήσει, αλλά μόνο η ίδια συγκροτούσε ένα ενιαίο συνεκτικό πλαίσιο πολιτικής. Οι αποκλίσεις ήταν ιδιαίτερα έντονες από την μια στην έμφαση στην εσωτερική, οικονομική και στην εξωτερική πολιτική και από την άλλη στη στάση απέναντι στο κυπριακό. Έτσι, η συμμαχία της Αριστεράς με κεντρώες δυνάμεις μετά το 1960, της είχε επιτρέψει να παίξει βασικό ρόλο στην οικοδόμηση του κυπριακού κράτους ευημερίας, αλλά και της ανοικτής εξωτερικής πολιτικής – η οποία λειτούργησε, επίσης, καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη. Στο θέμα του κυπριακού, ωστόσο, οι σχέσεις του κόμματος με τους άλλους δυο πόλους -τη Δεξιά και το Κέντρο- ήταν πιο περίπλοκες: η Αριστερά και το ΑΚΕΛ ήταν οι πιο συνεπείς υποστηρικτές της δημιουργίας μιας κοσμικής πολιτείας στην βάση της ιστορικής εμπειρίας της ειρηνικής συμβίωσης των δυο κοινοτήτων. Η Δεξιά, η οποία μετά το 1974 εκφραζόταν από τον ΔΗΣΥ, πρόσφερε μεν κάλυψη στην ακροδεξιά που είχε συμμετάσχει στις σφαγές εναντίον των τουρκοκυπρίων [αλλα και ελληνοκυπρίων αριστερών], και γενικά στηρίζονταν στο εσωτερικό της στον εθνικισμό σαν συνεκτική ιδεολογία, αλλα ταυτόχρονα η ηγεσία του κόμματος υποστήριζε μια συμβιβαστική λύση του κυπριακού – κάτι που υποστήριζε και η Δύση η οποία έβλεπε πια το κυπριακό σαν πηγή αστάθειας ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία. Από την άλλη, το Κέντρο ήταν πιο απρόθυμο να αποδεχθεί μια λύση έχοντας υιοθετήσει ένα είδος ελληνοκυπριακού εθνικισμού που στηριζόταν στην διαφύλαξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, και στην αντίσταση στις δυτικές επεμβάσεις. Με αυτή την έννοια, αν το ΑΚΕΛ ήθελε να κινηθεί προς την λύση, ένας στρατηγικός σύμμαχος θα ήταν η ηγεσία, τουλάχιστον, του ΔΗΣΥ, ο οποίος, όμως, ήταν ταυτισμένος με τη Δύση –

σημειολογικά και πολιτικά. Από την άλλη η οικοδόμηση της ανεξαρτησίας και του εκδημοκρατισμού, με συμβολικό ιστορικό άξονα τη «δημοκρατική αντίσταση» πριν και κατά την διάρκεια του 1974, είχε στηριχθεί στην συνεργασία με το Κέντρο το οποίο, όμως, φαινόταν απρόθυμο για κινήσεις προς την λύση μέσω συμβιβασμού με την άλλη κοινότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Αριστερά στήριξε κυβερνήσεις από το Κέντρο μέχρι το 1985, όταν αποστασιοποιήθηκε και βρέθηκε σε μια ντε φάκτο συνεργασία με τον ΔΗΣΥ. Στις εκλογές του 1988, το ΑΚΕΛ διεκδίκησε την προεδρία με δικό του υποψήφιο, τον Γ. Βασιλείου. Ο Βασιλείου είχε αριστερή καταγωγή, αλλά ως ένας πλούσιος τεχνοκράτης ήταν επίσης αποδεκτός και από την τοπική αστική τάξη. Η βασική έμφαση του ΑΚΕΛ τότε ήταν ο εκσυγχρονισμός, αλλά με εστίαση στη λύση του κυπριακού. Αξίζει, ωστόσο, να παρατηρηθεί ότι η διεκδίκηση της εξουσίας από το ΑΚΕΛ συνέπιπτε, όπως και το 1947, με μια νευραλγική περίοδο μετάβασης – τότε ήταν η αρχή του ψυχρού πόλεμου, ενώ το 1988 ήταν το τέλος του. Ο Βασιλείου εκλέχθηκε και όντως ώθησε την κυπριακή κοινωνία σε μια σειρά εκσυγχρονιστικών τομών, όπως η δημιουργία τοπικού πανεπιστήμιου, η προσπάθεια εξορθολογισμού του ρουσφετιού,[14] αλλά και η καθιέρωση μιας σειράς κοσμικών πρακτικών, όπως το πολιτικό διαζύγιο. Η προεδρία του χαρακτηρίσθηκε πάνω από όλα από μια έντονη προσπάθεια να λυθεί το κυπριακό. Η Δεξιά συνεργάστηκε στη βουλή, αλλά και στο διάλογο στη Δημόσια Σφαίρα, για το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της προεδρίας Βασιλείου, καθώς, όμως, πλησίαζαν οι προεδρικές εκλογές του 1993, έκανε μια απότομη στροφή στον εθνικισμό και κέρδισε οριακά τις εκλογές. Αξίζει να αναφερθεί πάντως ότι η προεδρία Βασιλείου έθεσε την υποδομή για το πλαίσιο, στο οποίο κινήθηκε η επόμενη περίοδος – υπέβαλε αίτηση για ένταξη στην Ε.Ε., μετάτρεψε την Κύπρο σε χώρο οικονομικού «περάσματος»/ροής κεφαλαίων ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, και άνοιξε μια σειρά θεμάτων που ήταν λογοκρινόμενα όσο αφορά στο κυπριακό.[15] Πέρα από τις πολιτικές διαφωνίες, η αντίθεση που αντιμετώπισε από μια μερίδα της κοινωνίας είχε να κάνει με ιστορικές προκαταλήψεις και απωθημένα

[14] Με βάση το προηγούμενο καθεστώς των προσωπικών πελατειακών σχέσεων, και την προνομιακή μεταχείριση ορισμένων πολιτικών χώρων, ο εξορθολογισμός μεταφράστηκε σε κατανομή των «πόρων» -όπως οι προσλήψεις και οι διορισμοί- με βάση την εκλογική δύναμη των πολιτικών κομμάτων ως αντιπροσωπευτικών πολιτικών χώρων.

[15] Ένα παράδειγμα ήταν η δημόσια αναφορά στην έννοια της ομοσπονδίας, η οποία είχε μεν γίνει αποδεκτή από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 [με τις "συμφωνίες κορυφής" του 1977 και 1979] αλλα στον εσωτερικό δημόσιο λόγο εξακολουθούσε να αποφεύγεται η αναφορά στον όρο.

ενάντια στην Αριστερά ως πολιτικό, αλλά και πολιτισμικό – ταξικό χώρο. Και σε αυτήν την αντίδραση υπήρχε σύγκλιση ενός απορριπτισμού από το Κέντρο με τον ιστορικό, και υστερικό, αντικομμουνισμό της ακροδεξιάς.

Μετά από 10 χρόνια δεξιάς προεδρίας, 1993 – 2003, η Αριστερά επανήλθε στην κυβέρνηση το 2003 – αν και μετά τις βουλευτικές του 2001 εξέφρασε και την κοινοβουλευτική πλειοψηφία με τη συνεργασία της με τα κεντρώα κόμματα. Η εκλογή του Τ. Παπαδόπουλου, το 2003, σηματοδότησε και την πρώτη φορά που κομματικά στελέχη του ΑΚΕΛ συμμετείχαν στην κυβέρνηση. Η συνεργασία με το ΔΗΚΟ και την ΕΔΕΚ, εκείνη την περίοδο, είχε αρκετά από τα στοιχεία των προηγούμενων συνεργασιών Αριστεράς και Κέντρου – έμφαση σε μια ανοικτή εξωτερική πολιτική, εσωτερική έμφαση στο κράτος ευημερίας και τον «εκσυγχρονισμό»[16] – αλλά και διαφωνίες για το κυπριακό. Η Δεξιά βρέθηκε εντελώς απομονωμένη μετά από το 2004 και η πόλωση ανάμεσα στην ηγεσία της και τον τότε πρόεδρο, τον Τ. Παπαδόπουλο, ήταν σχεδόν ακραία. Σε αυτό το σενάριο, η Αριστερά ήταν, όπως και την περίοδο 1985-88, ενδιάμεση. Διαμορφωνόταν, ωστόσο, και ένα νέο πλαίσιο: για πρώτη φορά είχε αναδειχθεί ηγέτης από την τουρκοκυπριακή Αριστερά το 2005, ενώ η ένταξη της Κύπρου στην Ε.Ε. δημιούργησε ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας.

Με αυτά τα δεδομένα, το ΑΚΕΛ αποφάσισε το 2008 να διεκδικήσει την εξουσία με τον ηγέτη του. Το βασικό προεκλογικό σύνθημα «δίκαιη λύση, δίκαιη κοινωνία» εξέφρασε τη μεταρρυθμιστική διάσταση του εγχειρήματος: ως πρωταρχικός στόχος πρόβαλε το κυπριακό και ως συνέχεια των προηγούμενων στόχων πρόβαλε η υπεράσπιση και διεύρυνση του κοινωνικού κράτους.[17] Η υποψηφιότητα του κ. Χριστόφια, του γ.γ. του κόμματος, δεν προκάλεσε τις εντάσεις που θα

[16] Ο όρος, όπως θα δούμε και πιο κάτω, θα γίνει αμφιλεγόμενος. Η κυβέρνηση Παπαδόπουλου προσπάθησε να διευρύνει τον εκσυγχρονισμό σε σχέση με μια πιο ισομερή κατανομή των διορισμών, αλλά και, αυτήν την φορά, και με μια καινοτομία στην εκπαίδευση – ο νέος υπουργός παιδείας, ο Π. Γεωργιάδης, αποδείχθηκε αρκετά αυτόνομος από τα παραδοσιακά κέντρα εξουσίας - όπως η εκκλησία - στο συγκεκριμένο τομέα. Όμως, σε άλλους τομείς ο εκσυγχρονισμός φάνηκε να εκφράζεται και από μια νέα σύγκλιση μερίδας της Αριστεράς με τη φιλελεύθερη Δεξιά – ιδιαίτερα μετά το 2004.

[17] Αξίζει να σημειωθεί και μια οργανωτική διάσταση στην οποία θα γίνει αναφορά πιο κάτω σαν μέρος της διαδικασίας ένταξης στο πολιτικό υποσύστημα ιστορικά αποκλεισμένων κοινωνικά στρωμάτων: υπήρχε και μια πίεση από το γεγονός ότι μερικοί παράγοντες μέσα η γύρω από το κόμμα φαίνονταν να ταυτίζονται με την εξουσία σαν μέρος της «πολιτικής ένταξης». Σε αυτό το πλαίσιο η διεκδίκηση της προεδρίας ήταν και μια κίνηση επαναβεβαίωσης της αυτονομίας της Αριστεράς.

δημιουργούνταν παλαιότερα – ακόμα και όταν λ.χ. εκλέχθηκε πρόεδρος της βουλής[18] - ανκαι υπήρξε και πάλι μια υστερία η οποία προδίκαζε εν μέρει της ρητορικές των επιθέσεων που θα ακολουθούσαν.[19] Οι δυτικές πρεσβείες, σαφώς, δεν ήθελαν επανεκλογή Παπαδόπουλου τον οποίο αντιμετώπιζαν ως ένα είδος τοπικού Μιλόσεβιτς,[20] ενώ η Δεξιά και οι εκπρόσωποι της αστικής τάξης, για ανάλογους λόγους, ήταν ήπιοι. Δημιουργήθηκε έτσι ένα σενάριο ανάλογο του 1988 – αρχικά, ο ΔΗΣΥ φερόταν σχετικά ήπια προς την νέα κυβέρνηση, ενώ την πιο έντονη αντιπολίτευση την έκανε μια μερίδα του Κέντρου, σε συνεργασία με την ακροδεξιά.

Η περίοδος της πενταετίας Χριστόφια ήταν ιστορική από πολλές απόψεις. Το ότι ήταν η πρώτη αριστερή προεδρία θα μπορούσε βέβαια να περάσει σχεδόν απαρατήρητο, όπως πέρασε και η προεδρία της βουλής από το 2001 μέχρι το 2008 – θα μπορούσε, δηλαδή, να είναι απλώς μια απόδειξη ότι και η κυπριακή κοινωνία και οι εμπλεκόμενοι διεθνείς παίκτες είχαν αποδεχθεί ότι μπορούσε και η κυπριακή Αριστερά να κυβερνήσει, χωρίς να έχει να αντιμετωπίσει την υστερική επίθεση της περιόδου 1947-49, ή και της περιόδου πριν τις εκλογές του 1993. Επιπρόσθετα, η Αριστερά αναλάμβανε με ένα είδος καθολικής διεθνούς στήριξης για να προχωρήσει σε λύση του κυπριακού. Από μια κοινωνιολογική άποψη, μπορεί να πει κάποιος ότι ήταν και ένα τεστ κατά πόσο, ή σε ποιο βαθμό, η κυπριακή Αριστερά είχε πια ενταχθεί στο τοπικό σύστημα εξουσίας.

---

[18] Πριν την εκλογή του υπήρξαν αντιδράσεις εκ μέρους της Δεξιάς – με την επίκληση και πάλι του κινδύνου «δυτικών αντιδράσεων».

[19] Ενδεικτικά του κλίματος: Δήλωση Ν. Τορναριτη ο οποίος μάλιστα ανήκε στην φιλελεύθερη μετριοπαθή πτέρυγα του ΔΗΣΥ: «Τορναρίτης: *Το ΑΚΕΛ ζήτησε από την Επιτροπή Παιδείας της Βουλής να γίνουν, άκουσον, άκουσον, τα θρησκευτικά, προαιρετικό μάθημα. Δεν πιστεύουν στην ελληνική ιστορία του τόπου. Δεν πιστεύουν στην ελεύθερη οικονομία, στην ΕΕ. Θα πάμε πίσω σε αυτούς που λένε ότι πρέπει να καταργήσουμε τα θρησκευτικά από τα σχολεία μας; Σε αυτούς που λένε ότι η παιδεία μας δεν είναι ελληνική;*» [ΑΝΤ1 Προεδρικές εκλογές 2008, 20 Φεβρουαρίου]. Και από την πιο συντηρητική πτέρυγα ο Α. Θεμιστοκλέους δήλωσε: «*Με την εκλογή Χριστόφια αυτό που διεθνώς θα παίξει είναι ότι ένα γνήσια κομμουνιστικό κόμμα ανήλθε στην εξουσία στην ΕΕ του 2008. Η χώρα μας διεθνώς θα διασύρεται. Η υποψηφιότητα Χριστόφια είναι εγγύηση ότι για 5 ολόκληρα χρόνια η Εκκλησία θα δέχεται την αφηνιασμένη και εκ πεποιθήσεως πολιτική και χλεύη της ηγεσίας του ΑΚΕΛ μέσα και από προεδρικά κτυπήματα. Η υποψηφιότητα Χριστόφια είναι εγγύηση ότι η παιδεία μας αφού περάσει τα στάδια του ξεχαρβαλώματος και της δηλητηρίασης όμοιας με αυτήν που παρέχεται στα εδονόπουλα, θα περιέλθει σε παρακμή και απαξίωση. Με τον Χριστόφια η εθνική ικανότητα και δυνατότητα θα περιοριστούν δραματικά.*» 22 Φεβρουαρίου 2008, Άρθρο στη Σημερινή.

[20] Η αναφορά στον Μιλόσεβιτς ήταν και εμφανής στο θέμα, το οποίο τα δυτικά ΜΜΕ χρησιμοποιούσαν στις αναφορές τους για τον Τ. Παπαδόπουλο, λόγω της φημολογούμενης εμπλοκής του στην διακίνηση των γιουγκοσλαβικών κεφαλαίων, την δεκαετία του ’90, παρά τις δυτικές κυρώσεις.

Ήταν, όμως, ιστορική για ένα ακόμα λόγο: όταν ανέλαβε ο Δ. Χριστόφιας, επικεφαλής της τουρκοκυπριακής κοινότητας ήταν ο Μ.Α. Ταλάτ, ο ηγέτης του Ρεπουμπλικανικού Τουρκικού Κόμματος, του αντίστοιχου του ΑΚΕΛ στην τουρκοκυπριακή κοινότητα. Και σε αυτό το πλαίσιο, οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους δυο αριστερούς ηγέτες την περίοδο 2008-10, όταν συνέπεσαν στην εξουσία, έδωσαν την ευκαιρία για τη διαμόρφωση ενός είδους αριστερής δικοινοτικής, κυπριακής, πρότασης για τη λύση του κυπριακού.

Τελικά, όμως, η αριστερή προεδρία αποδείχτηκε ιστορική και για άλλους δυο λόγους: ολοκλήρωσε επιτυχημένα μια διαδικασία ερευνών για ανακάλυψη φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ -και συνακόλουθων αδειοδοτήσεων- ενώ κλήθηκε να αντιμετωπίσει και τις επιπτώσεις στην Κύπρο μιας παγκόσμιας οικονομικής κρίσης ανάλογης του 1929. Με αυτήν την έννοια, το ΑΚΕΛ έπρεπε να απαντήσει, και αρα να αξιολογηθεί τώρα ανάλογα, στο κατά πόσο μπορούσε να διαχειριστεί ένα διεθνές γεγονός, που ξεκίνησε εκτός συνόρων και που αφορούσε τον πυρήνα της ιδεολογίας του: η κρίση ήταν οικονομική και ένα κόμμα, όπως το ΑΚΕΛ, με ιδεολογία η οποία στηρίζεται στον μαρξισμό, είχε να διαπραγματευτεί ένα αρνητικό οικονομικό περιβάλλον με μια στρατηγική που πρότασσε την «ενότητα» των συμφερόντων των ντόπιων στο παγκόσμιο σύστημα, έχοντας υπό όψη, ωστόσο, και την εσωτερική ταξική διαφοροποίηση. Και αυτή η στρατηγική ισορροπία θα έπρεπε να εφαρμοστεί σε ένα πλαίσιο, όπου το κόμμα διατηρεί την οπτική ότι οι κρίσεις του καπιταλισμού είναι περιοδικές και οδηγούν σε ευρύτερες κρίσεις – και ότι η τελική απάντηση σε αυτές ανήκει σε μια μετά-καπιταλιστική κοινωνία. Έπρεπε, δηλαδή, να διαχειριστεί το παρόν σε μια μικρή χώρα (άρα χωρίς κεντρική σημασία για την ίδια την κρίση) ενώ ταυτόχρονα να διατηρήσει την προοπτική του οράματος.

Ιστορικά, η προεδρία μπορεί να χωριστεί σε δυο περιόδους: 2008 – 2011 όπου η κύρια έμφαση ήταν οι διαπραγματεύσεις για λύση του κυπριακού, και την περίοδο 2011-2013, όπου το κυρίαρχο θέμα έγινε η οικονομία. Κατά τη δεύτερη περίοδο, η Αριστερά, το ΑΚΕΛ, αλλά ιδιαίτερα ο πρόεδρος τον οποίο ανάδειξε, έγινε στόχος μιας υστερίας ανάλογης προηγούμενων περιόδων. Ο μεταφορικός συνειρμός στην Αριστερά, ότι η ένταση των επιθέσεων μερικών θύμιζε το κλίμα που κατασκευάστηκε γύρω από την περίοδο των δολοφονιών αριστερών το 1958, δεν ήταν τυχαίος. Ταυτόχρονα, ο ερχομός της κρίσης μέσα από τον τραπεζιτικό τομέα, ο οποίος

αναπτύχθηκε δραματικά μετά από την προηγούμενη περίοδο της συμμετοχής της Αριστεράς στην εξουσία, την περίοδο 1988 -93, προκάλεσε μια κρίση, που η αριστερή προεδρία έπρεπε να την χειριστεί και ως προεδρία, αλλά και ως εκπρόσωπος των «εργαζόμενων» και των «απλών πολιτών».

Η Αριστερά έχασε τις εκλογές του 2013, αλλά το ποσοστό που εξασφάλισε ο υποψήφιος της, ο οποίος ερχόταν από τον χώρο της Κεντροαριστεράς, κοντά στο 43%, ήταν γύρω στο ιστορικό ποσοστό που παίρνει η Αριστερά, όταν συσπειρώνει τον ευρύτερο χώρο της και τις πιο άμεσες της προεκτάσεις στο χώρο του κέντρου.[21] Αν δει κανείς το συγκεκριμένο αποτέλεσμα συγκριτικά (με άλλες χώρες όπου το κυβερνών κόμμα είχε εκλογές εν μέσω κρίσης και τρόικας) αλλά και στο πλαίσιο της μονομερούς επίθεσης από το 80-90% των ΜΜΕ, τότε μπορεί να θεωρηθεί εντυπωσιακό δείγμα αντοχής. Αν διερευνήσει κάποιος το είδος της αντιπαράθεσης, φαίνεται να συμπυκνώνει πολιτισμικά και πολιτικά στοιχεία, αλλά και για πρώτη φορά από το 1948, είχε και μια σαφή οικονομική διάσταση. Είναι δηλαδή αποκαλυπτική και των εσωτερικών μηχανισμών εξουσίας απέναντι στις οποίες βρέθηκε η Αριστερά. Αν το θέσει κάποιος συγκριτικά, σε σχέση με την ιστορική εμπειρία της παγκόσμιας Αριστεράς, θα μπορούσε να πει ότι η αριστερή προεδρία ξεκίνησε ως ένα είδος εναλλαγής στην εξουσία στα πλαίσια του πολιτικού παιχνιδιού, και εξελίχτηκε σε ένα είδος αντιπαράθεσης που θύμιζε Χιλή των αρχών της δεκαετίας του 1970. Στην πιο τεχνική μορφή, ήταν ένα πολιτικό πλαίσιο, στο οποίο η Αριστερά «έλεγχε»[22] την εκτελεστική εξουσία, αλλά όχι την νομοθετική, και ούτε τη γραφειοκρατική. Και όταν το θέμα μετατοπίστηκε από το κυπριακό στην οικονομία, τα όρια της εκτελεστικής εξουσίας έγιναν σαφή. Αλλά και η συνακόλουθη επίθεση της πλειοψηφίας των ΜΜΕ ήταν εκφραστική των συμφερόντων που εμπλέκονταν – αφού τα κυπριακά ΜΜΕ ελέγχονται από μια μικρή ομάδα ιδιοκτητών με άμεσες ή έμμεσες προσβάσεις είτε στη Δεξιά, είτε σε θεσμούς, όπως η εκκλησία, η οργανισμούς όπως οι τράπεζες.

[21] Ανάλογο ποσοστό λ.χ. είχε εξασφαλίσει και ο κ. Βασιλείου στον πρώτο γύρο των προεδρικών εκλογών του 1993, όταν είχε απέναντι του μια ρητορική επίθεση ανάλογης έντασης. Αλλά τότε βέβαια η οικονομία δεν είχε να αντιμετωπίσει ανάλογη κρίση, και ήταν ακόμα προστατευόμενη από τις εξωτερικές επιδράσεις,.

[22] Τυπικά είχε καταλάβει την εκτελεστική εξουσία μέσω των εκλογών. Ουσιαστικά όμως η δυνατότητα άσκησης αυτής της εξουσίας μέσω του κρατικού μηχανισμού, συνεπάγεται και την συνεργασία των σχετικών δομών. Και από ένα σημείο και πέρα και στις δυο περιπτώσεις, αυτή η «συνεργασία» ήταν αμφίβολη. Και στην Χιλή αυτό έγινε τραγικά εμφανές με το πραξικόπημα.

2. Η αλλαγή οικονομικού μοντέλου: η ανακάλυψη και αδειοδότηση του φυσικού αερίου ως προϊόν γεωπολιτικής στρατηγικής

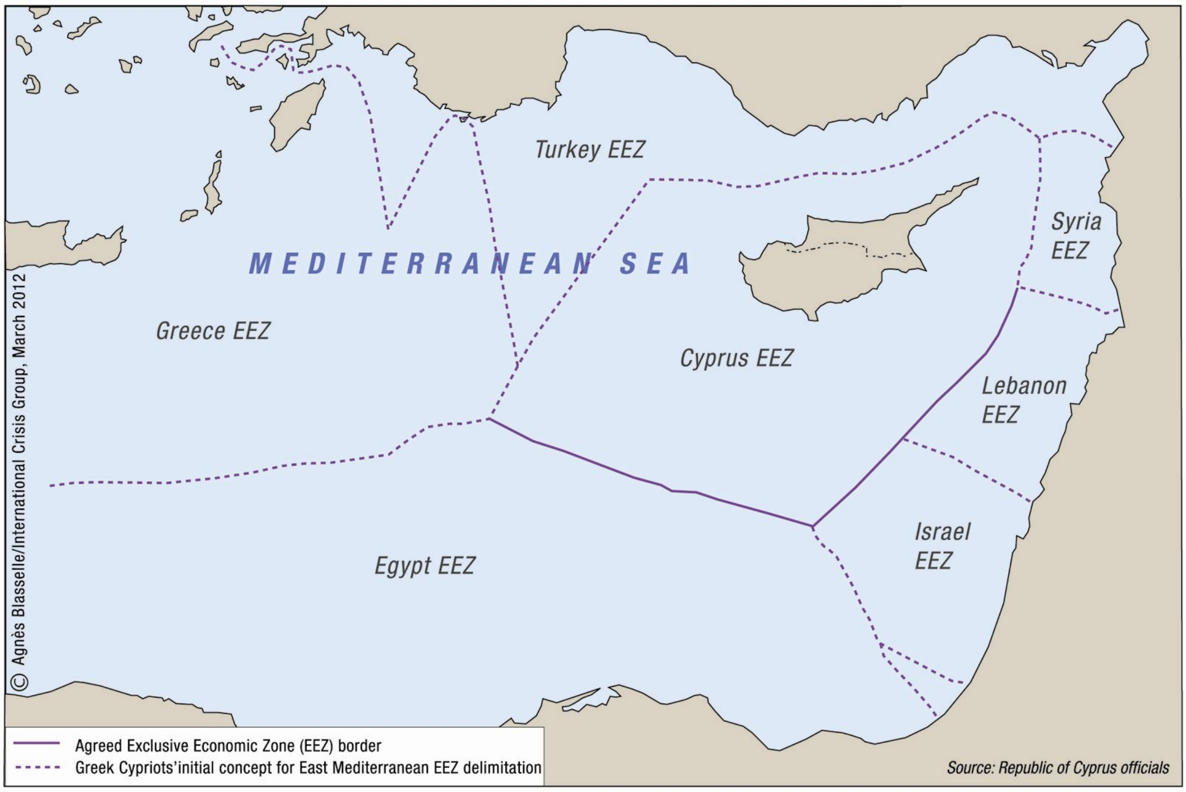

Η πιο ξεκάθαρη επιτυχία της αριστερής προεδρίας ήταν η ολοκλήρωση των διαδικασιών έρευνας και αδειοδότησης για εξόρυξη φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ. Σε μια άλλη χώρα και σε μια άλλη γεωπολιτική περιοχή, το θέμα θα ήταν ίσως ζήτημα ρουτίνας. Στη συγκεκριμένη συγκυρία, ωστόσο, ο σχεδιασμός και η γεωπολιτική στρατηγική, που οδήγησε τόσο στην πραγματοποίηση της διερευνητικής γεώτρησης το 2011, αλλά και της αδειοδότησης που ακολούθησε, ήταν προϊόν μιας ευρύτερης κατανόησης των δεδομένων από την κυπριακή Αριστερά – που οδήγησε ντε φάκτο τη χώρα σε ένα νέο πλαίσιο – και οικονομικά και πολιτικά.[23]

Η πιθανή ύπαρξη υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ είναι κάτι το οποίο φημολογείται από δεκαετία του 1980. Με δεδομένο το κυπριακό πρόβλημα, ωστόσο, η διερεύνηση της ύπαρξης ενός τέτοιου πλούτου, θα έφερνε την Κύπρο σε άμεση

[23] Για ένα κείμενο-πλαίσιο για την παρούσα ανάλυση, στο οποίο αναλύεται η δυναμική της συνοριακής θέσης της Κύπρου και της ιστορικής γεωπολιτικής στρατηγικής της κυπριακής Αριστεράς, βλ: Αντρέας Παναγιώτου. 2005. Συνοριακές εμπειρίες: ερμηνεύοντας τον πατριωτισμό της Κυπριακής Αριστεράς. Στο *Το πορτοκαλί της Κύπρου* [επ. Νίκος Τριμικλινιώτης]. Εκδ. Νήσος.

αντιπαράθεση με την Τουρκία – η οποία διεκδικούσε και διεκδικεί ρόλο «προστάτη» της τουρκοκυπριακής κοινότητας, η οποία είναι εγκλωβισμένη στη βόρεια Κύπρο μετά την εισβολή και τον ντε φάκτο διαχωρισμό του 1974. Η δυσκολία προώθησης τέτοιων ζητημάτων στα συγκεκριμένα γεωπολιτικά πλαίσια είναι άλλωστε εμφανής από την αδυναμία του ελληνικού κράτους να προχωρήσει σε ανάλογες έρευνες στο Αιγαίο, λόγω της διαμάχης του με την Τουρκία. Η Κύπρος έχει ένα πλεονέκτημα και ένα μειονέκτημα – το μειονέκτημα αφορά στο μέγεθος της: είναι σαφές ότι δεν μπορεί να αντιπαρατεθεί στρατιωτικά με την Τουρκία. Το ότι, ωστόσο, επέλεξε μετά το 1960 να ακολουθήσει μια ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική με προσβάσεις στους αδέσμευτους, στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, αλλά και στον αραβικό κόσμο [ιδιαίτερα στις χώρες με αντί-ιμπεριαλιστικές τάσεις] έδινε στη χώρα ένα διεθνές πλαίσιο στήριξης, το οποίο δεν ήταν αμελητέο – απέτρεψε τούρκικη εισβολή το 1964 και δεν επέτρεψε τη διχοτόμηση και διαμοιρασμό του νησιού το 1974 μετά την διπλή επέμβαση του ελληνικού και του τούρκικου κράτους. Αντίθετα, η διεθνής στήριξη βοήθησε το νησί-χώρα να επιτύχει μια εντυπωσιακά ραγδαία οικονομική ανάπτυξη.[24]

Η επιλογή της εξωτερικής στρατηγικής δεν ήταν, ωστόσο, ενιαία αποδεκτή, έστω και αν όλες οι κυβερνήσεις με τον άλφα ή βήτα τρόπο ακολουθούσαν μια πολυμερή στρατηγική. Ο κύριος υποστηρικτής της ανοικτής πολιτικής ήταν η Αριστερά, ενώ η Δεξιά έτεινε ιστορικά προς την Δύση – αν και αυτή η τάση διαμεσολαβείτο, ταυτόχρονα, από ένα είδος βαθιάς καχυποψίας στο λαϊκό επίπεδο της Δεξιάς.[25] Αλλά η ηγεσία της Δεξιάς ήταν και είναι φιλοδυτική. Το Κέντρο, ιστορικά (μετά το 1960)[26] κινήθηκε προς την πλευρά της Αριστεράς γεωπολιτικά, αν και υιοθέτησε επίσης και την συνωμοτική καχυποψία του φαντασιακού της λαϊκής Δεξιάς.

Όταν η Δεξιά κέρδισε την εξουσία, την δεκαετία του 1990, η δυτικό-κεντρική στροφή ήταν εμφανής: και στον "ελληνοκεντρικό" εθνικισμό, αλλά και σε μια ευρύτερη τάση

[24] Demetrios Christodoulou. 1992. Inside the Cyprus Miracle. University of Minnesota. Η οικονομική στήριξη από το Ανατολικό μπλοκ αλλά και από τον αραβικό κόσμο ήταν ιδιαίτερα έντονη – και στην περίοδο μετά την ανεξαρτησία, όταν άρχισε να διαφοροποιείται το κυπριακό εξαγωγικό εμπόριο θετικά, αλλά ιδιαίτερα μετά το 1974, όταν υπήρξε μια σαφής οικονομική στήριξη μέσω απορρόφησης κυπριακών εξαγωγών.

[25] Η συγκρότηση της Δεξιάς ως παράταξη έγινε από φίλο-άγγλους πολιτικούς, αλλά οι μάζες της Δεξιάς, ιδιαίτερα μετά την ΕΟΚΑ είχαν μια αμφιλεγόμενη σχέση με τη Δύση – εκφράζοντας ταύτιση ενάντια στους «κομμουνιστές», αλλά και αποστασιοποίηση λόγω των «αγγλοαμερικανικών» συνομωσιών – οι οποίες, σύμφωνα με το φαντασιακό της –λαϊκής τουλάχιστον- Δεξιάς ήταν πάντα φιλοτουρκικές.

[26] Και σαφώς η καθοριστική μορφή, σε αυτό το πλαίσιο, ήταν η μορφή του Μακάριου.

υιοθέτησης δυτικών θέσεων. Όταν το 1997, η τότε δεξιά κυβέρνηση αποφάσισε να εφαρμόσει ένα μέρει τη θεωρία του «ενεργού ηφαιστείου» για να πείσει την Δύση να ενδιαφερθεί για το κυπριακό, αλλά εν μέρει και για να κατασκευάσει μια εθνικιστική προεκλογική φούσκα, απευθύνθηκε στη Ρωσία για αγορά πυραύλων. Οι πύραυλοι αγοράστηκαν μεν – αλλά η τούρκικη παρέμβαση και η συνακόλουθη δυτική πίεση είχαν το ίδιο αποτέλεσμα με σχετικές προσπάθειες τη δεκαετία του 1960: οι πύραυλοι δεν ήρθαν ποτέ στην Κύπρο. Αυτό το επεισόδιο ήταν εκφραστικό του στρατιωτικού ρόλου, τον οποίο διεκδικούσε η Τουρκία στον κυπριακό χώρο – και η Δεξιά τον αποδεχόταν μέσα από τις πιέσεις των σχετικών δυτικών πρεσβειών/δυνάμεων. Σε αυτό το πλαίσιο, οποιαδήποτε διερεύνηση της κυπριακής ΑΟΖ ήταν ντε φάκτο απαγορευμένη.

Το κλίμα άλλαξε μετά την εκλογική νίκη της Κεντροαριστεράς το 2003. Ο νέος πρόεδρος, ο Τ. Παπαδόπουλος, τον οποίο στήριζε το ΑΚΕΛ, εστίασε στο θέμα των υδρογονανθράκων και ακολουθώντας την πολιτική της Αριστεράς, αλλά και του πολιτικού του μέντορα, του πρώτου προέδρου, του Μακάριου, διεύρυνε και πάλι την κυπριακή εξωτερική πολιτική.[27] Το θέμα του ελέγχου της ΑΟΖ ήταν ένα από τα θέματα που πρόβαλε ο τότε πρόεδρος για να απορρίψει το σχέδιο λύσης το 2004 και ήταν σαφές ότι η κυβέρνηση αποφάσισε να κινηθεί στο όλο θέμα. Σε αυτό το πλαίσιο υπογράφηκε συμφωνία το 2008[28] με την αμερικανική εταιρεία Noble για τη διενέργεια διερευνητικής γεώτρησης Έτσι, όταν ο Δ. Χριστόφιας ανέλαβε την προεδρία είχε μπροστά του ένα πλάνο, το οποίο είχε ξεκινήσει με την συμμετοχή της Αριστεράς και το οποίο τώρα έπρεπε να το διαχειριστεί.

Τα δεδομένα δεν ήταν καθόλου εύκολα. Η ανοδική τιμή του πετρελαίου μετά την αποτυχία της αμερικανικής επέμβασης στο Ιράκ, είχε οδηγήσει και στην αναζήτηση εναλλακτικών πηγών ενέργειας και το φυσικό αέριο άρχισε να προβάλει ως η πιο σημαντική εναλλακτική λύση – ιδιαίτερα μετά τα προβλήματα, τα οποία εντοπίστηκαν στα περιβαλλοντολογικά κατάλοιπα της πυρηνικής ενέργειας. Όμως, η περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, όπου είχαν εντοπιστεί κοιτάσματα, δεν ήταν ένας εύκολος χώρος – αντίθετα έμοιαζε με την αντιπαράθεση ανάμεσα στην Ελλάδα και

[27] Η βασική του έμφαση ήταν η σχέση με την Γαλλία, αλλά λόγω και της συνεργασίας με το ΑΚΕΛ υπήρξε ένα ευρύτερο άνοιγμα στην εξωτερική πολιτική.

[28] Είχαν γίνει διαπραγματεύσεις από πριν και συνεχίστηκαν κατά την περίοδο της ανάληψης της προεδρίας από τον Δ. Χριστόφια, οπότε και υπογράφηκε η συμφωνία το 2008.

την Τουρκία στο Αιγαίο διευρυμένη με παγκόσμια εμπλοκή. Αξίζει να αναφερθεί για το πλαίσιο ότι, όταν αποφασίστηκε η εμπλοκή του ΝΑΤΟ στην ανατροπή του Μ. Καντάφι στην Λιβύη το 2011, αρκετοί παρατηρητές, ανάμεσα τους και ο Φ. Κάστρο, είχαν σχολιάσει ότι η σχετικά πρωτοφανής κίνηση στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων, είχε να κάνει και με τα αποθέματα φυσικού αερίου που είχαν εντοπιστεί στην ΑΟΖ της Λιβύης. Το να έχει λοιπόν κάποιος φυσικό αέριο, όπως και πετρέλαιο, μπορεί να γίνει ευλογία, όπως στην Νορβηγία, αλλά επίσης μπορεί να οδηγήσει και σε πολλαπλές επεμβάσεις.

Η κατάσταση γύρω από την Κύπρο ήταν χαρακτηριστική. Νότια της Κύπρου υπήρχαν καλές σχέσεις με την Αίγυπτο, ενώ αντίθετα βόρεια το θέμα ήταν κλειστό, αφού την ΑΟΖ την έλεγχε απόλυτα η Τουρκία. Στα ανατολικά υπήρχε ένα διπλό πρόβλημα – και εν δυνάμει ένα τρίτο. Η Κύπρος είχε σχετικά καλές σχέσεις με το Ισραήλ, αλλά και με τους Άραβες ιστορικά – η διαμάχη Ισραήλ-Αράβων, ωστόσο, άφηνε το καθεστώς της ΑΟΖ στην περιοχή ασαφές: το Ισραήλ δεν είχε συμφωνία με το Λίβανο και ο Λίβανος δεν είχε υπογράψει συμφωνία με την Κύπρο. Το θέμα αφορά, βέβαια, μελλοντικά και τη Γάζα, αλλά ο άλλος σημαντικός παίκτης στην περιοχή είναι και ήταν η Συρία – η οποία ήταν βασικός πόλος του "Μετώπου της Αντίστασης" [όπως ονομαζόταν η συμμαχία Συρίας – Ιράν με τις οργανώσεις Χαμάς και Χιζμπολάχ] και με βασική επιρροή στο Λίβανο μέσω Χιζμπολάχ. Η Συρία ήταν στόχος της Δύσης, αλλά μέσα στα πλαίσια των εξελίξεων και στην Τουρκία μετά την άνοδο των ισλαμιστών στην εξουσία, ήταν και ο στόχος ενός φλερτ της Άγκυρας. Η Κυπριακή Δημοκρατία, λοιπόν, έπρεπε να διατηρήσει τις ιστορικές της σχέσεις με την Αίγυπτο, να συνεχίσει (και να αναπτύξει) [29] τις καλές σχέσεις με το Ισραήλ, και ταυτόχρονα να διατηρήσει τις σχέσεις της με το άλλο μπλοκ, το οποίο έκφραζε η Συρία και την οποία φλέρταρε πια η Τουρκία.[30] Οι τουρκικές κινήσεις ήταν σαφείς και η Δαμασκός φαινόταν να ανταποκρίνεται – το 2006, μετά από την ήττα του Ισραήλ στον Λίβανο από την Χιζμπολάχ, η Κυπριακή Δημοκρατία είχε υποχρεωθεί να κατάσχει το φορτίο ενός πλοίου με κατεύθυνση της Συρία. Η Δαμασκός απάντησε με σπάσιμο του

[29] Οι σχέσεις με το Ισραήλ ενισχύθηκαν ιδιαίτερα μέσα στα πλαίσια της στρατηγικής για τους υδρογονάνθρακες, Παρά τις πολιτικές της επιφυλάξεις σε σχέση με το Παλαιστινιακό, η κυβέρνηση Χριστοφια προχώρησε σε διεύρυνση των επαφών με το Ισραήλ με στόχο ακριβώς την διαδικασία των ερευνών για ανεύρεση και διαχείριση του φυσικού αερίου στην κυπριακή ΑΟΖ.

[30] Και όπως φάνηκε μετά, η Τουρκία επί Ερτογάν είχε αρχίσει μια διαδικασία εξομάλυνσης των σχέσεων της με το Ιράν, παρά τις δυτικές κυρώσεις.

εμπάργκο προς την βόρεια Κύπρο.[31] Ένα χρόνο μετά την ανάληψη της προεδρίας από τον Δ. Χριστόφια, οι ΗΠΑ επανέλαβαν το ίδιο σενάριο, υποχρεώνοντας την Κυπριακή Δημοκρατία να κατάσχει ένα φορτίο πυρίτιδας, το οποίο κατευθυνόταν και πάλι προς την Συρία. Το φορτίο έμεινε τελικά στην Κύπρο και με ένα «παράδοξο» τρόπο ξαφνικά έγινε η αφορμή, και ο μηχανισμός, για να εξαπολυθεί μια επίθεση ενάντια στην αριστερή προεδρία/διακυβερνηση, ακριβώς, ενώ ολοκλήρωνε τον προγραμματισμό της για το φυσικό αέριο.

Την περίοδο 2008 -2011, η Κυπριακή Δημοκρατία επέκτεινε τις ανοικτές διεθνείς της σχέσεις – δημιουργώντας ένα θετικό κλίμα και στη Δύση και στην Ανατολή. Η Συρία δεν δέχθηκε μεν την κατάσχεση του φορτίου, αλλά δεν προχώρησε σε νέα βήματα εναντίον της Κυπριακής Δημοκρατίας, διατηρώντας τουλάχιστον την υπάρχουσα ισορροπία. Από την άλλη η ένταση Παλαιστίνιων-Ισραήλ κορυφώθηκε με τις αντιπαραθέσεις γύρω από τη Γάζα – όταν, το 2010, μια αποστολή με τουρκική συμμετοχή έγινε στόχος επίθεσης από ισραηλινούς κομάντος, ξαφνικά οι ιστορικές σχέσεις Τουρκίας – Ισραήλ κλονίστηκαν. Το επεισόδιο απλώς επιβεβαίωνε τις αλλαγές στην περιοχή. Η κυπριακή κυβέρνηση, η οποία ιδεολογικά ήταν σαφώς υπέρ των παλαιστίνιων, απόφυγε την ταύτιση με την αποστολή στην Γάζα. Όπως και με το φορτίο πυρίτιδας, η στάση της πήγαζε περισσότερο από τον γεωπολιτικό προγραμματισμό για τις σχέσεις στην περιοχή – και την επικείμενη έρευνα για το φυσικό αέριο - παρά από τις άμεσες η ιδεολογικές προτιμήσεις. Όταν, όμως ο κύπριος Πρόεδρος επισκέφθηκε το Ισραήλ τον Μάρτιο του 2011, έκανε και επίσκεψη στην Ραμαλα τηρώντας τις ιστορικές σχέσεις της Κύπρου και της Αριστεράς με τους Παλαιστίνιους. Σε αυτό, όμως, το σημείο, των σχέσεων με το Ισραήλ, η κυβέρνηση έγινε και στόχος κριτικής από τα αριστερά στο εσωτερικό.[32]

Το 2011, όταν προγραμματίστηκε η διερευνητική γεώτρηση, προέκυψε ένας κατακλυσμός γεγονότων στην περιοχή. Η αρχική εξέγερση στην Τυνησία το

[31] Και σε εκείνο το πλαίσιο είχαν αρχίσει να διασταυρώνονται και οι ρατσιστικές ρητορικές για την μετανάστευση με κωδικοποιήσεις για «εισβολή λαθρομεταναστών από την Συρία μέσω κατεχομένων».
[32] Η ένταση έγινε σαφής και σε μια σχετική κινητοποίηση, όταν ομάδες και άτομα του εναλλακτικού αντιεξουσιαστικού χώρου διαφοροποιήθηκαν έντονα φραστικά από το μπλοκ της ΕΔΟΝ. Ήταν μια από τις λίγες δημόσιες αντιπαραθέσεις, αφού στην Κύπρο η ανάπτυξη του χώρου της εξωθεσμικής Αριστεράς δεν έγινε σε συγκρουσιακή σχέση με τη θεσμική Αριστερά, όπως έγινε λ.χ. στην Ελλάδα. Διαφωνίες υπήρξαν και για αλλα ζητήματα – όπως λ.χ. αστυνομικές επιχειρήσεις εναντίον μεταναστών – αν και στην μεγάλη αντιπαράθεση του 2010 η κυβέρνηση στήριξε σαφώς τις αντιρατσιστικές κινήσεις και ήταν και η ίδια στόχος της προσπάθειας καλλιέργειας ρατσιστικού κλίματος.

φθινόπωρο του 2010 ενέπνευσε μια εξέγερση στην Αίγυπτο και ακολούθησε η αντιπαράθεση στη Λιβύη με την επέμβαση του ΝΑΤΟ, και ακολούθως η αντιπαράθεση στη Συρία. Αν τα δεδομένα προηγουμένως ήταν δύσκολα, τώρα γινόταν σαφώς πολύ προβληματικά. Η Τουρκία μετατράπηκε, σε εκείνη την συγκυρία, σε περιφερειακό παράγοντα και πρότυπο: η αναδυόμενη Μουσουλμανική Αδελφότητα στην Αίγυπτο, την είχε ως μοντέλο, ενώ πρόβαλε ευρύτερα, από την Συρία μέχρι τη Λιβύη, ως πρότυπο με άξονα την τότε άνοδο των κινημάτων της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Σε αυτό το κλίμα, όταν ξεκίνησε η διερεύνηση, η Αίγυπτος ήταν σε αστάθεια, ενώ μετέπειτα ακούστηκαν και φωνές αμφισβήτησης της συμφωνίας με την κυπριακή ΑΟΖ. Η Τουρκία δοκίμασε επίσης μια θεαματική πολιτική κανονιοφόρων, όπως στο Αιγαίο, απειλώντας και στέλλοντας πλοία για να δημιουργήσει κλίμα έντασης. Και όμως, παρά τον αναβαθμισμένο της ρόλο (ίσως μια κορυφαία στιγμή της τούρκικης εξωτερικής πολιτικής και επιρροής) αγνοήθηκε το φθινόπωρο του 2011. Η Κυπριακή Δημοκρατία φαινόταν, στο νέο πλαίσιο, να έχει επίσης όλες τις προσβάσεις: έχοντας κερδίσει την Τουρκία στο παιχνίδι της εικόνας για το κυπριακό (ιδιαίτερα όσον αφορά στη Δύση), η κυπριακή κυβέρνηση είχε προχωρήσει τα προηγούμενα χρόνια σε μια θεαματική εκστρατεία διεθνών σχέσεων φτιάχνοντας ένα εντυπωσιακό πλέγμα στήριξης που σε ένα βαθμό στηρίχθηκε και στις προσωπικές πρωτοβουλίες του προέδρου Δ. Χριστόφια. Επισκέφθηκαν την Κύπρο ο Πάπας και ο πρόεδρος της Ρωσίας το 2010, και στις αρχές του 2011 η πρωθυπουργός της Γερμανίας, ενώ στην Ε.Ε. η Κύπρος είχε περάσει από την απομόνωση σε ένα ισχυρό πλέγμα σχέσεων με την Γαλλία, αλλά και το σοσιαλδημοκρατικό μπλοκ στο ευρωκοινοβούλιο.[33] Ταυτόχρονα, οι τοπικές ισορροπίες ανάμεσα σε Ισραήλ και Συρία, Ισραηλίτες και Άραβες, επεκτάθηκαν και στην ευρύτερη περιοχή με την ανάπτυξη σχέσεων με το Κατάρ -από τις σουνιτικές μοναρχίες- από την μια, αλλά και τις φιλικές σχέσεις με τον Ιράν από την άλλη. Ήταν δύσκολο για την Τουρκία να κάνει κίνηση σε τέτοιο περιβάλλον. Όταν η Ρωσία έστειλε στόλο στην ανατολική Μεσόγειο για να τεκμηριώσει, εν μέρει, την στήριξη της στην συριακή κυβέρνηση, τοπικά η κίνηση εκλήφθηκε και ως στήριξη της κυπριακής αναζήτησης υδρογονανθράκων απέναντι στις τουρκικές απειλές. Ήδη, όπως θα δούμε, η Κυπριακή Δημοκρατία είχε διευρύνει σημαντικά τις σχέσεις τις με

[33] Αυτή η σχέση είχε ευρύτερες διαστάσεις και για τις σχέσεις της κυπριακής Αριστεράς με τις ευρωπαϊκές αριστερές τάσεις. Στο πρακτικό επίπεδο εκφράστηκε με την εγκάρδια σχέση του ηγέτη των σοσιαλδημοκρατών Μ. Σούλτς με τον Δ. Χριστόφια,.

τις μη-δυτικές αναδυόμενες δυνάμεις, όπως η Κίνα και η Ρωσία, αντλώντας οικονομική ενίσχυση που έφτανε μέχρι και την παραχώρηση διακρατικού δανείου.

Η επιτυχημένη διερευνητική γεώτρηση ακολουθήθηκε από ένα πρώτο κύκλο αδειοδοτήσεων και τη δημιουργία ενός πλέγματος σχέσεων για την χρησιμοποίηση του φυσικού αερίου με δυο βασικούς άξονες: τη λύση του κυπριακού και τη μελλοντική διασφάλιση του κράτους ευημερίας. Αμέσως μετά την επιβεβαίωση της ύπαρξης φυσικού αερίου, ο Δ. Χριστόφιας προχώρησε σε μια διεθνή δήλωση (που προκάλεσε βέβαια και πάλι, εσωτερικά, τις αναμενόμενες πια, εθνικιστικές αντιδράσεις) ότι το φυσικό αέριο άνηκε και στις δυο κοινότητες – τοποθετώντας πια το ζήτημα της λύσης του κυπριακού στο πλαίσιο της νέας πηγής πλούτου.

Και ενώ η κυπριακή Αριστερά οδηγούσε, ουσιαστικά, την τοπική κοινωνία στην ανακάλυψη μιας πηγής πλούτου που θα μπορούσε ως ένα είδος πρώτης ύλης, να δημιουργούσε νέα δεδομένα για την ανάπτυξη «παραγωγικών δυνάμεων» για την αλλαγή οικονομικού μοντέλου, το προηγούμενο μοντέλο της τραπεζικής επέκτασης έφτανε στα όρια του όπως θα δούμε. Έτσι, το φυσικό αέριο μετατράπηκε και ρητορικά και αντικειμενικά σε ένα κομβικό σημείο της δημόσιας συζήτησης για το μέλλον της οικονομίας. Ο έλεγχος του φυσικού αερίου υπήρξε, σε αυτό το πλαίσιο, ένα από τα σημεία έντονης διαπραγμάτευσης ανάμεσα στην τρόικα των δανειστών και την αριστερή κυβέρνηση το φθινόπωρο του 2012. Και η κυβέρνηση κατάφερε να μείνει ο έλεγχος του φυσικού πλούτου στο κυπριακό δημόσιο.

Με δεδομένο το γεγονός ότι η κυπριακή Αριστερά δεν είναι, γενικά, ένα θεωρητικό κίνημα – αντίθετα είναι ένα κίνημα με «ντε φάκτο θεωρία», παρά με θεωρία που καθοδηγεί – αξίζει να δούμε από πού προήλθε η στρατηγική που διασφάλισε αυτονομία διεθνών κινήσεων σε μια νευραλγική στιγμή, το φθινόπωρο του 2011, ενώ ανάλογες κινήσεις προηγουμένως, όπως με τους πυραύλους στα τέλη της δεκαετίας του 1990, είχαν μπλοκαριστεί. Για να γίνει κατανοητή η έννοια της «ντε φάκτο θεωρίας» θα πρέπει να την αποδώσουμε σε ένα είδος «δομικής σκέψης» η οποία πηγάζει από την εμπειρία και κωδικοποιείται από το οργανωτικό σχήμα. Η αριστερή θεωρία η οποία κωδικοποιήθηκε αρχικά στο ΑΚΕΛ την δεκαετία του 1940 πήγαζε από την κυπριακή ιστορική εμπειρία – οι κομμουνιστές κατά την διάρκεια του Μεσοπολέμου, και μετά, πρόσφεραν ένα ερμηνευτικό σχήμα που τοποθετούσε την

κυπριακή εμπειρία στο διεθνές πλαίσιο και απέδιδε πρωταρχική σημασία στην ανάλυση των οικονομικών δεδομένων.[34] Αν η κυπριακή Αριστερά είχε πάρει από τον Μαρξ την θέση ότι τα πολιτικά δεδομένα βασίζονταν στην οικονομική βάση, από τον Λένιν είχε πάρει τις θέσεις ότι η οποιαδήποτε ανάλυση έπρεπε να ενταχθεί σε ένα διεθνές πλαίσιο, και ότι αυτό το αναλυτικό σχήμα έπρεπε να λειτουργεί στο συλλογικό πλαίσιο ενός κόμματος. Έτσι η θεωρητική κατεύθυνση δεν ήταν αποτέλεσμα εξαγωγής συμπερασμάτων από θεωρητικά κείμενα. Ήταν περισσότερο το αποτέλεσμα μιας αντίληψης που αναδυόταν από τα κάτω προς τα πάνω, η οποία κωδικοποιόταν οργανωτικά στο κόμμα και τις άλλες οργανώσεις της αριστερής υποκουλτούρας/subculture,[35] και διαχεόταν στα στελέχη αλλα και στις μάζες της Αριστεράς μέσα από εμπειρικές αναλύσεις για τις δεδομένες συγκυρίες.[36] Κατά συνέπεια με βάση τα υφιστάμενα δεδομένα υπάρχουν δυο διαστάσεις (πέρα από τον ικανότητα του προέδρου και των όσων χειρίστηκαν το θέμα) στις οποίες πρέπει να αποδοθεί η επιτυχία της αριστερής προεδρίας να ετοιμάσει το πλαίσιο και να προχωρήσει χωρίς υποχωρήσεις στο να εντάξει τους υδρογονάνθρακες σαν ρεαλιστική πραγματικότητα στα οικονομικά και πολιτικά δεδομένα της κυπριακής κοινωνίας:

1. **Το μαρξιστικό πλαίσιο ανάλυσης σαν δομική κατεύθυνση της λειτουργίας της οργανωτικής συλλογικοτητας:** Το ότι μέσα στο ΑΚΕΛ διατηρείται ένας ιδεολογικός μηχανισμός μαρξιστικής έμφασης, κάνει ουσιαστικά την οικονομία τον νευραλγικό τομέα εστίασης για το κόμμα ως ένα είδος συλλογικότητας, που λειτουργεί με ένα αναλυτικό πλαίσιο. Έτσι, παρά το ότι το κυπριακό ήταν φαινομενικά, και στη συνειδητή προσοχή όλων, το πιο σημαντικό θέμα για την προεδρία, εντούτοις, το θέμα του φυσικού αερίου ήταν το υπόστρωμα, στο οποίο στόχευε, σαν δομική κατεύθυνση, η προεδρία για να δημιουργήσει το νέο πλαίσιο λύσης του κυπριακού, αλλά και ανάπτυξης του κοινωνικού κράτους. Είναι γεγονός, βέβαια, ότι μια πηγή

[34] Αντρέα Παναγιωτου. 2008. Η κοινωνική ιστορία του κυπριακού κομμουνιστικού κινήματος. Χρονικο, τευχος, 38, 9/11/2008. εφ. Πολίτης.

[35] Τα κείμενα «αποφάσεων», «θέσεων» σε συνέδρια αλλα και άλλες συλλογικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες καταγράφονταν και λειτουργούσαν σαν τα τεκμηρια/σημεια παραπομπής της ιστορικής εξέλιξης και της αναλυτικής συνοχής του τοπικού αριστερού λόγου. Για αυτό άλλωστε είναι και το μόνο κυπριακό κόμμα το οποίο νοιώθει την ανάγκη να επανεξετάζει συγκεκριμένα κείμενα αποφάσεων έστω και μετά από δεκαετίες.

[36] Μέσα από την ρητορική του δημόσιου (μέσω των πολιτικών εκπροσώπων) και καθημερινού λόγου της Αριστεράς οποίος εκφράζεται από τα στελέχη και τους υποστηρικτές της στην καθημερινότητα.

πλούτου αναπόφευκτα θα ενδιέφερε όλους τους πολιτικούς – και το ζήτημα αρχικά το είχε θέσει ένας αστός πολιτικός, ο κ. Ρολάνδης.[37] Αλλα το ζήτημα, αναλόγως του ποιος θα το διεκδικούσε, θα μπορούσε να τοποθετηθεί σε διαφορετικά αναλυτικά και στρατηγικά πλαίσια. Η εν δυνάμει πηγή οικονομικού πλούτου λ.χ. θα μπορούσε να εκληφθεί σαν πηγή πλούτου για να στηριχθεί το κοινωνικό κράτος πρόνοιας, ή, αντίθετα, σαν πλαίσιο δράσης για την ιδιωτική πρωτοβουλία του κεφαλαίου. Σε σχέση με το κυπριακό, το θέμα θα μπορούσε να ειδωθεί και πάλιν σε διαφορετικά πλαίσια – μια θέση θα θεωρούσε ότι το θα έπρεπε λ.χ. να λυθεί πρώτα το κυπριακό για να συγκατανεύσει η Τουρκία στην εκμετάλλευση του φυσικού αερίου, ενώ μια άλλη θέση θα έβλεπε το θέμα του φυσικού αερίου σαν την βάση πάνω στην οποία θα οικοδομειτο ένα νέο πλαίσιο και για την λύση. Μια μαρξιστική οπτική θα σύνδεε ντε φάκτο την ύπαρξη οικονομικών πόρων με συγκεκριμένα οικονομικά μοντέλα διαχείρισης, σαν την βάση για την οικοδόμηση εξελικτικής κοινωνικής - οικονομικής πολιτικής, αλλα και για την αντιμετώπιση πολιτικών φαινομένων ή διαμαχών, όπως είναι το κυπριακό, τα οποία στο μαρξιστικό αναλυτικό πλαίσιο ανήκουν στο εποικοδόμημα.

2. **Η εμπειρία της κατανόησης του πλαισίου του παγκόσμιου συστήματος και της εμπλοκής με τις γεωπολιτικές δυναμικές:** Η ιστορική εμπειρία μιας μικρής χώρας σε ένα περίπλοκο περιβάλλον, έχει δημιουργήσει στην κυπριακή Αριστερά ένα είδος ντε φάκτο δομικής σκέψης που κινείται στρατηγικά σε επίπεδο παγκόσμιου συστήματος – λίγα θέματα, δηλαδή, θεωρείται ότι μπορούν να λυθούν στο τοπικό επίπεδο χωρίς να ληφθούν υπό όψιν οι διεθνείς συγκυρίες.[38] Σε αυτό το πλαίσιο, η οργανωμένη αλλαγή κλίματος και συμμαχιών ήταν το απότοκο όχι μόνο μιας συνειδητής προσπάθειας αλλά και το λογικό δομικό αποτέλεσμα ενός κινήματος που

[37] Θα μπορούσε κάποιος να αναφερθεί και στην περίπτωση του έλληνα πρωθυπουργού, του κ. Κ. Καραμανλή ο οποίος προσπάθησε επίσης να κάνει γεωπολιτικά ανοίγματα πέρα από την εξάρτηση από την Δύση. Οι συγκεκριμένες κινήσεις, ωστόσο, δεν έγιναν μέσα στα πλαίσια μιας συλλογικοτητας, και έτσι προκάλεσαν και μια εσωτερική αμφισημία στον χώρο της ελληνικής Δεξιάς. Το βιβλίο του Μ. Κοττακη «Καραμανλής, off the record» είναι χαρακτηριστικό αυτής της αμφισημίας – από την μια αποδίδει εν μέρει την πτώση του Καραμανλή σε ένα είδος δυτικων/αμερικανικών συνομωσιών, ενώ από την άλλη θεωρεί τις φίλο-ρωσικές κινήσεις του Καραμανλή σαν ένας είδος παραβίασης ισορροπιών.

[38] Σε αυτό το πλαίσιο στο εσωτερικό της Αριστεράς υπάρχει μια εξελικτική κατανόηση του θέματος του «Ιμπεριαλισμού» σαν σταδίου ανάπτυξης και μορφής συγκρότησης στο παγκόσμιο σύστημα. Και το θέμα που τίθεται πρακτικά είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορεί μια τοπική κοινωνία, να υπερασπιστεί τα συλλογικά της συμφέροντα σε ένα πλαίσιο πολλαπλών πόλων [όπως είναι το παγκόσμιο σύστημα σήμερα] ή και αντικρουόμενων συμφερόντων.

έμαθε να λειτουργεί στο παγκόσμιο σύστημα ως προέκταση του τοπικού. Η διατύπωση του κ. Χριστόφια ότι η εποχή μας παραπέμπει σε ένα πλαίσιο «Ιμπεριαλισμού την εποχή του εικονικού χρήματος» είναι μια ενδιαφέρουσα κωδικοποίηση αυτής της εξελικτικής δομικής σκέψης σε συνάρτηση με την ανάλυση της ιστορικής εμπειρίας.[39]

Είναι ακριβώς γύρω από αυτήν τη διάσταση της Αριστεράς που δημιουργούσε, διαλεκτικά το πέρασμα σε μια νέα εποχή, που εξαπολύθηκε και η πιο υστερική επίθεση εναντίον της. Αν και θα μπορούσε να είναι συμπτωματική η αφορμή, το ρητορικό πλαίσιο σαφώς δεν ήταν. Δυο μήνες πριν την έναρξη της διερευνητικής γεώτρησης έγινε η έκρηξη στο Μαρί, με 13 θύματα. Τα ΜΜΕ και η αντιπολίτευση αμέσως εστίασαν στον αριστερό πρόεδρο. Η εστίαση ήταν σαφώς σκόπιμη – στις βουλευτικές εκλογές που είχαν προηγηθεί λίγες βδομάδες πριν η Αριστερά και το ΔΗΚΟ, το κεντρώο κόμμα με το οποίο συγκυβερνούσε, εξασφάλισαν αρκετά καλά ποσοστά, παρά την επίθεση που είχαν δεχθεί από την πλειοψηφία των ΜΜΕ.[40] Θα μπορούσε να υποθέσει κάποιος ότι η πιθανότητα μιας επιτυχούς γεώτρησης πανικόβαλε την αντιπολίτευση, αφού οι δυο ενδεχόμενοι προεδρικοί υποψήφιοι της κυβέρνησης, ο αριστερός πρόεδρος και κεντρώος υπουργός εξωτερικών, θα διεκδικούσαν την αίγλη της επιτυχίας.

Όμως, υπήρχε και ένα ευρύτερο πλαίσιο: οι επιθέσεις εναντίον της κυβέρνησης πήγαζαν εν μέρει και ήταν η συνέχεια των εθνικιστικών επιθέσεων της πρώτης περιόδου της αριστερής διακυβέρνησης, αλλά η μονοδιάστατη εστίαση των ΜΜΕ ήταν και ένα προμήνυμα για την επόμενη περίοδο, όταν η αστική τάξη θα εξαπέλυε μια πρωτοφανή επίθεση εναντίον της Αριστεράς και της κυβέρνησης – αυτό, όπως φάνηκε τελικά, είχε να κάνει και με τη δραματική κρίση του τραπεζιτικού τομέα, η οποία τότε συγκαλυπτόταν.

---

[39] Η σύνθεση του εξελικτικού αναλυτικού μοντέλου του μαρξισμού με μια ερμηνεία της θεωρίας του Ιμπεριαλισμού του Λένιν, από την οπτική της κυπριακής γεωπολιτικής εμπειρίας, μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί και ένα είδος «Ιστορικής συνείδησης» η οποία πηγάζει από την ταξική θέση των φορέων της στο παγκόσμιο σύστημα. Βλ. Andreas Panayiotou. 2012. Hegemony, Permissible Public Discourse and Lower Class Political Culture. London: I. B. Tauris.

[40] Το ΑΚΕΛ είχε εξασφαλίσει 32%, το ΔΗΚΟ γύρω στο 16% και στην ΕΔΕΚ είχε εκλεγεί ένας νέος βουλευτής, ο οποίος ήταν προηγουμένως υπουργός στην κυβέρνηση και εθεωρείτο ότι πρόσκειται προς την αριστερή πτέρυγα του κόμματος.

Υπήρχε όμως και μια ξεκάθαρη γεωπολιτική διάσταση. Ήδη από τις αρχές του 2011 άρχισε να διαφαίνεται ότι άρχισαν να ενεργοποιούνται έντονα ισραηλινά συμφέροντα σε σχέση με την Κύπρο. Ξαφνικά, λ.χ., τα περισσότερα ΜΜΕ άρχισαν να προβάλουν σενάρια συνεργασίας Κύπρου και Ισραήλ – και με βάση αυτό το μοτίβο ναυάγησε ξαφνικά[41] και μια συμφωνία για την εισαγωγή φυσικού αερίου. Η ρητορική για εκείνο το ναυάγιο στηρίχθηκε και πάλι στο ότι το Ισραήλ θα μπορούσε να «βοηθήσει» την Κύπρο. Είναι πιθανό, αν και οι ενδείξεις είναι συνειρμικές ακόμα, ότι μετά την αποστασιοποίηση από την Τουρκία, το Ισραήλ [ως κρατική δομή αλλά και τα συμφέροντα τα οποία εμπλέκονται γύρω από αυτό σαν ένα είδος «ισραηλιτικού λόμπι»] ίσως να αποφάσισε να ρίξει το βάρος του στην Κύπρο. Σε αυτό το πλαίσιο, οι επιθέσεις ενάντια στον αριστερό πρόεδρο είχαν ένα έντονα, και παράδοξο στα τότε δεδομένα, φιλο-ισραηλινό και φιλο-δυτικό πλαίσιο. Το βασικό επιχείρημα ήταν ότι έπρεπε να είχε δοθεί στους δυτικούς το φορτίο με την πυρίτιδα – παρά το ότι υπήρχαν τεκμήρια[42] ότι οι δυτικοί δεν ήθελαν να αναλάβουν το φορτίο και, άρα, τη διαμάχη,[43] και ότι μια τέτοια κίνηση θα δημιουργούσε προβλήματα στην Κυπριακή Δημοκρατία στις σχέσεις της με τον αραβικό και ισλαμικό κόσμο, σε σχέση με το κυπριακό, και σε σχέση με το φυσικό αέριο. Οι επιθέσεις των ΜΜΕ (και μάλιστα όσων μέχρι πρόσφατα έβλεπαν μια αγγλοαμερικανική συνομωσία ενάντια στην Κύπρο)[44] εστιάστηκε στο ότι το φορτίο κρατήθηκε γιατί ο πρόεδρος ήθελε να υπάρχουν φιλικές σχέσεις με τη Συρία και το Ιράν – και στο βάθος θα μπορούσε να δει κάποιος και υπονοούμενα για τη σχέση με τη Ρωσία. Την στιγμή, λοιπόν, που η Αριστερά διασφάλιζε την μελλοντική πηγή πλούτου, μια εσωτερική και ενδεχομένως εξωτερική συμμαχία στόχευε, ακριβώς, στο πλαίσιο που οδήγησε στην επιτυχία – στην πολύπλευρη εξωτερική πολιτική. Όπως φάνηκε και σε άλλους τομείς, η επίθεση

---

[41] Μέχρι το τέλος του 2010, η διαδικασία διαπραγμάτευσης συμφωνίας με την Shell, φαίνεται να είχε την αποδοχή όλων, και να είχε γίνει μέσα από διαδικασίες που κανείς δεν αμφισβητούσε.

[42] Ένα από τα πιο αποκαλυπτικά στοιχεία εκείνης της κατασκευασμένης έντασης ήταν η αναντιστοιχία του κυπριακού δημόσιου λόγου με τον παγκόσμιο για ένα θέμα που ήταν έντονα στην επικαιρότητα τότε – τις αποκαλύψεις των wikileaks. Σε αυτές τις αποκαλύψεις, υπήρχαν και στοιχεία από την αμερικανική πρεσβεία στην Λευκωσία, όπου καταγραφόταν η απροθυμία της Λευκωσίας να πάρει το φορτίο και πως οι αμερικανοί πόνταραν στον εκβιασμό ότι μια άρνηση θα είχε επιπτώσεις στο κυπριακό – όπως θα είχε και η αντιπαράθεση με την Συρία.

[43] Διότι και οι δυτικοί τότε προσπαθούσαν να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με την Συρία. Και η Τουρκία είχε πρωταγωνιστικό ρόλο σε εκείνο το πλαίσιο.

[44] Αυτή ήταν και είναι η βασική θέση των απορριπτικών – και του Κέντρου και της ακροδεξιάς. Και ιδιαίτερα των ΜΜΕ που ελέγχουν. Άλλωστε η καχυποψία απέναντι στη Δύση ήταν μια βασική αιχμή της εκστρατείας για το «όχι» το 2004. Και όμως, το καλοκαίρι του 2011, αυτή η διάσταση συνωμοτικής ανάλυσης και καχυποψίας εξαφανίστηκε πλήρως. Μόνο ελάχιστοι -όπως ο κ. Ευρυβιάδης- στον Φιλελεύθερο λ.χ. χρησιμοποίησαν εκείνο το πλαίσιο, για να δουν πως οι «αμερικανοί μας φόρτωσαν το φορτίο».

μετατόπισε τις εσωτερικές ισορροπίες για ένα διάστημα, αλλά τελικά έφερε τους αντίπαλους της Αριστεράς να παίζουν σε ένα γήπεδο που είχε, ήδη, διαμορφωθεί από την αριστερή προεδρία – αυτό το νέου οικονομικού πλαισίου που διαμόρφωσε η πραγματικότητα, πια, του φυσικού αερίου.

3. Το κυπριακό: ένα ημιτελές αλλα ιστορικό ρήγμα στο ηγεμονικό πλαίσιο του διαχωρισμού

1974 η 1964 (Φωτογραφία Don McCullin)

Αν το φυσικό αέριο πήγαζε, εν μέρει, από την ευρύτερη στρατηγική έμφαση της Αριστεράς, το κυπριακό ήταν το θέμα με βάση το οποίο η Αριστερά διεκδίκησε συνειδητά την εκτελεστική εξουσία και, μπορεί να πει κάποιος, ότι της επιτράπηκε να την αναλάβει. Η προεδρία του Τ. Παπαδόπουλου είχε, όχι μόνο απορρίψει το σχέδιο λύσης του 2004, αλλά δεν φαινόταν πρόθυμη για συμβιβασμούς με την άλλη κοινότητα, ώστε να προχωρήσει μια νέα διαδικασία. Η στάση εκείνης της κυβέρνησης εξέφρασε περισσότερο μια εστίαση σε μια ελληνοκυπριακή εκδοχή της εξουσίας, παρά στον ελληνικό εθνικισμό που στήριζε η Δεξιά ιστορικά. Η απροθυμία για «συμβιβασμούς» πήγαζε από την θέση ότι ο στόχος της Τουρκίας, και των δυτικών της συμμάχων, ήταν η υπονόμευση της Κυπριακής Δημοκρατίας. Η Αριστερά μοιραζόταν αυτήν την καχυποψία εν μέρει, - αν και σε ένα λιγότερο συνωμοτικό πλαίσιο- αλλά ταυτόχρονα θεωρούσε εξίσου σημαντική την προσπάθεια λύσης μέσα από συνεννόηση με την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, η Αριστερά ανέλαβε την εξουσία με σαφή στόχο την απομυθοποίηση – αυτό εξέφρασε και η βασική εστίαση της προεκλογικής ρητορικής στην έννοια της «Διζωνικής Δικοινοτικής Ομοσπονδίας». Μέσα σε ένα ρευστό κλίμα, όπου η ομοσπονδία ήταν μεν ο διακηρυγμένος στόχος, αλλά εξακολουθούσαν ακόμα να γίνονται συζητήσεις για το «είδος» της ομοσπονδίας κλπ η Αριστερά κατέβηκε στις εκλογές με ξεκάθαρο -για πρώτη φορά σε προεδρικές εκλογές- σύνθημα την διζωνική ομοσπονδία. Για μια κοινωνία που είχε μάθει να ζει με ένα διπλό είδος ρητορικής -άλλα στο εσωτερικό και άλλα στο εξωτερικό- η ειλικρίνεια της αριστερής κυβέρνησης ήταν όντως απομυθοποιητική και ιστορικά, ένα ρήγμα στο επίσημο ρητορικό πλαίσιο. Αξίζει να σημειωθεί συγκριτικά, ότι όταν ο Μακάριος, 8 χρόνια μετά την ανεξαρτησία το 1960, κατέβηκε στις προεδρικές του 1968, με σύνθημα την στήριξη της, δεν το έκανε χρησιμοποιώντας την λέξη «Ανεξαρτησία», που ήταν και μια πραγματικότητα, αλλά προτίμησε την έννοια του «Εφικτού». Το 2008, η Αριστερά «είπε τα πράγματα με το όνομα τους».

Το πρόβλημα του εθνικισμού στην Κύπρο είναι, εν μέρει, αποικιακό κατάλοιπο – οι δυο κοινότητες συμβίωναν ειρηνικά μέχρι την δεκαετία του 1950, όταν στα πλαίσια της αντί-αποικιακής μεταλλαγής των δεξιών παρατάξεων στις δυο κοινότητες, η κοινωνία οδηγήθηκε σε 20 χρόνια [1955-74] στον απόλυτο γεωγραφικό διαχωρισμό. Αυτός ο διαχωρισμός ήταν προϊόν της ενθάρρυνσης και της αγγλικής αποικιακής πολιτικής, αλλά και των επεμβάσεων του ελληνικού και του τούρκικου κράτους. Η Αριστερά, η οποία ξεκίνησε δικοινοτική την δεκαετία του 1940, ήταν η παράταξη η οποία υποστήριζε σταθερά την διατήρηση της συμβίωσης, αρχικά, και μετά τη επανένωση στο πλαίσιο μιας κοσμικής κοινωνίας. Αυτή η διάσταση προτεραιοτήτων για την Αριστερά υπήρξε και το σημείο διαφωνίας με το Τάσσο Παπαδόπουλο. Η ηγεσία του ΑΚΕΛ στήριξε πλειοψηφικά[45] το «όχι» το 2004 αλλά με «μαλακό»[46] τρόπο και ήταν ο κυβερνητικός εταίρος που πίεζε μετά το Δημοψήφισμα, τον τότε πρόεδρο να κάνει κινήσεις προς την λύση. Είναι στα πλαίσια τέτοιων πιέσεων και κινήσεων που διαμορφώθηκε, ως συγκεκριμένη πρακτική εισήγηση, το σενάριο για

[45] Αν και ελάχιστα σχολιάστηκε η σιωπηλή αποδοχή της εσωτερικής διαφωνίας τότε ήταν μια σημαντική στιγμή στην οργανωτική ιστορία του κόμματος. Μια προηγούμενη ενδιαφέρουσα στιγμή στη διαδικασία ανοιχτού διάλογου ήταν η δημόσια συζήτηση το 1998 μέσα από τις σελίδες της Χαραυγής. Παρά το ότι επιφανή στελέχη -όπως δυο υπουργοί- διαφωνούσαν -ο ένας μάλιστα παραιτήθηκε αλλά σε ένα ευγενικό/συναινετικό πλαίσιο- εντούτοις δεν υπήρξε επίθεση εναντίον τους. Το κόμμα εξέφρασε δημόσια μια θέση αποδεχόμενο ότι μια μειοψηφία διαφωνούσε.
[46] Σε αντιδιαστολή με την έννοια του «σκληρού» όχι, το οποίο αποδόθηκε στον Τ. Παπαδόπουλο.

άνοιγμα του Βαρωσιού σε αντάλλαγμα με πιο άμεση επαφή της τουρκοκυπριακής κοινότητας με την Ε.Ε. – μια πρόταση που είναι στο τραπέζι από τότε.

Ο βασικός λόγος της αποχώρησης της Αριστεράς από την κυβερνητική συμμαχία το 2007 φαινόταν να ήταν ακριβώς και η απόφασή να προχωρήσει στο «ιστορικό της καθήκον». Σε αυτό το σημείο, πρέπει να διευκρινιστεί και πως λειτουργεί ένας ιστορικός κοινωνικό-πολιτικός χώρος/κίνημα για να γίνουν κατανοητές και οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις. Κάθε ιστορικό κίνημα αναπόφευκτα[47] αποκτά δυο πτέρυγες – μια μεταρρυθμιστική και μια ριζοσπαστική. Η μεταρρυθμιστική έχει την τάση να προσπαθεί να διαχειριστεί την εξουσία για να πετύχει τις αλλαγές που επαγγέλλεται το κίνημα. Αυτό, βέβαια, στο επίπεδο της δυναμικής των ιδεών και των γραφειοκρατικών οργανισμών. Πίσω από αυτές τις τάσεις υπάρχουν, όμως, και ταξικά συμφέροντα – στην περίπτωση της Κύπρου λ.χ. υπήρχε από την δεκαετία του 1940 στο χώρο της Αριστεράς μια ταξική συμμαχία ανάμεσα σε μισθωτούς και μεσαία στρώματα επαγγελματιών ή μικροεπιχειρήσεων. Αυτή η συμμαχία διατηρήθηκε ιστορικά, και μια μερίδα της αριστερής μεσαίας τάξης έβλεπε με θετικό μάτι την ένταξη στην κοινωνία και τη διαχείριση του κράτους. Αντίθετα, τα πιο εργατικά στρώματα ήταν ντε φάκτο πιο αποκλεισμένα και άρα πιο κοντά σε εν δυνάμει ριζοσπαστικά αιτήματα,[48] έστω και αν δεν υπήρχε η ιδεολογική συνοχή στη δημόσια έκφραση – με την έννοια ότι δεν υπήρχαν διαφοροποιημένα έντυπα ή τάσεις. Και αυτή η απουσία συνοχής φαίνεται στη σχέση του ταξικού ζητήματος με ένα πολιτικό – πολιτισμικό θέμα, όπως το κυπριακό. Μερίδα των μεσαίων στρωμάτων της Αριστεράς έτειναν προς την ιδεολογική θέση της λύσης, ενώ στο λαϊκό επίπεδο η ιστορική θέση για λύση διακλαδωνόταν και με ρητορικές του Κέντρου για υπεράσπιση της Κυπριακής Δημοκρατίας[49] – με έμφαση στην ελληνοκυπριακή

[47] Αυτό είναι σαφές από την έμπειρα των ιστορικών κινημάτων, με τα οποία μπορεί να συγκριθεί η κυπριακή περίπτωση -το γερμανικό πριν το 1918 και το ιταλικό μετά το 1945- αλλά και από την πιο αποστασιοποιημένη κοινωνιολογική θεωρία. Ο διαχωρισμός εν μέρει παραπέμπει και στον διαχωρισμό «ιδεολογίας» και «ουτοπίας» στην κλασική ανάλυση του Κ. Μάνχαϊμ, αλλά και το διαχωρισμό ανάμεσα στο «κίνημα» και το «στόχο» στην ανάλυση του Τ. Αρρίγκι [«Μαρξιστικός Αιώνας, Αμερικανικός Αιώνας» στο «Η Επόμενη Μέρα…», 1992, επιμ. Γ. Βούλγαρης, εκδ. Παρατηρητής.

[48] Μιας πρώτης μορφής διαφοροποίηση υπήρξε στις μεγάλες απεργίες του 1948, όταν μερίδα των εργαζομένων επέλεξε και βίαιες μορφές αντιπαράθεσης σε αντίθεση με τις θέσεις των συντεχνιών. Ανάλογα και το 1958, μια μερίδα της βάσης της Αριστεράς φαινόταν έτοιμη για βίαιη αντιπαράθεση με τους μασκοφόρους της ΕΟΚΑ, όταν άρχισαν να δολοφονούν αριστερούς ακτιβιστές. Ενδεικτικό εκείνου του κλίματος είναι και φυλλάδιο που κυκλοφόρησε τότε και απειλούσε και με "φωτιές" τα «καταστήματα τους» -άρα την οικονομική διάσταση πίσω από την βία της Δεξιάς. Το κείμενο αναφέρεται στο βιβλίο του Μ. Πουμπουρή, Μέρες Δοκιμασίας [1993].

[49] Αυτά ήταν αιτήματα για τα οποία οι μάζες της αριστεράς είχαν αγωνιστεί έντονα στους δρόμους την περίοδο 1960-74 και είχαν κωδικοποιηθεί ως καίριες διεκδικήσεις.

πλειοψηφία. Δεν υπάρχει ταξική ανάλυση του ποσοστού των αριστερών που ψήφισαν "ναι" το 2004, αλλά αν υποθέσει κάποιος ότι ήταν γύρω στο 10-12% από το 24% του «ναι», αυτό θα σήμαινε ότι το ένα τρίτο των ψηφοφόρων του ΑΚΕΛ έτεινε προς την αποστασιοποίηση από την κομματική θέση, λόγω λύσης, ενώ εμφανώς ένα άλλο μέρος έτεινε προς τη συνέχιση της κυβερνητικής συνεργασίας η οποία είχε αποδώσει για πρώτη φορά "δικαιοσύνη" σε αρκετά ιστορικά αιτήματα της Αριστεράς.[50] Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα ανάλογο ποσοστό έκανε την ανάποδη κίνηση - αποσκίρτησε προς το Κέντρο - όταν το ΑΚΕΛ έκανε την πρώτη του κίνηση για συνεργασία με το ΔΗΣΥ το 1985, με στόχο τη λύση. Σε αυτό το πλαίσιο, το κίνημα λειτουργεί ως ένα είδος συλλογικότητας της οποίας οι διαφοροποιήσεις αντιμετωπίζονται από το κόμμα ως ένα είδος διακυμάνσεων του κοινωνικού-πολιτικού χώρου τον οποίον εκφράζει.

Έτσι, ο Δημήτρης Χριστόφιας_ανέλαβε το ρόλο μιας κομματικής ισορροπίας που απεικόνιζε και τον ευρύτερο διχασμό της κοινωνίας – όταν ανέλαβε πρόεδρος, η τάση για συμβιβαστική λύση στο κυπριακό, την οποία εξέφραζε ο ΔΗΣΥ, ήταν «απομονωμένη» γιατί υποστήριζε το σχέδιο Αννάν, ενώ στο άλλο, το κεντρώο, μέτωπο υπήρχε ένα αίτημα για πιο ισχυρή ομοσπονδία. Ταυτόχρονα, όμως, αν αρκετά πράγματα ήταν καθαρά στην εσωτερική κουλτούρα της Αριστεράς, στον ελληνοκυπριακό δημόσιο λόγο δεν ήταν. Από το 1960, και ιδιαίτερα μετά το 1974, αναπτύχθηκε στην ελληνοκυπριακή κοινότητα ένα είδος διγλωσσίας – άλλα λέγονταν προς τα έξω και στις συνομιλίες και άλλα προς τα μέσα. Με αυτή την έννοια, οι πολίτες αντιμετωπίζονταν σαν ένα είδος «πλήθους/αγέλης», η οποία έπρεπε να «καθοδηγείται» από την ελίτ.[51] Αυτό ήταν ένα είδος περιορισμού της δημοκρατίας, το οποίο είχε επιβληθεί από την Δεξιά – ήδη από την εποχή του αντιαποικιακού κινήματος.[52] Η Αριστερά και ιδιαίτερα ο Δ. Χριστόφιας θα έφερναν στην επιφάνεια τα

---

[50] Και δεν πρέπει να υποτιμάται σε αυτό το πλαίσιο ότι ήταν και η πρώτη φορά κατά την οποία η Αριστερά συμμετείχε, με κομματικά στελέχη, στην εξουσία. Στο σημειολογικό επίπεδο της «δικαιοσύνης» ο Τ. Παπαδόπουλος είχε υποσχεθεί ισότητα στην πρόσβαση στο κράτος -και στις προσλήψεις αυτονόητα- για την Αριστερά, αλλά και στην αναγνώριση ιστορικών συμβόλων – όπως λ.χ. η αντίσταση στο πραξικόπημα.

[51] Η ανάλυση αυτού του είδους της «προπαγάνδας» στα φαινομενικά δημοκρατικά πολιτεύματα, έχει γίνει διεξοδικά από τον Ν. Τσόμσκι ο οποίος αναγάγει αυτήν την στρατηγική και στη φιλελεύθερη λογική για την χρήση των ΜΜΕ.

[52] Η πιο κλασική μορφή αυτής της στάσης ήταν η θέση που εκφράστηκε στο πρώτο φυλλάδιο της ΕΟΚΑ [με την αρχική υπογραφή ΕΜΑΚ] στο οποίο καλούσε το «λαό» να υπακούει την οργάνωση και να μην κάνει κινήσεις χωρίς οδηγίες. Όταν άρχισαν οι επιθέσεις ενάντια στην Αριστερά, ένα από τα επιχειρήματα ήταν ότι οι αριστεροί στο τοπικό επίπεδο αρνούνται να υπογράψουν «πρωτόκολλα» με τα οποία να αναγνωρίζουν στον Μακάριο το δικαίωμα να αποφασίζει μόνος του για το κυπριακό. Ευρύτερα, αυτή η λογική της καθοδήγησης και του περιορισμού του δημόσιου λόγου, ο οποίος είχε ανθίσει συγκριτικά με τα κινήματα της δεκαετίας του 40, είχε να κάνει και με την επιστροφή της

όρια της εσωτερικής βαθέως ιδεολογίας. Ήδη, από τη βδομάδα ανάμεσα στους δυο γύρους των προεδρικών, η Δεξιά έφερε στην επιφάνεια αυτό κλίμα, όταν προσπάθησε να καλλιεργήσει, ως γέφυρα με το απορριπτικό/εθνικιστικό Κέντρο (ή μερίδα αυτού του χώρου) φόβους και «εθνικό πανικό» για πιθανές αλλαγές στην εκπαίδευση που θα μπορούσε να φέρει η Αριστερά.

Και αυτό το κλίμα, στο συγκεκριμένο τομέα, συνεχίστηκε αμέσως μετά. Από το φθινόπωρο του 2008, ξεκίνησε μια επίθεση στην οποία συμμετείχαν η πλειοψηφία των ΜΜΕ και τα συγκυβερνώντα κεντρώα κόμματα ενάντια σε κινήσεις του υπουργείου παιδείας – αρχικά, ήταν μια αναφορά στην επαναπροσέγγιση στους στόχους της εκπαιδευτικής χρονιάς (ήταν λες και έπρεπε να διεκδικηθεί ξανά το να γίνεται προσπάθεια από το κράτος για επαναπροσέγγιση)[53], μετά ακολούθησε μια σειρά κατασκευασμένων επιθέσεων με στόχο τον περιορισμό της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης στο μάθημα της ιστορίας.[54] Και σε εκείνο το πλαίσιο, η βασική δημόσια εστίαση ήταν στις δικοινοτικές σχέσεις. Σε μια ενδεικτική στιγμή εκείνων των αντιπαραθέσεων, μέλος της συντακτικής ομάδας του Φιλελευθέρου, της εφημερίδας με την μεγαλύτερη κυκλοφορία, και της κεντρώας, υποτίθεται, εφημερίδας που διαβάζεται σε αριστερούς συλλόγους, αποκάλεσε «κουβέντες του καφενέ» την αναφορά στις εξαφανίσεις τουρκοκύπριων αγνοουμένων το Μάϊο του 1964 στην Αμμόχωστο.[55] Εκείνη η ευρύτερη συζήτηση, στην οποία συμμετείχε με

εκκλησίας σε ένα επιθετικά εθναρχικο ρόλο. Στον χώρο της Αριστεράς, αυτή η τάση-διαδικασία εκφράστηκε και με τη σταδιακή γραφειοκρατικοποίηση που οδήγησε και σε αποκλεισμό της ακροαριστεράς των τροτσκιστών από τις συντεχνίες, αλλά και από την απομάκρυνση μέρους της ιστορικής ηγεσίας εκείνης της δεκαετίας, την περίοδο 1949-52. Μετά το 1960, επιβλήθηκε, και με το φόβο των όπλων, ένα είδος περιορισμού του δημόσιου διάλογου στην κοινωνία για ουσιώδη ζητήματα. Όπως παρατήρησε λ.χ. ο Ατταλίδης [1979] ακόμα και το ζήτημα της ανεξαρτησίας που ήταν δημοφιλές, δεν διεκδικείτο δυναμικά και ανοικτά στο δημόσιο λόγο. Μέχρι και η διεκδίκηση της ανεξαρτησίας, για μια περίοδο, έπρεπε να γίνεται μέσα από ένα ενωτικό μαξιμαλισμό – διεκδικώντας δηλαδή μια ακραία θέση για την ένωση, η οποία ακριβώς γιατί ήταν ανέφικτη, δικαιολογούσε την ανεξαρτησία ως ντε φάκτο καθεστώς. Βλ. Α. Παναγιώτου. 2011. Κυπριακή Συνείδηση και Κυπριακή Δημοκρατία. «Χρονικό», τ. 160. Πολίτης, Απρίλης 2011.

[53] Το θέμα είχε γίνει αποδεκτό μετά από το 1974 και η Αριστερά έδινε ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός και σε ένα μεγάλο βαθμό είχε ταυτιστεί μαζί του.

[54] Η προσπάθεια μεταρρύθμισης είχε αρχίσει από την εποχή της προεδρίας του Τ. Παπαδόπουλου. Και στην νέα της μορφή, με την προεδρία Χριστόφια, συμμετείχαν και οι φιλελεύθεροι, οι οποίοι τελικά φαίνεται ότι είχαν και την πλειοψηφία στην επίμαχη επιτροπή για το μάθημα της Ιστορίας. Στα πλαίσια της υστερίας που κατασκευαζόταν τότε, μερικά δημοσιεύματα, μιλούσαν λες και υπήρχε ήδη άλλο βιβλίο ιστορίας. Ήταν μάλλον μια απόπειρα να καλλιεργηθεί και στην Κύπρο ανάλογο κλίμα με ότι είχε γίνει με ένα σχετικό βιβλίο στην Ελλάδα.

[55] Η αναφορά έγινε από τον ιστορικό Ρ. Κατσιαούνη και η επίθεση εναντίον του, πέρα από την αντιπαραθεση για τα τουρκοκυπριακά θύματα των δικοινοτικών συγκρούσεων, ήταν και μέρος της προσπάθειας για μη διορισμό του στην επιτροπή και για αποκλεισμό αιρετικών απόψεων – και τεκμηρίων – από τις συζητήσεις για το θέμα της Ιστορίας στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Ο άλλος στόχος στον οποίο επικεντρώθηκε αυξανόμενα η επίθεση ήταν ο νέος

παρεμβάσεις του και ο πρόεδρος καθόρισε την αποδοχή από την ελληνοκυπριακή κοινότητα [έστω και με αντιδράσεις] του ότι και οι τουρκοκύπριοι υπήρξαν, επίσης, θύματα. Αυτό ήταν ένα σύμπτωμα μιας ευρύτερης τάσης, της αριστερής προεδρίας, για απομυθοποίηση, σπάσιμο των ταμπού, και γεφύρωση του χάσματος ανάμεσα στο δημόσιο λόγο και την καθημερινότητα. Ήταν μια ριζοσπαστική δημοκρατική πρακτική με τεράστιο κόστος – παρά τον συμπαθή του χαρακτήρα ο Δ. Χριστόφιας πρόσφερε τον εαυτό του ως αγγελιαφόρο μιας αλήθειας που έπρεπε να ειπωθεί – και μια μερίδα που δεν μπορούσε να το ακούσει γιατί έτσι έμαθε, τον μίσησε γιατί είπε την αλήθεια.

Θα μπορούσε, λοιπόν, η στρατηγική της Αριστεράς να ονομαστεί «πολιτική της ειλικρίνειας». Αυτή η στρατηγική-πολιτική δεν εφαρμόστηκε μόνο στην σημειολογία των ευθυνών αλλά επεκτάθηκε και στην πρακτική για το κυπριακό, όπου ο πρόεδρος άρχισε να αναφέρει δημόσια την αλήθεια για το τι πραγματικά συζητείτο στις διαπραγματεύσεις – και για το πλαίσιο των διαπραγματεύσεων. Το ότι μέχρι και λίγους μήνες πριν αποχωρήσει το 2013, γινόταν συζήτηση για το αν ο Μακάριος αποδέχθηκε την διζωνική, ή από πότε είχε παρθεί απόφαση για την εκ περιτροπής προεδρία, ή την σταθμισμένη ψήφο, είναι και δείγμα προόδου - αφού θέματα όπως η εκ περιτροπής προεδρία εσυζητουνταν πια ανοικτά - αλλά και της δυσκολίας του εγχειρήματος. Διότι αν λόγω των ΜΜΕ θα μπορούσε να αποδώσει κάποιος την κατασκευή υστερίας με άξονα τον εθνικισμό, σε χειραγώγηση, ήταν, όμως, και εντυπωσιακή η στάση μερικών πολιτικών, οι οποίοι άλλα έλεγαν δημόσια και άλλα αποδέχονταν πίσω από κλειστές πόρτες. Δεν ήταν απλώς ψέμα – ήταν ένα είδος δομής, όπου εθεωρείτο αυτονόητο ότι μερικά πράγματα δεν λέγονται δημόσια. Το θέμα των τούρκων μεταναστών που θα παραμείνουν λ.χ. είχε αναφερθεί για πρώτη φορά δημόσια το 1998, όταν ξέφυγε του τότε υποψήφιου Γ. Κληρίδη και είπε στο μοναδικό debate «δεν μπορείτε να διώξετε παράνομους μετανάστες». Ακολούθως είχε τεθεί ως εισήγηση ο αριθμός 50,000. Το ότι αυτό ήταν γνωστό, ήταν μέρος των συνομιλιών – όταν όμως ο Δ. Χριστόφιας, τόλμησε να το πει δημόσια μετά το 2008, έγινε στόχος γιατί «αποδέχθηκε κάτι», «έκανε δώρο», λες και υπήρχε περίπτωση να γίνει αποδεκτός μικρότερος αριθμός. Η ένταση της επίθεσης είχε να κάμει και με το ότι δημιουργούνταν ρωγμές στην συνοχή του ηγεμονικού δημόσιου λόγου. Αλλά η

υπουργός παιδείας, Α. Δημητρίου ο οποίος, και ως ειδικός, προώθησε ενεργά την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.

Αριστερά ήταν μόνη της, ως αναπόφευκτη πρωτοπορία, στην προσπάθεια να συγκροτήσει μια νέα πλειοψηφική αντίληψη, η οποία θα λειτουργούσε ως το πλαίσιο της λύσης. Η Δεξιά -ως ηγεσία και η μια τουλάχιστον εφημερίδα που κινείται στην φιλελεύθερη Δεξιά, «ο Πολίτης», - στήριξε «σιωπηλά»[56] μέχρι το 2010 την διαδικασία, ενώ μια άλλη μερίδα άρχισε την εθνικιστική αντιπολίτευση από το 2008.

Το σημείο, όμως, που άνοιξε τον δρόμο για το μέλλον ήταν η ολοκλήρωση της συζήτησης για τη διακυβέρνηση – και με βάση την «πολιτική της ειλικρίνειας», το θέμα της εκ περιτροπής προεδρίας. Αυτό το θέμα είναι νευραλγικό, αφού αφορά στην εκτελεστική εξουσία, η οποία ενισχύθηκε ως εκφραστής της πολιτειακής κυριαρχίας μετά το 1964. Ήταν και είναι σαφές ότι οι τουρκοκύπριοι δεν θα δέχονταν να κυβερνώνται από ελληνοκύπριους προέδρους, που θα μπορούσαν και πάλι σε κάποια συγκυρία να τους αφαιρέσουν το βέτο και τα συνταγματικά δικαιώματα, όπως το 1964-74. Το θέμα ήταν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων μετά το 1974 – αλλά το θέμα ήταν ταμπού στη δημόσια συζήτηση στην ελληνοκυπριακή κοινότητα. Η φόρμουλα που υιοθετήθηκε στο σχέδιο Αννάν αποδεχόταν την εκ περιτροπής προεδρία, αλλά προσπαθούσε να θολώσει κάπως τα νερά, με την υιοθέτηση μια προεδρικής ομάδας, η οποία θα ασκούσε εκ περιτροπής την προεδρία. Το ζήτημα δεν ήταν δημοφιλές αλλά υπήρχαν άλλα ζητήματα στα οποία εστίασε, τότε, η εκστρατεία εναντίον του σχεδίου Αννάν. Η αποδοχή από τους ελληνοκύπριους οποιαδήποτε μορφής εκ περιτροπής ήταν όμως δεδομένα δύσκολη, αφού το θέμα δεν είχε καν συζητηθεί δημόσια. Αυτήν την κίνηση έκανε ο Δ. Χριστόφιας το φθινόπωρο του 2009. Αν και αναφορά στο θέμα έγινε και το καλοκαίρι του 2008, εντούτοις η ολοκλήρωση της συμφωνίας με βάση την οποία θα υπήρχε εκ περιτροπής προεδρία αλλά και σταθμισμένη ψήφος επιτρέποντας για πρώτη φορά την κοινή συμμετοχή των δυο κοινοτήτων σε εκλογές, προκάλεσε από την μια την έντονη αντίδραση των απορριπτικών, αλλά έγινε και η αιτία, ή η ευκαιρία, για τη Δεξιά να αποστασιοποιηθεί

[56] Η πολιτική ηγεσία της Δεξιάς φαινόταν να εγκρίνει τους χειρισμούς – όταν όμως ετίθετο θέμα για το ότι οργανωμένες ομάδες από τον χώρο του Συναγερμού, ταυτίζονταν με του απορριπτικούς εθνικιστές, η «εξήγηση»/δικαιολογία, ήταν ότι η ηγεσία δεν μπορούσε να τους ελέγξει. Η εφημερίδα «Πολίτης» υπερασπίστηκε πιο ενεργητικά τις προσπάθειες για λύση. Αλλα υπήρξε και ένα χρονικό όριο αυτής έμμεσης-σιωπηλής στήριξης όπως θα δούμε – το χειμώνα του 2010, όταν η ηγεσία του ΔΗΣΥ άρχισε να αποστασιοποιείται την ίδια ακριβώς περίοδο [και ενδεχομένως όχι τυχαία] με την διάσπαση του τότε κυβερνητικού σχήματος, με την αποχώρηση της ΕΔΕΚ. Τότε η ηγεσία του ΔΗΣΥ υιοθέτησε μια αντιφατική ρητορική – από την μια υποστήριζε ότι η σχεδόν ολοκληρωμένη απόφαση για το κεφάλαιο της διακυβέρνησης δεν μπορούσε να γίνει αποδεκτή από το κοινό, ενώ ταυτόχρονα υποστήριζε ότι έπρεπε ο πρόεδρος να κινηθεί πιο γρήγορα - και να "κλειδώσει" λ.χ. τις συμφωνίες με υπογραφή. Καθώς η ηγεσία του ΔΗΣΥ αναζητούσε πολιτικές συμμαχίες στον χώρο του απορριπτικού κέντρου, την θέση για μονογράφηση των δεδομένων, υποστήριζαν αρθρογραφοι του Πολίτη.

από τη στήριξη της λύσης – με το επιχείρημα ότι η εκ περιτροπής ήταν δύσκολο να γίνει αποδεκτή.

Η σχεδόν συνολική συμφωνία για την διακυβέρνηση στην οποία κατέληξαν Χριστόφιας και Ταλάτ στις αρχές του 2010 ήταν ίσως η πιο ολοκληρωμένη συμφωνία που επιτεύχθηκε από τους ίδιους του κύπριους. Ήταν ταυτόχρονα και ένα είδος πρότασης της δικοινοτικής, κυπριακής Αριστεράς, αφού την διαπραγματεύτηκαν οι εκπρόσωποι της – οι κ. Χριστόφιας και Ταλάτ. Και το γεγονός ότι η εκ περιτροπής συνοδευόταν από διασταυρωμένη, σταθμισμένη, ψήφο ήταν ουσιαστικά η πρώτη κίνηση για σπάσιμο των εθνικών διαχωρισμών των πολιτών. Ήταν με αυτήν την έννοια και ένας συμβιβασμός ανάμεσα σε διάφορες τάσεις της κοινωνίας – προωθούσε τη λύση όπως ήθελαν λ.χ. οι φιλελεύθεροι της δεξιάς, αλλά, ταυτόχρονα, υπονόμευε το διαχωρισμό που ήταν υποτίθεται και ο στόχος των απορριπτικών που ήθελαν ισχυρότερη ομοσπονδία. Ο ίδιος ο Τ. Παπαδόπουλος, στο εθνικό συμβούλιο, φαίνεται ότι επικροτούσε την συμφωνία – αφού είχε ασχοληθεί με το θέμα από την δεκαετία του 1970.[57] Όμως η υποστηρικτές του, ή όσοι τον χρησιμοποιούσαν, δεν ήταν τόσο συνεπείς. Η Αριστερά βρέθηκε να υπερασπίζει αυτήν τη συμβιβαστική συμφωνία που ήταν μια πραγματική πρόοδος, ενώ οι άλλες πολιτικές δυνάμεις – και στις δυο κοινότητες προσπάθησαν να την πολεμήσουν, χρησιμοποιώντας τη ρητορική του παρελθόντος. Στην ελληνοκυπριακή πλευρά, η ΕΔΕΚ αποχώρησε από την κυβέρνηση, ενώ το ΔΗΚΟ παρέμεινε μεν, αλλά με επιφυλάξεις. Από την άλλη πλευρά, στην τουρκοκυπριακή κοινότητα το κλίμα είχε επίσης μεταστραφεί, και στις εκλογές του Απρίλη του 2010 η Δεξιά επανήλθε στην εξουσία.[58] Από τότε οι συνομιλίες ακολούθησαν μια πιο αργή πορεία και μετά το 2011, ουσιαστικά,

57 Τάσσος Παπαδόπουλος σε συνεδρία του Εθνικού Συμβουλίου στις 10/11/2008, σε σχέση με τις συζητήσεις για την εκ περιτροπής προεδρία και την σταθμισμένη δικοινοτική ψήφο: *«Είχα την ευκαιρία να πω προηγουμένως για το θέμα του κοινού ψηφοδελτίου, το οποίο θεωρώ προϋπόθεση για να εξεταστεί θέμα εκ περιτροπής Προεδρίας και να μην λεχθεί ξανά «κύριε, είναι και τούτο νέο». Δεν είναι καθόλου «νέο». Σε πληροφορώ ότι υπάρχει έγγραφο δικό μας γι' αυτό το θέμα, από το 1972, χρησιμοποιώντας μάλιστα ανάλογα σχέδιο, το οποίο είχε πει ο κ. Μαντέλα όταν διεξήγε τις δικές του διαπραγματεύσεις για τη Νότιο Αφρική. Εγώ διάβασα αυτό το έγγραφο, μάλιστα μου ανετέθη να κάνω και ειδική μελέτη πάνω σε αυτό το ζήτημα. Ναι, υπάρχουν σταθμισμένες ψήφοι, όπως σωστά είπε ο Πρόεδρος, λες, είναι είκοσι με ογδόντα, για κάθε μια ατομική ψήφο δίνεις βαρύτητα για τέσσερα ή πόσα θα είναι, να είναι στα ίσα, ώστε να έχουν μεγαλύτερη πιθανότητα επιλογής αυτοί που έχουν κάποιου μέτρου αποδοχή και από τις δύο Κοινότητες. Κατά τεκμήριο είναι οι μετριοπαθέστεροι. Μάλιστα, αν μου επιτρέπετε να το πω, χωρίς να προσπαθώ να πατρονάρω, είναι βελτίωση η δική σας πρόταση ότι τούτο θα ισχύει μόνο στη δεύτερη Κυριακή. Είναι καλύτερο από αυτό που είχε προταθεί προηγουμένως. Αλλά είπα, εγώ δεν το δέχομαι ούτε ως θέμα αρχής «αυτό κύριε, δεν έχει λεχθεί ή τούτο έχει λεχθεί και θα το λέμε».*

58 Είχε ήδη κερδίσει και τις βουλευτικές τον προηγούμενο χρόνο.

παγοποιήθηκαν αφού η τουρκοκυπριακή και η τουρκική πλευρά δεν υπέβαλαν προτάσεις για το εδαφικό και το περιουσιακό, τα οποία ήταν τα ζητήματα στο τραπέζι.

Οι αντιπαραθέσεις στο εσωτερικό της ελληνοκυπριακής κοινότητας, ωστόσο, δεν σταμάτησαν. Αξίζει να αναφερθούν 3 επεισόδια που εξέφρασαν το κλίμα, και τη σταδιακή μετατόπιση της ηγεσίας και του κόμματος της Δεξιάς από την ανοχή στην επίθεση ενάντια στην κυβέρνηση, αλλά, από την άλλη, και στην ευρύτερη πρακτική της Αριστεράς σε εκείνο το κλίμα και μπροστά σε τέτοιες επιθέσεις. Το φθινόπωρο του 2010 και ενώ η κυβέρνηση ετοιμαζόταν να γιορτάσει τα 50 χρόνια της ανεξαρτησίας, μια αναφορά του κ. Χριστόφια στο πραξικόπημα προκάλεσε μια ενδιαφέρουσα ένταση. Κατά τη διάρκεια μιας παρουσίασής του στις ΗΠΑ, κλήθηκε να σχολιάσει αν το πραξικόπημα της ελληνικής χούντας ήταν επίσης εισβολή. Ο κ. Χριστόφιας συμφώνησε – μια θέση που ήταν συνεπής με την ευρύτερη στάση του ότι το κυπριακό το είχαν προκαλέσει οι ξένες επεμβάσεις και οι τοπικοί εθνικισμοί. Αν και αυτή η θέση είχε διατυπωθεί ξανά, ο έλεγχος των ΜΜΕ από τους αντίπαλους της κυβέρνησης το μετέτρεψε σε μείζων θέμα. Ο κ. Χριστόφιας αρνήθηκε να αποσύρει τη δήλωση. Ήταν συνεπής – και μιλούσε ως πρόεδρος όλων των κυπρίων. Αλλά, φαίνεται, ότι άγγιξε ένα ευαίσθητο σημείο στη δομή της λογοκρισίας. Λίγους μήνες μετά, το Δεκέμβριο μετά από ένα αγώνα καλαθόσφαιρας ανάμεσα σε μια ελληνοκυπριακή ομάδα, το ΑΠΟΕΛ (της οποίας οι φίλαθλοι είναι ταυτισμένοι με τη Δεξιά, αλλά μια μερίδα των «φανατικών της κερκίδας» ταυτίζεται και με ακροδεξιά σύμβολα) έγιναν επιθέσεις ενάντια στην τουρκική ομάδα σε βαθμό που απειλήθηκε η «διαφυγή» των τούρκων αθλητών στη βόρεια Κύπρο. Ο πρόεδρος δεν συγκάλυψε το θέμα: οι δηλώσεις του ήταν έντονες και προκάλεσε όσους ενθαρρύνουν ή προκαλούν τέτοια επεισόδια να εμφανιστούν δημόσια και να πουν τί θέλουν – σαν «ωραίοι έλληνες» όπως ανέφερε χαρακτηριστικά αναμειγνύοντας την κριτική με την παραπομπή στις αντιφάσεις της ακροδεξιάς ρητορικής. Μετά από εκείνο το επεισόδιο, δεν ξανάγιναν ανάλογα σκηνικά, αλλά η παρέμβαση του απλώς αύξησε την αντίθεση των απορριπτικών, αφού διαρρηγνυόταν ακόμα περισσότερο η καθιερωμένη απόσταση και η λειτουργία των δυο βαθμίδων ρητορικής – άλλα προς τα μέσα/το εσωτερικό και άλλα προς το εξωτερικό. Το σκηνικό ολοκληρώθηκε λίγο πριν τις βουλευτικές του 2011, όταν σε συνέντευξη του Α. Κυπριανού, γ.γ. του ΑΚΕΛ σε ραδιοσταθμό ταυτισμένο με τη φιλελεύθερη Δεξιά, στήριξε την επιλογή της εκ

περιτροπής προεδρίας με το παράδειγμα της ιδεολογικής προτίμησης – ότι λ.χ. ένας ελληνοκύπριος αριστερός θα ήταν πιο λογικό να προτιμούσε ένα τουρκοκύπριο αριστερό για πρόεδρο. Ο ραδιοσταθμός του Πολίτη, και η ίδια η εφημερίδα, επέλεξαν να προβάλουν το συγκεκριμένο απόσπασμα για να κατασκευάσουν, προφανώς, ένα μικρό κλίμα υστερίας, με εμφανή στόχο να ενισχυθεί το κόμμα της αντιπολίτευσης. Η ειλικρίνεια του ηγέτη του ΑΚΕΛ από την άλλη ήταν εκφραστική των συζητήσεων και των ρητορικών διαμαχών που γίνονταν τότε. Και παρά τις επιθέσεις, και την κινδυνολογία, το ΑΚΕΛ πήρε 32.67% στις βουλευτικές.

Θα πρέπει, επίσης, να καταγραφεί και μια άλλη διάσταση της αριστερής προεδρίας, η οποία ενδεχομένως να έχει βαρύνουσα σημασία στην ιστορική εμπειρία του μέλλοντος. Οι αντιπαραθέσεις στην ελληνοκυπριακή κοινότητα δεν ήταν άγνωστες στην τουρκοκυπριακή – και είναι πιθανό ότι η επάνοδος του τουρκοκυπριακού αριστερού κόμματος στην κυβέρνηση το 2013, να ήταν και αποτέλεσμα της σύγκρισης αριστερών και δεξιών ελληνοκυπρίων στην εξουσία.

Στο πρακτικό επίπεδο η προεδρία Χριστόφια άνοιξε δυο οδοφράγματα, ένα στην Λευκωσία[59] και ένα στον Λιμνίτη, εντάσσοντας από την μια την διέλευση στο κέντρο της Λευκωσίας σε ένα σαφώς πιο φιλικό περιβάλλον, και δημιουργώντας στην περίπτωση του Λιμνίτη ένα μοντέλο αλληλεξάρτησης[60] των συμφερόντων των δυο κοινοτήτων. Εδώ, θα πρέπει να αναφερθεί και η συζήτηση για την Καρπασία, που δεν ολοκληρώθηκε αλλά, σύμφωνα και με δημοσιογραφικές πληροφορίες, διαμορφωνόταν επίσης μια εισήγηση για τη δημιουργία ενός είδους δικοινοτικής περιοχής με άμεσο έλεγχο από την κεντρική ομόσπονδη πολιτεία.

[59] Το άνοιγμα της Λήδρας ήταν ένα αίτημα ενός κινήματος, το οποίο αναπτύχθηκε μετά το 2004 – ενάντια και στην κυρίαρχη ατμόσφαιρα, αλλά πρόσφερε και ένα χώρο σύγκλισης αριστερών και φιλελευθέρων. Αλλά το ευρύτερο αίτημα για χαλάρωση της διαχωριστικής γραμμής έγινε και αίτημα του χώρου της εξωθεσμικής Αριστεράς η οποία αναπτυσσόταν τότε στην συνοριακή περιοχή της Λευκωσίας κοντά στη Λήδρας. Σε ένα πρακτικό επίπεδο, το άνοιγμα ενοποιούσε τη Λευκωσία – και σε αυτό βοήθησε το ότι η δήμαρχος την συγκεκριμένη περίοδο ήταν αριστερή [η Ε. Μαύρου] – σε αντίθεση με το προηγούμενο σημείο διέλευσης στο Λήδρα Πάλας που ήταν πιο απομονωμένο και ταυτισμένο με τις εντάσεις της περιόδου πριν το άνοιγμα του 2003.

[60] Η σύνδεση του Λιμνίτη με τη Λευκωσία είναι σημαντική και για τους κάτοικους της περιοχής, οι οποίοι βγαίνουν από ένα είδος απομόνωσης, αλλά και γιατί θεσμοποίησε για πρώτη φορά την διέλευση μελών της μιας κοινότητας, από μια περιοχή που ελέγχει η άλλη. Δημιούργησε ένα είδος επικοινωνίας ανάμεσα σε δυο σημεία μέσα από την περιοχή των τουρκοκυπρίων.

4. Η οικονομική κρίση και η έκρηξη της ταξικής αντιπαράθεσης: 2011-13

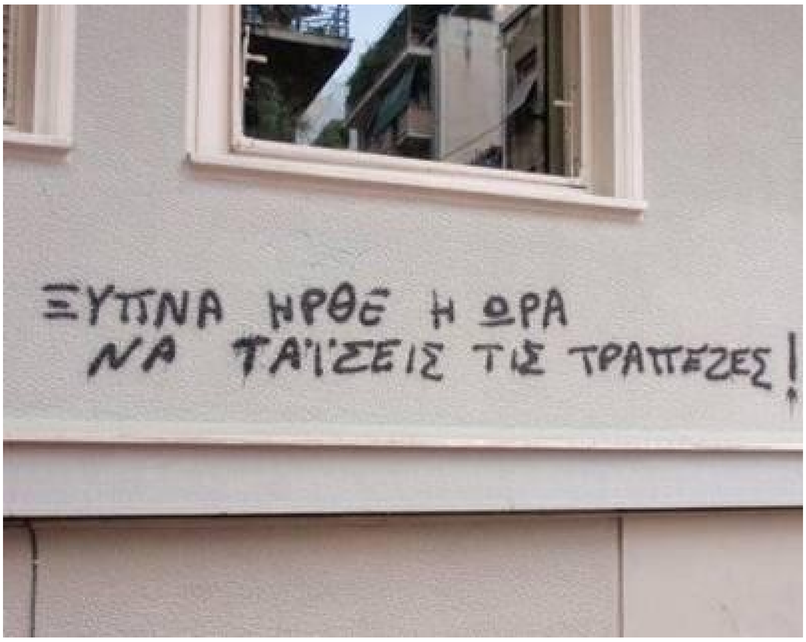

Από το 2011, η Κύπρος μπήκε σε μια περίοδο έντονης ταξικής αντιπαράθεσης, η οποία οξύνθηκε το 2012-13. Η αιτία της αντιπαράθεσης ήταν αρχικά εξωτερική: η παγκόσμια κρίση είχε αγγίξει και την τοπική οικονομία. Όμως, η δομική θέση του τραπεζιτικού τομέα στο υποσύστημα της οικονομίας, αλλά και η θέση της χώρας στη διεθνή ροή κεφαλαίων προκάλεσαν μια σύγκρουση που δεν είχε ζήσει η Κύπρος από το 1948.

Η κυπριακή οικονομία μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού μπλοκ στην Ευρωασία βρέθηκε σε μια συγκριτικά πλεονεκτική θέση και λειτούργησε ως ενδιάμεσος χώρος ανάμεσα στις τέως σοσιαλιστικές χώρες και τη Δύση. Αυτή η λειτουργία της κυπριακής οικονομίας βασίστηκε στις τράπεζες και είχε σε ένα μεγάλο βαθμό κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Θα μπορούσε να πει κάποιος ότι υπήρχαν και πολιτικές σκοπιμότητες - οι οποίες ήταν και η συνέχεια των σχέσεων της Κύπρου με το τέως σοσιαλιστικό μπλοκ: αυτός ο ενδιάμεσος ρόλος της Κύπρου προκάλεσε λ.χ. το ενδιαφέρον της Δύσης, όχι τόσο για τις διαρροές κεφαλαίων από τους ρώσους ολιγάρχες αλλά για την προσπάθεια της νέας Γιουγκοσλαβίας να μεταφέρει κεφάλαια μέσω Κύπρου.

Η πορεία της Κύπρου προς την Ε.Ε. αύξησε το ενδιαφέρον των ρωσικών και ουκρανικών κεφαλαίων για την Κύπρο, και σύντομα η ροή καταθέσεων στην Κύπρο έγινε πολλαπλάσια του εθνικού εισοδήματος. Αυτή η απότομη διόγκωση είχε φυσικά και πλεονεκτήματα, όσον αφορά στη φορολόγηση κεφαλαίων, αλλά δημιούργησε και προβλήματα, τα οποία θα γίνονταν ανεξέλεγκτα. Όταν ξεκίνησε η διεθνής οικονομική κρίση, οι κυπριακές τράπεζες δεν είχαν εμπλοκή με τοξικά παράγωγα, αλλά σύντομα θα εμπλέκονταν, λόγω των διεθνών τους διασυνδέσεων, σε διαδικασίες που θα έφερναν την Κύπρο σε μια κρίση ανάλογη αυτής που συνέβηκε στις ΗΠΑ. Αλλά η χώρα δεν είχε πια τρόπους αυτόνομης διαχείρισης της οικονομίας, και ιδιαίτερα του χρηματοπιστωτικού τομέα, μετά την ένταξη στην ευρωζώνη το 2008.

Ήδη, η ροή των κεφαλαίων προς ή μέσω Κύπρου είχε δημιουργήσει μια φούσκα ακινήτων στα μέσα στην δεκαετίας του 2000-10, αλλα το πρόβλημα υπήρχε από πριν. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 η αναδυόμενη δύναμη των τραπεζών και των τραπεζιτών ήταν έκδηλη στο χρηματιστήριο – όταν οι τράπεζες συμμετείχαν ενεργά μαζί με τα ΜΜΕ στην κατασκευή μιας φούσκας – από όπου οι ανώτερες τάξεις, και οι τράπεζες, άντλησαν ένα μερίδιο των καταθέσεων των λαϊκών και μεσαίων στρωμάτων. Εκείνη η υπόθεση, η οποία έμεινε γνωστή ως «σκάνδαλο του χρηματιστηρίου» ήταν και η πρώτη μορφή άσκησης εξουσίας και δύναμης του αναδυόμενου τραπεζιτικού κεφαλαίου. Αυτό το κεφάλαιο με τη δικτύωση του σε διάφορα κόμματα, στα ΜΜΕ, αλλά και στο νομικό κατεστημένο, συνέχισε να πιέζει για διευκολύνσεις από την νέα αριστερή κυβέρνηση.

Θα πρέπει, εδώ, να διευκρινίσουμε και το ρόλο του αριστερού προέδρου στις εσωτερικές τάσεις της Αριστεράς. Ο Δ. Χριστόφιας δεν κατάγεται από γνωστή αριστερή οικογένεια, όπως άλλα ηγετικά στελέχη ή όπως ο προηγούμενος πρόεδρος που ανέδειξε η Αριστερά, ο κ. Βασιλείου. Μπορεί να ταυτιστεί με αυτήν την έννοια με την τάση που έρχεται από τα πιο λαϊκά στρώματα της Αριστεράς. Ιδεολογικά μπορεί να τον ταυτίσει κάποιος με την πτέρυγα της κομματικής οργάνωσης, η οποία, εκτός από την στήριξη της ιστορικής στρατηγικής της «λαϊκής ενότητας», εκφράζει επίσης και τάσεις οι οποίες μπορούν να προσδιοριστούν ως πιο κοντά στη ριζοσπαστική πτέρυγα του κυπριακού αριστερού κοινωνικού χώρου. Έχει γίνει ήδη αναφορά ότι σε ιστορικά κινήματα, όπως αυτό της κυπριακής Αριστεράς, τείνουν να εμφανίζονται δυο τάσεις: μια ριζοσπαστική και μια μεταρρυθμιστική. Θα μπορούσε

κάποιος να τις προσδιορίσει με βάση τις ιδεολογικές καταβολές ως «κομμουνιστική» και «σοσιαλδημοκρατική» αλλά δεν κωδικοποιείται μια τέτοια διαχωριστική φρασεολογία στο εσωτερικό του κυπριακού κόμματος. Ιστορικά, ο Δ. Χριστόφιας, και στο κυπριακό, αλλά και στα οικονομικά θέματα, ήταν πιο κοντά στην ριζοσπαστική πτέρυγα. Μια από τις πρώτες κινήσεις που έκανε όταν αναδείχθηκε στην ηγεσία του κόμματος ήταν να αναθεωρηθεί μια απόφαση του κόμματος την δεκαετία του 1960,[61] η οποία ακόμα και τότε - μερικά χρόνια μετά την ανεξαρτησία- έκανε αναφορά στην ένωση. Η απόφαση θεωρήθηκε τη δεκαετία του 1990, με πρωτοβουλία του νέου τότε γ.γ., «λανθασμένη» και γιατί υπονόμευε με αμφιλεγόμενη ρητορική την στροφή προς την ανεξαρτησία, αλλά και γιατί έστελλε λάθος μήνυμα στους τουρκοκύπριους. Ήταν μια σαφής κυπροκεντρική θέση. Η ταύτιση του Δ. Χριστόφια με την κομμουνιστική παράδοση, ιστορικά, ήταν επίσης ξεκάθαρη την επομένη της κατάρρευσης του σοσιαλισμού στην ανατολική Ευρώπη – ο ίδιος πήρε σαφή και δημόσια θέση ότι το ΑΚΕΛ δεν θα αποκήρυσσε την ιδεολογία του και αυτή η γραμμή επικροτήθηκε από τη συντριπτική πλειοψηφία των αριστερών ψηφοφόρων στις εκλογές του 1991.[62]

Όσον αφορά στη θέση του ΑΚΕΛ στο πολιτικό υποσύστημα, σε γενικές γραμμές η πρακτική πολιτική του Δ. Χριστόφια δεν διαφοροποιείτο από την γραμμή της «ενότητας», άρα και των συμμαχιών με το Κέντρο, αν και, και πάλι, έτεινε περισσότερο να τονίζει ότι το ΑΚΕΛ όφειλε να ξεπεράσει τους δισταγμούς του και να συμμετάσχει σε κυβέρνηση, ή να διεκδικήσει την εξουσία, αντί να στηρίζει πάντα κεντρώους υποψήφιους. Αυτή η θέση δεν ήταν μόνο κομματική, και αναμενόμενο θεσμικά ότι ένα κόμμα 80 χρόνων θα διεκδικούσε συμμετοχή στο κράτος, αλλά εξέφρασε και ένα πολιτισμικό στοιχείο της ταξικής ταυτότητας: ο Δ. Χριστόφιας διεκδικούσε ότι η μερίδα της κοινωνίας, τα αριστερά λαϊκά στρώματα, που ήταν ιστορικά ντε φάκτο αποκλεισμένα από τη διαχείριση του κράτους,[63] είχε το δικαίωμα να διεκδικήσει επιτέλους, καθαρά, και αυτή, το δικαίωμα στην διακυβέρνηση. Ήταν ένα αίτημα μιας αποκλεισμένης κοινωνικής ομάδας με βάση ταξικά-ιδεολογικά κριτήρια και έχει αντίστοιχα με την εμπειρία χωρών της λατινικής Αμερικής.[64] Είναι

---

[61] Την περίοδο 1964 – 1967.

[62] Σε μια από τις πιο σημαντικές στιγμές της προεκλογικής εκστρατείας, σε μια τηλεοπτική εκπομπή, απάντησε ως εξής στην ερώτηση «αν είναι ακόμα κομμουνιστής»: «Τζαι με το παραπάνω..»

[63] Αν το δει κάποιος στο συνολικό πλαίσιο της κυπριακής κοινωνίας, οι τουρκοκύπριοι ήταν επίσης αποκλεισμένοι, αλλά μέσα από τη διαδικασία εθνικού διαχωρισμού που κατέληξε στο 1974.

[64] Πέρα από την Χιλιανή εμπειρία της δεκαετίας του 1970, θα μπορούσε να αναφέρει κάποιος και χαρακτηριστικά της κατάστασης στη Βραζιλία πριν την προεδρία του Λούλα, την περίοδο 2003-2011.

χαρακτηριστικό ότι μια βασική θέση, από την δεκαετία του 70, της ιστορικής οργάνωσης της κυπριακής εξωθεσμικής Αριστεράς, της "Αριστερής Πτέρυγας", ήταν η διεκδίκηση της προεδρίας από την Αριστερά. Σε αυτό το πλαίσιο, οι επιθέσεις ενάντια στον αριστερό πρόεδρο μετά το 2011 είχαν και τα στοιχείο της επίθεσης σε κάποιον outsider που διεκδίκησε το κράτος «τους» - της ιστορικής ελίτ, των οικονομικών, εκκλησιαστικών παραγόντων, και των ομάδων που συντηρούσαν με πελατειακές ή άλλες, ανάλογες, σχέσεις. Έτσι όταν εκλεγηκε ο Τ. Παπαδόπουλος, το ΑΚΕΛ είχε, για πρώτη φορά, κομματικά στελέχη ως υπουργούς.

Όσον αφορά στις σχέσεις με την οικονομική ελίτ, ο Δ. Χριστοφιας, φαίνεται να κρατούσε αποστάσεις. Ακόμα και το 2008, κατά τη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας, φαινόταν σαφώς πιο σφιγμένος, όταν εμφανιζόταν σε ακροατήριο της ανώτερης τάξης. Σε αυτό το πλαίσιο, το 2010 ένας από τους ηγέτες της αντιπολίτευσης τον κατηγόρησε λ.χ. ότι ποτέ δεν πήγαινε σε συνελεύσεις των τραπεζών.[65] Αυτό συμβάδιζε, ταυτόχρονα, με μια προσπάθεια του να γεφυρώσει, στο βαθμό που ήταν εφικτό, το χάσμα ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα της Αριστεράς και της Δεξιάς – ένα από τα κεντρικά προεκλογικά του συνθήματα ήταν το «πρόεδρος που ενώνει». Μια από τις εμπειρίες που αφηγείται συχνά ήταν η επίσκεψη του σε ένα σύλλογο της Δεξιάς, όπου υπήρχε ακόμα και τότε, την περίοδο 2001-08, το σύνθημα: «απαγορεύεται η είσοδος σε σκυλιά και κομμουνιστές».

Σε αυτό το πλαίσιο, η σχέση του με το τραπεζιτικό κεφάλαιο έδειχνε να είναι προβληματική από αρχή. Ενώ είχε διορίσει ένα τραπεζίτη για υπουργό οικονομικών, τον Χ. Σταυράκη,[66] οι τράπεζες συνέχιζαν να διεκδικούν εξυπηρετήσεις από το κράτος - λ.χ. να θέλουν έξτρα ρευστότητα ενώ διατηρούσαν ψηλά επιτόκια. Το 2009, ξέσπασε μια πρώτη μίνι αντιπαράθεση – την άνοιξη εκείνου του χρόνου ο έλληνας τραπεζίτης Α. Βγενόπουλος, ο οποίος είχε αποκτήσει νευραλγικό ρόλο στη Λαϊκή τράπεζα, απείλησε να μεταφέρει την έδρα της στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, η Κεντρική Τράπεζα πίεζε την κυβέρνηση για παροχή έξτρα ρευστότητας, ενώ οι ίδιες οι τράπεζες αρνιόντουσαν να μειώσουν τα επιτόκια. Σε αυτό το κλίμα υπήρξε μια πρώτη

[65] Κείμενο του Α. Νεοφύτου. «Το ΑΚΕΛ και το χρηματοπιστωτικό μας σύστημα. Φιλελεύθερος, 20 Ιουνίου 2010, σελ. 55.

[66] Αλλά και μετά, κατανοώντας προφανώς και το ρόλο, αλλά και τα πρόβλημα που εν δυνάμει μπορούσαν να δημιουργηθούν από το τραπεζιτικό σύστημα, συνέχισε να διορίζει άτομα με σχετική εμπειρία.

μορφή αντιπαράθεσης – σε μια συνέντευξη του[67] τότε ο πρόεδρος φάνηκε να προχωρεί ένα βήμα παρακάτω από τις ευγενικές παραινέσεις, σε ένα είδος πιο άμεσης κριτικής[68] και φάνηκε να είναι διστακτικός για τις διεκδικήσεις/απαιτήσεις των τραπεζών. Τελικά, πήραν την επιπρόσθετη ρευστότητα, αλλά δεν μείωσαν τα επιτόκια – και έτσι το νέο κεφάλαιο που πήραν μπορούσε πια να επενδυθεί και στο εξωτερικό. Ήδη, άλλωστε η επέκταση τους στην Ελλάδα είχε πάρει τεράστιες διαστάσεις, ενώ γίνονταν απόπειρες για επέκταση και στη Ρωσία και Ρουμανία.[69]

Η κρίση ήρθε αρχικά μέσω των ελληνικών ομολόγων και σε λίγο μέσα από την ευρύτερη έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα. Η αντιπαράθεση ανάμεσα στην κυβέρνηση και την αστική τάξη οξύνθηκε το 2010, όταν η κυβέρνηση κατέθεσε στη βουλή νομοσχέδια για την φορολόγηση του συσσωρευμένου πλούτου ως μηχανισμού αύξησης των εσόδων μπροστά στην κρίση. Η πλειοψηφία της βουλής δεν έγκρινε τα νομοσχέδια, καθώς με την αντιπολίτευση ταυτίστηκε και το συμπολιτευόμενο κεντρώο ΔΗΚΟ. Ήταν μια πρωτοφανής κίνηση για τις σχέσεις εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας για τα οικονομικά που έδειχνε πια ότι η βουλή, στην οποία είχε τον έλεγχο μια νεοφιλελεύθερη συμμαχία βουλευτών που έκφραζε τις ανώτερες τάξεις, θα λειτουργούσε αυτόνομα από την κυβέρνηση – ή και ανταγωνιστικά.

Ήταν, όμως, ακόμα μια ήπια εποχή. Παρά τις αψιμαχίες συνεχίστηκαν οι προσπάθειες για συναίνεση.[70] Όμως, ένα είδος ρητορικής που άρχισε να κατασκευάζει δαιμονοποίηση ενάντια στους μετανάστες από την μια, και απέναντι στους δημόσιους υπάλληλους από την άλλη, άρχισε να αναπτύσσεται μέσα από διάφορα ΜΜΕ. Το φθινόπωρο του 2010 υπήρξε και η πρώτη βιαία αντιπαράθεση ρατσιστών και αντιρατσιστών[71] και η κυβέρνηση αναγκάστηκε να υπερασπιστεί την πολιτική της και την μη εφαρμογή λ.χ. ρατσιστικών μέτρων απέναντι σε μετανάστες η την ομάδα

[67] Φιλελεύθερος 14/6/2009.
[68] Σε ένα χαρακτηριστικό σχόλιό του στην συνέντευξη του τον Ιούνιο του 2009 αναρωτήθηκε «πόσα κέρδη» ήθελαν οι τράπεζες για να είναι ικανοποιημένες.
[69] Και στις δυο περιπτώσεις υπήρχαν υποψίες για ύποπτες συναλλαγές – στην περίπτωση της Ρουμανίας παρέβηκαν οι τοπικές αρχές, ενώ στην περίπτωση της αγοράς της ρωσικής τράπεζας Uniastrum το θέμα είχε τεθεί το 2008 και επανήλθε το 2012. Ο ίδιος ο τότε υπουργός οικονομικών, ο κ. Σταυράκης, προσπάθησε να αποτρέψει ή να καθυστερήσει την αγορά, αλλά ο τότε επικεφαλής της Κεντρικής Τράπεζας, ο κ. Ορφανίδης, αρνήθηκε να παρέμβει παρά το ότι το ποσό της αγοράς ήταν εξόφθαλμα πιο μεγάλο από την αξία της τράπεζας στη συγκεκριμένη συγκυρία. Βλ. Χαρίλαος Σταυράκης. 2012. Οικονομία στην Πολιτική και Πολιτική στην Οικονομία. Λευκωσία.
[70] Όπως παρατήρησε στο βιβλίο του ο Χ. Σταυράκης, λ.χ. παρά την απόρριψη της φορολόγησης του «συσσωρευμένου πλούτου», υπήρξε μια συμφωνία [2012] για φορολόγηση των τραπεζών.

των πολιτικών προσφύγων που έγινε το σημείο εστίασης των επιθέσεων.[72] Η ένταση φάνηκε να ανεβαίνει με την είσοδο του 2011. Εν μέρει το ζήτημα ήταν και οι βουλευτικές εκλογές του Μαΐου. Αλλά πίσω από αυτές τις προσπάθειες δαιμονοποιησης συγκεκριμένων ομάδων που σχετίζονταν με το δημόσιο (πολιτικοί πρόσφυγες σαν μεταφορική αναφορά στην μετανάστευση, δημόσιοι υπάλληλοι) υπόβοσκε το πρόβλημα της έκθεσης των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα – το πραγματικό πρόβλημα που απειλούσε να μεταφέρει την διεθνή και ευρωπαϊκή οικονομική κρίση στην κυπριακή οικονομία και κοινωνία. Η εκστρατεία ενάντια στους δημόσιους υπάλληλους πήρε πιο συγκεκριμένη μορφή ως πίεση για λήψη μονομερών μέτρων λιτότητας με στόχο τους εργαζόμενους. Μερίδα της αντιπολίτευσης, μάλιστα, κατηγορούσε την κυβέρνηση ότι λειτουργούσε σαν προέκταση των συντεχνιών. Ο πρόεδρος ήταν σαφής σε αυτό το θέμα ότι οποιαδήποτε μέτρα θα έπρεπε να παρθούν συναινετικά – και αυτό αφορούσε και τους εργαζόμενους και το κεφάλαιο.

Το Μάρτιο και το Μάιο του 2011 είχαμε δυο δραματικές εξελίξεις. Το Μάρτιο ο Διοικητής της Κεντρικής Τράπεζας, ο οποίος είχε ταυτιστεί πλήρως με την προσπάθεια της αντιπολίτευσης για τη μονομερή επιβολή νεοφιλελεύθερων μέτρων λιτότητας, έγκρινε την μετατροπή μιας ελληνικής τράπεζας, της Εγνατία, σε παράρτημα της κυπριακής Λαϊκής – μια κίνηση που ουσιαστικά άνοιγε την πόρτα για ροή κεφαλαίων από την Κύπρο στην Ελλάδα. Και αυτό, ενώ η κατάσταση στην Ελλάδα χειροτέρευε. Το Μάιο, ο οίκος αξιολόγησης Fitch υποβάθμισε την κυπριακή οικονομία παρά το ότι οι βασικοί δείκτες ήταν μέσα στα πλαίσια του ευρωπαϊκού μέσου όρου.[73] Ο βασικός λόγος τον οποίο επικαλούνταν ήταν "η έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην ελληνική οικονομία".[74] Σχεδόν αμέσως άρχισαν οι εσωτερικές πιέσεις για ένταξη σε μνημόνιο – παρά το ότι τα δεδομένα της οικονομίας (είτε το έλλειμμα, είτε το δημόσιο χρέος) δεν ήταν προβληματικά – και παρά το ότι οι σκληροί όροι και επιπτώσεις των μνημονίων ήταν ήδη σαφείς από την ελληνική

[71] Και σε εκείνη την αντιπαραθεση υπήρχε το αίσθημα ότι η αστυνομία λειτούργησε, εν μέρει, μεροληπτικά εναντίον της αντί-ρατσιστικης εκδήλωσης, ιδιαίτερα όταν οι αντί-ρατσιστές δέχθηκαν επίθεση, παρά την σαφή θέση της κυβέρνησης ενάντια στον ρατσισμό.

[72] Η ρητορική του ρατσιστικού λόγου, εστίαζε στους πολιτικούς πρόσφυγες, τους οποίους ταύτιζε με το σύνολο των μεταναστών, για να αφήσει να νοηθεί ότι οι «μετανάστες» [ή οι «λαθρομετανάστες» σύμφωνα με αυτήν την ρητορική, αφού και εδώ γινόταν ένα είδος παραπλανητικής ταύτισης] ήταν αποδέχτες «επιδομάτων» [το ποσό των οποίων και πάλιν διογκωνόταν παραπλανητικά].

[73] Το 2010 το δημόσιο χρέος ήταν γύρω στο 61.5% και το δημόσιο έλλειμμα ήταν 5.3% - με μείωση σε σχέση με το 2009.

[74] Από την αξιολόγηση του οίκου Fitch.

εμπειρία. Από τότε, ωστόσο, μια μερίδα του κεφαλαίου, και ενδεχομένως οι πολιτικές προτάσεις των συμφερόντων του τραπεζιτικού τομέα, θεωρούσαν ένα ενδεχόμενο μνημόνιο ως ένα μηχανισμό για να επιβληθούν όροι οι οποίοι υπό άλλες συνθήκες δεν θα μπορούσαν να γίνουν αποδεκτοί από τους εργαζόμενους (και τους πολίτες γενικότερα) – και τη μεταφορά στο Δημόσιο του διαφαινόμενου, έστω και αν συγκαλυπτόταν δημόσια, προβλήματος των τραπεζών. Ήταν σαφές ότι μια μερίδα της αντιπολίτευσης έβλεπε πλέον την κρίση και ως ευκαιρία να περάσει μέτρα, χρησιμοποιώντας την Ευρωπαϊκή Ένωση ως δικαιολογία, με στόχο τη λιτότητα – με πρώτο στόχο τους δημόσιους υπάλληλους και ακολούθως στους εργαζόμενους του ιδιωτικού τομέα.[75] Αλλά ο στόχος φαίνεται να ήταν και ευρύτερος – και να περιλάμβανε λ.χ. και την ενθάρρυνση μιας διαδικασίας ιδιωτικοποιήσεων. Και αν σκεφτεί κάποιος ότι μέχρι το τέλος του 2011 είχε επιβεβαιωθεί η ύπαρξη φυσικού αερίου, προφανώς η ιδιωτικοποίηση ήταν και μια πολιτική που προωθούσαν κάποιοι με ευρύτερα ιδιωτικά συμφέροντα.

Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές κυβερνήσεις που πρόσκειντο σε αριστερές καταβολές (όπως οι κυβερνήσεις των σοσιαλιστικών κομμάτων σε Ουγγαρία, Ελλάδα, Ισπανία κλπ) η κυπριακή κυβέρνηση αντέδρασε έντονα σε αυτές τις πιέσεις και οι κινήσεις της συνέθεταν ένα πλαίσιο εναλλακτικής αντιμετώπισης της κρίσης. Στο κοινωνικό επίπεδο, η Αριστερά κινήθηκε προς την κατεύθυνση της ενθάρρυνσης της συνεργασίας των συνδικαλιστικών οργανώσεων να δημιουργήσουν ένα ενιαίο μέτωπο (και η κυβέρνηση επέμενε ότι οι όποιες αποφάσεις έπρεπε να είναι αντικείμενο «κοινωνικού διάλογου»),[76] ενώ στο εξωτερικό επιδίωξε να διευρύνει την πολλαπλή εξωτερική πολιτική και προς την κατεύθυνση της οικονομίας. Έτσι, τα μεν συνδικάτα δημιούργησαν όντως ένα ενιαίο μπλοκ, το οποίο άντεξε τα επόμενα χρόνια

[75] Αξίζει να σχολιαστεί και η σύνθεση του Δημόσιου τομέα σε σχέση με τις ιδεολογικές τάσεις των εργαζομένων αλλα και η σχέση των δυο τομέων -Δημόσιου και Ιδιωτικού. Ο Δημόσιος τομέας τον οποίο στήριξε η αριστερή κυβέρνηση στελεχώνεται κατά πλειοψηφία από εργαζόμενους οι οποίοι πρόσκεινται στην Δεξιά ή στο Κέντρο λόγω των ιστορικών πρακτικών στις προσλήψεις. Όμως η Αριστερά, και τα συνδικάτα, από την δεκαετία του 1940, χρησιμοποιούσαν τον Δημόσιο τομέα ως πρότυπο για να καθιερωθούν εργατικά δικαιώματα, τα οποία μετά να διαχέονταν και στον Ιδιωτικό τομέα. Κατ' αναλογία και οι επιχειρηματικοί σύνδεσμοι, αλλά και οι πολιτικοί τους σύμμαχοι θεωρούσαν ότι η επιβολή μέτρων στον Δημόσιο, θα λειτουργούσε και για αυτούς ως δικαιολογία για επέκταση της λιτότητας και στον Ιδιωτικό τομέα.

[76] Η κυβέρνηση επέμενε έντονα σε αυτό το σημείο, όπως επίσης και οι αντίπαλοι της. Τον Αύγουστο και τον Δεκέμβριο του 2011, μέσα στο διευρυμένο κλίμα κρίσης, η κυβέρνηση προχώρησε σε αποφάσεις με τις οποίες διαφωνούσαν τα συνδικάτα, αλλά και πάλι οι υποχωρήσεις ήταν μικρές σε σχέση με το τί ήθελε η αντιπολίτευση και οι εργοδοτικοί σύνδεσμοι, οι οποίοι ουσιαστικά απαιτούσαν «θεραπεία σοκ» από το καλοκαίρι του 2011.

της πολιτικής και ιδεολογικής πόλωσης – και των πιέσεων για διαχωρισμό των εργαζόμενων στο δημόσιο από τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα. Όσον αφορά στο ζήτημα του αποκλεισμού από τις αγορές μετά τον Μάιο του 2011, η κυβέρνηση προχώρησε σε ρωσικό δάνειο τον ίδιο χρόνο, το οποίο άνοιξε ουσιαστικά την πύλη σε εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης – εκτός αγορών μέχρι να υποχωρήσει η κρίση ή να αναλάβει η Ευρωπαϊκή Ένωση κάποια πρωτοβουλία για έξοδο από την κρίση.[77]

Όμως, η μεγάλη επίθεση ενάντια στην Αριστερά εκδηλώθηκε τον Ιούλιο μετά από την έκρηξη στο στρατόπεδο στο Μαρί. Από την πρώτη μέρα μετά την έκρηξη ήταν σαφές ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ΜΜΕ[78] ήθελε να εστιαστεί η κατηγορία για «ευθύνη» στον πρόεδρο – και η επίθεση δεν ήταν μόνο ιδεολογική αλλά είχε και οικονομικό υπόστρωμα. Οι αντίπαλοί του πια δεν ήταν μόνο οι εθνικιστές που τον πολεμούσαν για 3 σχεδόν χρόνια, όπως αναφέρθηκε ήδη. Μαζί με τους εθνικιστές και τους απορριπτικούς, ξαφνικά, βρέθηκαν και οι πολιτικά φιλελεύθεροι που ήθελαν μεν λύση του κυπριακού, αλλά στην οικονομία ταυτίζονταν με νεοφιλελεύθερες αντιλήψεις. Δεν ήταν, όμως, μόνο η σύγκλιση δυο αντίπαλων των καινοτομιών και των στρατηγικών που προωθούσε ο πρόεδρος στην πολιτική και στην οικονομία. Ήταν και μια προσπάθεια μετατόπισης της δημόσιας προσοχής από το διογκούμενο πρόβλημα, το οποίο σε λίγους μήνες θα αποκαλυπτόταν: το γεγονός ότι η επέκταση των τραπεζών είχε πια οδηγηθεί σε κρίση, και η επίθεση στην κυβέρνηση ήταν ένας τρόπος είτε να μετατοπιστεί η ευθύνη, είτε να δημιουργηθεί ένα ευρύτερο χάος, το οποίο θα μπορούσε να συγκαλύψει τα σκάνδαλα των τραπεζών.

[77] Ουσιαστικά, βρισκόταν σε διαδικασία μια σχετική εξέλιξη με τη δημιουργία θεσμών για αντιμετώπιση τραπεζιτικών κρίσεων – και, όντως, μια προσπάθεια να κερδηθεί χρόνος ήταν μια λογική κίνηση στο τότε πλαίσιο. Όχι όμως και για όσους ήθελαν να χρησιμοποιήσουν την κρίση για την αλλαγή του πλαισίου των εργασιακών σχέσεων. Τελικά, τον Μάρτιο του 2013 θα ανακάλυπταν ότι στην Ευρώπη ήταν δεδομένο ότι η κρίση στην Κύπρο ήταν τραπεζιτική και ότι θα έπρεπε να αντιμετωπιστεί ανάλογα.

[78] Η στάση των δυο μεγαλύτερων εφημερίδων ήταν χαρακτηριστική. Ο μεν Πολίτης στο πρωτοσέλιδο της επομένης κατηγόρησε τον πρόεδρο ότι είχε πάρει την απόφαση για τοποθέτηση των πυρομαχικών στην βάση -μια κατηγορία χωρίς οποιαδήποτε τεκμηρίωση η οποία αποδείχτηκε ψέμα- ενώ ο Φιλελεύθερος φρόντισε να απαλλάξει τον άμεσα υπεύθυνο θεσμό –τον στρατό – από ευθύνη αποδίδοντας στον διοικητή της βάσης τα εύσημα γιατί, υποτίθεται, διέταξε «εκκένωση» - τελικά όπως αποδείχθηκε ο διοικητής είχε διατάξει το ακριβώς αντίθετο: είχε διατάξει ανάκληση, και είχε δώσει οδηγίες για να πάνε οι στρατιώτες, οι οποίοι σκοτώθηκαν κοντά στα κιβώτια που καίγονταν για να σβήσουν την φωτιά στην περιφέρεια τους. Το ότι υπήρχε και προσπάθεια να απαλλαγεί ο στρατός ως δομή φάνηκε και στην συνέχεια – οι εμπλεκόμενοι έλληνες αξιωματικοί δεν ήρθαν καν στην δίκη, ενώ η όλη έμφαση των ΜΜΕ αφαιρούσε σκόπιμα την ευθύνη όσων διαχειρίζονταν το θέμα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους.

Τη δεύτερη μόλις βδομάδα μετά την έκρηξη, η υστερία, και οι επιθέσεις ενάντια στον πρόεδρο, μετατοπίστηκαν και στην οικονομία, με τους συνδέσμους εργοδοτών να απαιτούν (και να έχουν και την στήριξη στη βουλή) «μέτρα» που θα περιθωριοποιούσαν τις συντεχνίες – ένα είδος "θεραπείας σοκ" με αφορμή την έκρηξη στον στρατόπεδο. Ο πρόεδρος αρνήθηκε και, άρα, θεωρήθηκε «πεισματάρης» - αλλά διόρισε ένα, κατά την αντιπολίτευση, πιο «συμβιβαστικό» υπουργό οικονομικών.[79] Η ένταση έγινε πια καθαρά ταξική και τέτοια θα παρέμεινε μέχρι το τέλος της θητείας του. Το πιο ενδιαφέρον, ωστόσο, στοιχείο εκείνης της περιόδου ήταν ακριβώς το γεγονός ότι οι συνδικαλιστικές οργανώσεις παρέμειναν ενωμένες, παρά το ότι το όλο κλίμα τον Αύγουστο του 2011, είχε στοιχεία έντονης πολιτικής και ιδεολογικής πόλωσης.

Η επίθεση εναντίον του προέδρου ήταν πολιτική, αλλά είχε και έντονα ταξικά στοιχεία. Αυτή η ταξική διάσταση ήταν διπλή: εστιαζόταν φαινομενικά στο άτομο αλλά ουσιαστικά αφορούσε την οικονομική του πολιτική. Στο προσωπικό επίπεδο, οι επιθέσεις είχαν ένα στοιχείο εμπάθειας πρωτοφανούς για τα κυπριακά δεδομένα – το μόνο αντίστοιχο ήταν οι επιθέσεις της ακροδεξιάς ενάντια στον πρώτο πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, τον αρχιεπίσκοπο Μακάριο. Όμως, εδώ, οι επιθέσεις είχαν να κάνουν και με την ταξική καταγωγή του προέδρου. Ένα υπόστρωμα αυτών των επιθέσεων είχε ξεκινήσει από το 2010 με υπονοούμενα ότι δεν μιλούσε «καλά αγγλικά» - το οποίο παρέπεμπε στο ότι δεν είχε σπουδάσει σε δυτική χώρα.[80] Μετά το καλοκαίρι του 2011 αυτό το ταξικό μίσος για τα λαϊκά αριστερά στρώματα, τα οποία εκπροσωπούσε ο Χριστόφιας στο φαντασιακό της επίθεσης, απλώθηκε έντονα στα ΜΜΕ – ίσως η πιο ενδεικτική φράση στην οποία παρέπεμψε και ο ίδιος ο πρόεδρος ήταν η αναφορά στον «γιο της πλύστρας» στην κινητοποίηση εναντίον, του τον Ιούλιο του 2011.[81]

[79] Ο Κ. Καζαμίας ο οποίος ανέλαβε, αν και προερχόταν από την Αριστερά, αντιμετωπιζόταν πιο θετικά από την αντιπολίτευση – ως διαλλακτικός. Οι ουσιαστικές διαφορές, ωστόσο, ήταν συγκυριακές,. Ο κ. Σταυρακης ήταν επίσης διαλλακτικός απλώς οι συνθήκες ήταν διαφορετικές. Η εστίαση στον «θετικό» κ. Καζαμία είχε να κάνει και με την προσπάθεια να αναδειχθεί ο πρόεδρος ως ιδεολογικά «πεισματάρης». Ο κ. Καζαμίας πάντως επέστρεφε τις φιλοφρονήσεις με χιούμορ όπως όταν απάντησε σε ερώτηση ρωτώντας ειρωνικά αν θα έπρεπε, και πάλι, να κατηγορηθεί ο «Χριστόφιας».

[80] Κάτι το οποίο ήταν και παραπομπή στην ταξική του καταγωγή -ότι δεν είχε τα χρήματα για να σπουδάσει στην Βρετανία- αλλά και ότι ήταν ιδεολογικά ύποπτος για το «είδος της γνώσης» που είχε αποκτήσει στην ΕΣΣΔ.

[81] Το συγκεκριμένο σλόγκαν είχε εμφανιστεί έξω από το προεδρικό στις κινητοποιήσεις των πρώτων ημερών μετά την έκρηξη – και είχε προκλητικά/ανατρεπτικά υιοθετηθεί από μια συμμαχία του εξωθεσμικού χώρου της Αριστεράς στην Λεμεσό [«Συνέλευση των Παιδιών της Πλύστρας»], η οποία ανέδειξε την επίθεση και την υστερία ως μέρος μιας ιδεολογικής και ταξικής επίθεσης.

Πίσω, όμως, από αυτές τις προσωπικές επιθέσεις υπήρχε μια ξεκάθαρη ταξική διαμάχη – το πρόβλημα δεν ήταν ότι ο πρόεδρος δεν καταλάβαινε ή ότι ήταν πεισματάρης, αλλά αντίθετα ότι καταλάβαινε πολύ καλά και για αυτόν τον λόγο οι επιθέσεις εναντίον του είχαν ως στόχο να υπονομεύσουν μια πολιτική και όχι απλώς ένα άτομο. Οι δημοσκοπήσεις για οικονομικά θέματα το φθινόπωρο του 2012, ήταν σαφείς: οι θέσεις του προέδρου, και της Αριστεράς, για υπεράσπιση της ΑΤΑ, του 13ου, η αντίθεση στις ιδιωτικοποιήσεις, όπως και η υποστήριξη μέτρων για φορολόγηση του πλούτου, είχαν πλειοψηφική στήριξη. Αλλά τα ΜΜΕ έκαναν σκόπιμη προσπάθεια να τον δαιμονοποιήσουν και να τον αποσυνδέσουν από τους λόγους/πολιτικές για τις οποίες του γινόταν επίθεση. Τα ΜΜΕ ήθελαν πιο βολικό πρόεδρο – διότι αυτό βόλευε σαφώς του ιδιοκτήτες τους. Ή έτσι νόμιζαν.

Ας δούμε πιο αναλυτικά την στρατηγική, την οποία ανέπτυξε η Αριστερά στην προεδρία – και γιατί είναι ένα επίμαχο, και λόγω της ταξικότητας του, ζήτημα, αλλά και γιατί στη συνολική της προσέγγιση η κυπριακή Αριστερά διαμόρφωσε μια στρατηγική, η οποία ενδέχεται να χρησιμοποιηθεί η ξανά-ανακαλυφθεί από την ευρύτερη ευρωπαϊκή Αριστερά αλλά ενδεχομένως και σε άλλες περιοχές όταν και αν βρεθούν σε ανάλογες συνθήκες.[82] Ο βασικός στόχος ήταν η ενίσχυση και όχι η υπονόμευση του κοινωνικού κράτους πρόνοιας. Με αυτόν τον άξονα ενίσχυσε τις κοινωνικές παροχές, όπως τις χαμηλές συντάξεις, ενώ ταυτόχρονα παρενέβαινε για την υπεράσπιση των εργατικών δικαιωμάτων – είτε αυτό ήταν η διασφάλιση της συμμετοχής των συντεχνιών σε συζητήσεις για θέματα που αφορούσαν τους εργαζόμενους ή η αύξηση του κατώτατου μισθού. Αυτά τα μέτρα (ιδιαίτερα ο κατώτατος μισθός) τα οποία μπορούν να θεωρηθούν και δείγματα αριστερού κεϋνσιανισμού, έχουν αρθρωθεί και σαν διεκδικήσεις από την κεντροαριστερά και τα συνδικάτα πρόσφατα σε χώρες όπως η Γερμανία και οι ΗΠΑ. Αυτή η στρατηγική την οποία προσπάθησε να εφαρμόσει, στις τότε συνθήκες, και ο Αλλιέντε στη Χιλιανή εμπειρία το 1970-73, έχει ως στόχο την ενίσχυση των λαϊκών στρωμάτων αλλα και

[82] Ηδη λ.χ. η λογική του ελέγχου των τραπεζών φαίνεται να αποκτά ευρύτερο ακροατήριο – και εφαρμόζεται και σε χώρες όπως λ.χ. η Ουγγαρία, η οποία έχει δεξιά κυβέρνηση, αλλα (σε αντίθεση με την κυπριακή περίπτωση) με σαφή κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Ταυτόχρονα η πιθανότητα διακρατικών δανείων σαν είδος γεωπολιτικής στρατηγικής φαίνεται να γίνεται όλο και πιο πιθανή μετά την ανάδυση των μη-δυτικών δυνάμεων στο παγκόσμιο σύστημα.

της ζήτησης/κατανάλωσης, έτσι ώστε η οικονομία να αντιμετωπίσει υπαρκτή η ενδεχόμενη ύφεση.

Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση κινήθηκε στο εξωτερικό για εξασφάλιση διακρατικού δανείου με στόχο την αντιμετώπιση του πανικού των αγορών του 2011 σε σχέση με την έκθεση των κυπριακών τραπεζών στην Ελλάδα. Αυτή η κίνηση μπορεί να ειδωθεί και ως συνέχεια της ευρύτερης στρατηγικής της Κυπριακής Δημοκρατίας να στηρίζεται σε γεωπολιτικές συμμαχίες και για οικονομικούς λόγους. Αλλά ήταν και ένδειξη του πως η κυπριακή Αριστερά αντιμετωπίζει το ζήτημα των διεθνών αγορών – με την θέση ότι δεν έπρεπε να θεωρούνται ως η «μόνη λύση» αλλά να αναζητούνται εναλλακτικές δυνατότητες. Σε αυτό το πλαίσιο εξασφαλίστηκε δάνειο από την Ρωσία το καλοκαίρι του 2011 και σύμφωνα με τον τότε υπουργό οικονομικών γίνονταν σχετικές διαπραγματεύσεις με την Κίνα επίσης. Και η πιθανοτοτητα νέου διακρατικού δανείου ήταν, όπως θα δούμε, ανάμεσα στις εναλλακτικές πιθανότητες τις οποίες διατηρούσε ανοικτές και προωθούσε η κυπριακή κυβέρνηση όταν τελικά οι τράπεζες οδήγησαν την Κύπρο στον Μηχανισμό Στήριξης τον Ιούνιο του 2012.

Με δεδομένη την οικονομική κρίση, η κυβέρνηση και η Αριστερά έκαναν υποχωρήσεις – στη λογική της προσπάθειας για ευρύτερη ενότητα, αλλά και στα πλαίσια της θεσμικής ανάγκης για συνεργασία της εκτελεστικής με την νομοθετική εξουσία την οποία έλεγχε η αντιπολίτευση ολοκληρωτικά μετά το καλοκαίρι του 2011. Δεν έπαψε, όμως, ταυτόχρονα, να ασκεί κριτική στο σύστημα[83] και να καταδεικνύει την ευθύνη των τραπεζών. Και στο βαθμό που ο λόγος της Αριστεράς λειτουργούσε απομυθοποιητικά ήταν ενοχλητικός για την αστική τάξη. Αυτό αφορούσε ιδιαίτερα στην τάση του προέδρου να κατονομάζει τις τράπεζες και τις ευθύνες τους για την τοπική κρίση, αλλά και τις ευθύνες του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος για τις αιτίες, και τους τρόπους αντιμετώπισης, της κρίσης.[84] Αυτό λειτουργούσε, βέβαια, υπονομευτικά για τους κυρίαρχους μύθους, και για ένα

[83] Η δήλωση του Προέδρου για τις «αγορές» και τους θεσμούς διαχείρισης τους, ότι λειτουργούν σαν «κλεφταράδες της υφηλίου» ήταν μια σχετική στιγμή όπου ο μεν πρόεδρος άρθρωνε αυτό που ήταν το διάχυτο αίσθημα αλλά το οποίο οι αντίπαλοι του θεώρησαν σαν «μη αρμόζουσα» δήλωση από τον επικεφαλής της εκτελεστικής εξουσίας. Προφανώς μερικά πράγματα έπρεπε να λογοκρίνονται.

[84] Μια άλλη τάση του Προέδρου που φαινόταν να διαρρηγνύει ένα είδος ιστορικού πέπλου λογοκρισίας ήταν και η τάση του να διεκδικεί δημόσια την ιδεολογική του ταυτότητα ως «κομμουνιστής». Με αυτή την έννοια, η κυπριακή προεδρία της Ευρώπης το δεύτερο εξάμηνο του 2012, είχε και τον χαρακτήρα της πρώτης φοράς ιστορικά που ένας κομμουνιστής ανέλαβε την προεδρία της Ε.Ε.

κατεστημένο, το οποίο φαινόταν αρχικά να «ελπίζει» η να αναμένει ότι η παρουσία ενός αριστερού προέδρου θα τους βοηθούσε να περάσουν αθόρυβα στην κοινωνία το κόστος της κερδοσκοπίας των τραπεζών – ή ακόμα και μια ευρύτερη νεοφιλελεύθερη πολιτική όπως άλλωστε έκαναν σοσιαλιστές ηγέτες[85] σε άλλες χώρες μέσα στα πλαίσια του κλίματος, το οποίο επιβλήθηκε μετά το 2010. Έτσι και κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την τρόικα, ο πρόεδρος επέμενε να λειτουργεί ως ένα είδος «φωνής» για τους εργαζόμενους, και τον «απλό πολίτη» σύμφωνα με την ορολογία του, όταν τα ΜΜΕ, αλλά και αρκετοί τεχνοκράτες του υπουργείου οικονομικών («μανδαρίνοι» σύμφωνα με μια δήλωσή του) εισηγούνταν μονομερή μέτρα λιτότητας, όπως έγινε την άνοιξη του 2012.[86]

Η ένταση της αντιπαράθεσης μετά το καλοκαίρι του 2011 έφτασε σε επίπεδο που μερικές φορές θύμιζε το κλίμα στην Χιλή την δεκαετία του 70. Αυτή η ένταση δεν ήταν τυχαία – για πρώτη φορά, μετά την ανεξαρτησία, η κυπριακή αστική τάξη, η οποία γινόταν αυξανόμενα εξαρτώμενη από την επέκταση των τραπεζών,[87] ένιωθε να χάνει τον έλεγχο. Σε αυτό το σημείο η εστίαση των επιθέσεων ενάντια στην αριστερή κυβέρνηση ήταν και μια στρατηγική Μετατόπισης.[88] Η αστική τάξη και τα συμφέροντα τα οποία ελέγχει στα ΜΜΕ, αλλά και στα πολιτικά κόμματα και την εκκλησία προσπαθούσαν, ως ένα σημείο, να αποφύγουν το πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί δομικά, στα πλαίσια της οικονομικής κρίσης, από την επέκταση των τραπεζών, και συστημικά, από τον ρόλο εξάρτησης της Κύπρου στο παγκόσμιο σύστημα, με το να θεωρούν απλοϊκά ότι όλα θα μπορούσαν να προσπεραστούν με τη συγκάλυψη και τον αποπροσανατολισμό –στρέφοντας την προσοχή αλλού. Και αφού ο Πρόεδρος δεν αποδεχόταν τη συγκάλυψη, τον θεωρούσαν ως στόχο. Αυτό ήταν εμφανές σε δυο περιπτώσεις: το φθινόπωρο του 2011 και τον Ιούνιο του 2012.

---

[85] Σύμφωνα με μια μαρτυρία ο τότε πρωθυπουργός της Ισπανίας, ο κ. Θαπατέρο, σχολίασε ως εξής τις συνεδριάσεις των Ευρωπαίων ηγετών, οι οποίες μετά το 2010 πήραν μια σαφή συντηρητική-νεοφιλελεύθερη στροφή: «Ευτυχώς που έχουμε και τον Χριστόφια και ακούμε και καμιά αριστερή κουβέντα εκεί μέσα.»

[86] Αυτή η αντιπαράθεση έγινε τους δυο μήνες πριν να έρθει η Τρόικα όταν είχαν αρχίσει να κυκλοφορούν σενάρια από το υπουργείο οικονομικών για περικοπές – οι οποίες συμπεριλάμβαναν και τον 13^{ο} μισθό.

[87] Και άρα ανέπτυσσε και μια μερίδα που λειτουργούσε πια μέσα από την «αγορά χρήματος» αντί μέσα από παραγωγικές επενδύσεις.

[88] Για μια πιο εκτενή ανάλυση αυτών των μηχανισμών βλ. Αντρέας Παναγιώτου. 2012. Οι Τράπεζες, τα ΜΜΕ και οι προσπάθειες Συγκάλυψης, Μετατόπισης και Λογοκρισίας των σκανδάλων. Λεμεσός.

Το Σεπτέμβριο του 2011, οι προεκτάσεις της ελληνικής κρίσης ήταν πλέον σαφείς: σε εκείνο το πλαίσιο ο Δ. Χριστόφιας είχε κάνει την στρατηγική κίνηση με το ρωσικό δάνειο σαν εναλλακτική μορφή θεσμικού δανεισμού. Την ίδια περίοδο φαίνεται ότι άρχισαν να γίνονται κατανοητά τα προβλήματα στις Τράπεζες – η Λαϊκή ξεκίνησε να παίρνει ΕΛΑ ενώ και την Τράπεζα Κύπρου άρχισαν να διαφαίνονται τα προβλήματα.[89] Αλλα αυτή κατανόηση φαίνεται ότι ήταν εσωτερική και δεν δημοσιοποιήθηκε – στην Δημόσια Σφαίρα επικρατούσε ένα είδος λογοκρισίας.[90] Σε εκείνο το πλαίσιο, και παρά το ότι διαχειριζόταν δισεκατομμύρια, σε ρωσικά και ουκρανικά κεφάλαια, η Τράπεζα Κύπρου δεν φάνηκε πρόθυμη να στηριχθεί σε «ανατολικούς» παράγοντες.[91] Η Τράπεζα Κύπρου κινήθηκε στο τότε πλαίσιο της ρητορικής ότι θα έπρεπε οι λύσεις να αναζητηθούν μόνο στη Δύση. Εννοώντας και

[89] Οι συζητήσεις για το κούρεμα των ελληνικών ομολόγων ήταν πια έντονες στην Ευρώπη, και όταν τελικά προχώρησε το θέμα στην τελική απόφαση, με τον κίνδυνο της κατάρρευσης της ευρωζωνης να πλανιέται, οι κυπριακές τράπεζες και η Κεντρική Τράπεζα, τότε, υπό την εποπτεία του κ. Ορφανιδη, ο οποίος τις κάλυπτε, δεν έκαναν καμία δημόσια αναφορά για ενδεχόμενα πρόβλημα από το κούρεμα. Παρά το ότι η Λαϊκή είχε πια σοβαρά προβλήματα, και η Τράπεζα Κύπρου αντιμετώπιζε επίσης προβλήματα μεγάλων απωλειών , ιδιαίτερα από τα ελληνικά ομόλογα. Η σιωπή των τραπεζών είχε να κάνει με την προσπάθεια συγκάλυψης των ευθυνών τους και την ελπίδα, προφανώς, να φορτώσουν την ζημιά στο Δημόσιο. Όταν όμως η κρίση δεν μπορούσε πια να συγκαλυφθεί την άνοιξη του 2012, τότε τα δεδομένα άρχισαν να γίνονται σαφή. Σε εκείνο το πλαίσιο, και ένα χρόνο μετά την απόφαση, μερικοί, όπως ο κ. Ορφανιδης ο οποίος τηρούσε σιγή ισχύος το 2011, θυμήθηκαν να θέσουν θέμα γιατί δεν μπλοκαρίστηκε η απόφαση για το κούρεμα του ελληνικού χρέους μέχρι να διασφαλιστούν οι κυπριακές τράπεζες. Ήταν μια ακόμα περίπτωση Μετατόπισης. Παραβλεπόταν η δικιά τους σιωπή την στιγμή της κρίσης και της απόφασης το 2011, αλλα και το πραγματικό πολιτικό πλαίσιο – ότι οποιαδήποτε βέτο θα οδηγούσε τις τράπεζες σε μεγαλύτερες απώλειες, την ευρωζωνη [άρα και την θέση της Κυπριακής Δημοκρατίας] σε σοβαρό κίνδυνο, αλλα και τις κινήσεις της Κυπριακής Δημοκρατίας σε σχέση με το Φυσικό Αέριο αιχμάλωτες της κερδοσκοπίας και των σκανδάλων των τραπεζών. Διότι θα ήταν αστείο να περιμένει κάποιος μια απαλλαγή δισεκατομμυρίων για τις κυπριακές τράπεζες, και την κερδοσκοπία τους, χωρίς κάποιο δάνειο – και δάνειο σήμαινε τρόικα από τότε. Για μερικούς,, όπως φάνηκε μετέπειτα, η προσπάθεια συγκάλυψης των τραπεζών το 2011 ήταν υπεράνω όλων.

[90] Η περίπτωση του ΕΛΑ είναι ενδεικτική. Η Λαϊκή ξεκίνησε να αντλεί ρευστότητα από τον ΕΛΑ από τον Σεπτέμβριο του 2011, και μέχρι την άνοιξη του 2012 είχε φτάσει τα 3 δις ενώ μέχρι τον Ιούλιο είχε φτάσει τα 9 δις. Και όμως το θέμα δεν συζητήθηκε καθόλου στο δημόσιο λόγο – μάλιστα η κρατικοποίηση της τράπεζας τον Ιούλιο πέρασε στα ψιλά των ειδήσεων. Τον Μάρτιο του 2013, μετά το κούρεμα καταθέσεων και το κλείσιμο της Λαϊκής (την σύμπτυξη του «καλού» της μέρους με την Τράπεζα Κύπρου) το θέμα ξαφνικά μεταμορφώθηκε σε κύριο θέμα από τα ΜΜΕ που το λογόκριναν προηγουμένως – με στόχο, και αυτήν την φορά, να μετατοπίσουν την ευθύνη για τα προβλήματα της Τράπεζας. Έτσι συνέχισαν να λογοκρίνουν τα δεδομένα – ότι λ.χ. ήταν ο κ. Μ. Σαρρης που ήταν επικεφαλής της Τράπεζας όταν ο ΕΛΑ έφτασε τα 9 δις, και ότι αυτό το θέμα ήταν γνωστό - όπως φάνηκε και από την επιστολή του κ. Αναστασιάδη στον πρόεδρο Χριστόφια τον Νοέμβριο του 2012.

[91] Οι σχέσεις της Τράπεζας με τον ρώσο μεγαλομέτοχο Ριμπόλοβλεφ, ο οποίος θα μπορούσε να «βοηθήσει» στην κεφαλαιακή ενίσχυση, δεν φαίνεται να ήταν καλές – και αυτό, από ότι φαίνεται, λόγω του ότι ο κύκλος που είχε την εξουσία στο ΔΣ δεν ήθελε να χάσει τον έλεγχο. Τελικά, όταν οι ρώσοι επενδυτές απέκτησαν σημαντικό ρόλο στο ΔΣ, το 2013, μετά το κούρεμα, ένα από τα σημεία στα οποία φαίνεται να εστίαζε η προσοχή ήταν η παραχώρηση υπέρογκων δανείων σε συγκεκριμένες τοπικές επιχειρήσεις – μερικές από τις οποίες είχαν και προσβάσεις στο τότε ΔΣ. Ήταν ενδεχομένως και θέμα ελέγχου και εξουσίας αλλα και συμφερόντων. «Όλοι έχασαν και πρώτη από όλους η Τράπεζα Κύπρου. Α. Νεοκλέους: Η προηγούμενη διοίκηση δεν άφησε τον Ριμπολβλεφ να βάλει «φρέσκο χρήμα». Φιλελεύθερος 19 Μάιου 2013, σελ 6. Η συνέντευξη αναφέρεται στο τι συνέβηκε τον Σεπτέμβριο του 2011.

τον Μηχανισμό Στήριξης, ο οποίος θα συνεπαγόταν λιτότητα.[92] Εκείνη την περίοδο, τέλος Σεπτεμβρίου του 2011, ο δικηγόρος της Τράπεζας Κύπρου, Π. Πολύβιου, εξέδωσε ένα αρκετά μεροληπτικό[93] πόρισμα για την έκρηξη στο Μαρί, όπου παρέβλεπε τους όρους εντολής[94] και συμπεριφερόταν ως δικηγόρος των αντιπάλων του Προέδρου. Είναι μια συγκυρία η οποία αναπόφευκτα δημιουργεί, και στο μέλλον θα δημιουργεί ενδεχομένως ακόμα πιο έντονους, συνειρμούς καθώς η απόσταση του χρόνου θα αφήνει το βλέμμα να έχει μια σφαιρική και ολική εικόνα των γεγονότων και των δεδομένων. Σε ένα ενδεικτικό τεκμήριο της υπέρβασης αρμοδιοτήτων (παρεμβαίνοντας ουσιαστικά στις επιλογές άσκησης της εξωτερικής πολιτικής του κράτους) ο κ. Πολυβίου διακήρυξε, σε μια αποσπασματική, και εμφανώς μεροληπτική,[95] αναφορά στο πόρισμα του, ότι «αφού είμαστε στη Δύση», θα πρέπει να την ακολουθούμε. Έμοιαζε με απόηχο της ρητορικής για απόρριψη των ρωσικών δανείων.

Η δεύτερη περίπτωση ήταν τον Ιούνιο του 2012, εννιά μήνες μετά, όταν η Τράπεζα Κύπρου παραπλάνησε τους πάντες και εμφανίστηκε μόλις λίγες μέρες πριν την εκπνοή της προθεσμίας για ανακεφαλαιοποίηση ζητώντας μισό δις ενίσχυση από την Πολιτεία. Αυτή η κίνηση, και οι φήμες που προηγήθηκαν οδήγησαν στην μοιραία υποτίμηση της 25 Ιουνίου μετά από την οποία η ΕΚΤ σταμάτησε να αποδέχεται τα κυπριακά ομόλογα – υποχρεώνοντας έτσι την χώρα να προσφύγει στο Μηχανισμό Στήριξης. Τις προηγούμενες βδομάδες, υπήρχε και πάλι μια έντονη συζήτηση για την επιβολή νέων μέτρων λιτότητας με τον πρόεδρο να τονίζει ότι «οι εργαζόμενοι είχαν ήδη πληρώσει αρκετά». Η προσφυγή της Τράπεζας Κύπρου έκανε μια λιτότητα η οποία θα επιβαλλόταν από το εξωτερικό, αναπόφευκτη. Όμως δεν έπληξε μόνο την

---

[92] Ανάλογη θέση είχε κρατήσει και η εφημερίδα με την μεγαλύτερη κυκλοφορία, ο Φιλελεύθερος, στα πρωτοσέλιδα δημοσιεύματα του από τον Μάιο μέχρι τον Ιούλιο του 2012. Αρχικά ανάγγελλε «πιέσεις» από την Ευρώπη για μέτρα, και ακολούθως εξέφρασε, και πάλι πρωτοσέλιδα, «την δυσφορία» των Ευρωπαίων για το ότι ο κύπριος πρόεδρος εξέφραζε την επιθυμία να αποχωρήσει από τον Μηχανισμό, αν αυτό ήταν εφικτό – ενδεχομένως μέσα από ένα ρωσικό δάνειο και πάλι.

[93] Αντρέα Παναγιώτου. 2011. Το «πόρισμα-κείμενο» Πολυβίου: Αποσιωπήσεις, Αντιφάσεις και Μεροληπτική διερεύνηση-αξιολόγηση **http://koinonioloyika.blogspot.com/2011/11/blog-post.html**

[94] Η προσπάθεια παρέμβασης, και με εντυπωσιακά απλοϊκό τρόπο, στο τρόπο άσκησης της εξωτερικής πολιτικής, ήταν ένα από τα πρώτα στοιχεία που σχολιάστηκαν. Ανάλογα θα μπορούσε όμως να πει κάποιος και για την μονοδιάστατη έμφαση.

[95] Η μεροληπτική του στάση ήταν εμφανής και δυο χρόνια αργότερα όταν εμπλάκηκε σε ένα είδος δημόσιας αντιπαράθεσης με τον κ. Χριστοφια και έκφρασε ανοικτά τις ταξικές και ιδεολογικές του προκαταλήψεις: *«Είναι μπολσεβίκοι γιατί δεν πιστεύουν στην αλήθεια. Πιστεύουν στο κόμμα. Ο μπολσεβίκος δεν έχει ούτε ιερό ούτε όσιο….»* http://www.sigmalive.com/news/local/80740

κοινωνία, αλλά και την ίδια την αστική τάξη, και το τραπεζιτικό κατεστημένο, τελικά – όπως φάνηκε τον Μάρτιο του 2013.

Η ένταση των επιθέσεων της περιόδου 2011-13 άνοιξε ουσιαστικά ένα ρήγμα στην κοινωνία, καθώς διαμορφώθηκαν δυο βασικές ρητορικές – έστω και αν η μια είχε την στήριξη της πλειοψηφίας των ΜΜΕ και άρα ακουγόταν πιο συχνά. Η άλλη άποψη, την οποία εκπροσωπούσαν θεσμικά τα συνδικάτα, αντιπροσωπευόταν ουσιαστικά από την τότε εκτελεστική εξουσία, η οποία έδινε στην λογοκρινόμενη οπτική ένα τρόπο έκφρασης – και έκανε την προεδρία ακόμα πιο έντονα στόχο των ΜΜΕ. Και το ότι η λογοκρινόμενη άποψη ήταν και η άποψη της πλειοψηφίας φαινόταν και στις δημοσκοπήσεις όπου ήταν σαφώς πλειοψηφικές οι θέσεις για διατήρηση του 13ου μισθού, αποφυγή των ιδιωτικοποιήσεων, φορολόγηση του πλούτου κλπ.

Η αντιπαράθεση συνεχίστηκε και κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων με την τρόικα, από τον Ιούλιο μέχρι τον Νοέμβριο του 2012, όταν η κυβέρνηση επέμενε στην στρατηγική της διασφάλισης του δημόσιου πλούτου και δικαιωμάτων των εργαζόμενων, ενώ μια μερίδα της αντιπολίτευσης και η πλειοψηφία των ΜΜΕ επέμεναν στην «ανάγκη» αποδοχής των όρων της τρόικα λόγω κίνδυνου στάσης πληρωμών. Πρέπει να αναφερθεί ότι η απειλή της «στάσης πληρωμών» ήταν κάτι το οποίο η νεοφιλελεύθερη μερίδα της αντιπολίτευσης (με κύριο άξονα τον ΔΗΣΥ) προωθούσε ενεργά όπως φάνηκε και με την πίεση σε ημικρατικούς να μην δανείζουν το κράτος τον Ιούλιο και τον Δεκέμβριο του 2012.

Η στρατηγική της κυβέρνησης βασιζόταν και στη διατήρηση της πιθανότητας νέου ρωσικού δανείου, ενώ διαπραγματευόταν. Το μνημόνιο οριστικοποιήθηκε με μια έντονη αντιπαραθεση στο τέλος Νοέμβριου, όταν μερίδα της αντιπολίτευσης ουσιαστικά αρνήθηκε να στηρίξει τον πρόεδρο ακόμα και όταν η συζήτηση αφορούσε θέματα όπως η διαχείριση του φυσικού αερίου. Τελικά, ο συμβιβασμός ήταν αυτό που η κυβέρνηση αποκάλεσε «υποφερτό μνημόνιο»: σε αυτό διασφαλιζόταν και ο έλεγχος του φυσικού αερίου, αλλά και η διατήρηση, έστω και υπό περικοπές ή παγοποίηση, των επίμαχων εργατικών δικαιωμάτων που είχε στο στόχαστρο η τρόικα - 13ος, ΑΤΑ, Συλλογικές συμβάσεις. Και δεν είχε περάσει, επίσης, η επίμονη θέση της τρόικα για ιδιωτικοποιήσεις – το θέμα έμεινε ανοικτό και παραπέμφθηκε στα πορίσματα της έρευνας για τις ανάγκες των τραπεζών.

Ήταν εμφανές ότι ούτε η τρόικα, ούτε το Βερολίνο[96] ήταν ικανοποιημένοι. Και όπως φάνηκε, ανέμεναν μια νέα πιο βολική κυβέρνηση. Το ζήτημα των ιδιωτικοποιήσεων ήταν σημαντικό, αλλά μέσα στο ευρωπαϊκό κλίμα των αυξανόμενων ευαισθησιών για τις ζημιές των τραπεζών, άρχισε να κερδίζει έδαφος και η ιδέα για κούρεμα καταθέσεων – ιδιαίτερα αφού θεωρείτο ότι έτσι θα πλήρωναν και οι Ρώσοι που χρησιμοποιούσαν τις κυπριακές τράπεζες.

Η μεγάλη διαφορά της αριστερής κυβέρνησης από τη δεξιά κυβέρνηση που την διαδέχθηκε τον Μάρτιο, φάνηκε αμέσως μετά. Η κυβέρνηση Αναστασιάδη, όχι μόνο αποδέχθηκε το κούρεμα καταθέσεων χωρίς ουσιαστική διαπραγμάτευση- αλλά προσπάθησε να το επιβάλει σε όλο τον πληθυσμό. Η αντίδραση που πήρε την μορφή "εξέγερσης" των πολιτών (στις κυβερνητικές ρητορικές και σχόλια γινόταν αναφορά σε κίνδυνο «επανάστασης» ή «Αργεντινής») που ανάγκασε την κυβέρνηση να αναδιπλωθεί και το Γιούρογκρουπ να επιβάλει κούρεμα μονο στις καταθέσεις άνω των 100,000 στις δυο προβληματικές τράπεζες. Το κλίμα της αντίστασης δεν είχε απλώς ένα αριστερό χρώμα – στα πλαίσια της διαμάχης της προηγούμενης περιόδου ήταν απότοκο της θέσης της προηγούμενης κυβέρνησης ότι έπρεπε να γίνεται διαπραγμάτευση και να υπάρχει κατανομή των βαρών με βάση την ταξική θέση.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, είναι γεγονός ότι η κυπριακή αριστερή κυβέρνηση προσπάθησε μόνη της, στα τότε δεδομένα, να αντιμετωπίσει την κρίση με ένας είδος κοινωνικά ευαίσθητου προγράμματος, ενώ ταυτόχρονα επέκτεινε τις βάσεις-πλαίσιο για τις κοινωνικές μορφές λύσης προβλημάτων. Έτσι, εφάρμοσε τις πολιτικές ενίσχυσης της ζήτησης μέσω παροχών και ενίσχυσης των εισοδημάτων των λαϊκών στρωμάτων, ενώ έγινε προσπάθεια η πολιτεία να λύσει μια σειρά από προβλήματα που αφορούσαν τόσο τις κοινωνικές υπηρεσίες (όπως το συνταξιοδοτικό) όσο και την αντιμετώπιση φυσικών προβλημάτων, όπως το υδατικό. Δεν ήταν μια επαναστατική πολιτική. Με βάση τα κριτήρια άλλων εποχών, ήταν μια επέκταση της κοινωνικής πολιτικής με σοσιαλδημοκρατικά κριτήρια. Όμως, μια τέτοια κίνηση ήταν καινοτόμα στο τότε κλίμα, και έγινε αντικείμενο θετικού σχολιασμού και από τους

[96] Ο κ. Σόϊμπλε είχε δηλώσει από το τέλος Νοεμβρίου ότι δεν θα υπογραφόταν το Μνημόνιο με την τότε κυβέρνηση και αυτό επισημοποιήθηκε τον Ιανουάριο στο Γιούρογκρουπ.

πιο αριστερά ευαίσθητους ηγέτες της ευρωπαϊκής σοσιαλδημοκρατίας.[97] Και στο εσωτερικό λειτούργησε σαν προστασία της πλειοψηφίας μέχρι το 2012 – αλλα και μετά, η ενίσχυση των προηγούμενων χρόνων, λειτουργούσε και σαν ένα «μαξιλαράκι» απέναντι στην λιτότητα του μνημονίου.

5. Ο εκδημοκρατισμός και οι νέες δυναμικές του πολιτικού υποσυστήματος και της Δημόσιας Σφαίρας

Στην ανάλυση του για την Κύπρο την περίοδο γύρω από το 1970, ο Peter Loizos παρατήρησε ότι η Αριστερά έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην έννοια της Δημοκρατίας. Αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί λογικό και με βάση την ιδεολογία, αλλά πολύ περισσότερο με βάση την ιστορική εμπειρία: η κυπριακή Αριστερά ήταν ένα κίνημα, την δεκαετία του 1940, και ακολούθως ένας κοινωνικό-πολιτικός χώρος, ο οποίος προσπαθούσε να ανοίξει την πολιτική σφαίρα και να πετύχει την πρόσβαση σε αυτήν των κοινωνικών στρωμάτων που εκπροσωπούσε. Την περίοδο 1960-74 υπερασπίστηκε έντονα τόσο την ανεξαρτησία της Κυπριακής Δημοκρατίας, όσο και την ανάγκη για πρακτική επέκταση των δημοκρατικών θεσμών. Σε αυτό το πλαίσιο, η συνεργασία του με τα κεντρώα κόμματα, και ιδιαίτερα το ΔΗΚΟ, του επέτρεψε να πιέζει για ένα σταδιακό εξορθολογισμο και εκδημοκρατισμό του πελατειακού (και αρχικά έντονα αντικομμουνιστικού) κράτους, το οποίο οικοδομήθηκε το 1960. Αυτή η διαδικασία εν μέρει φάνηκε να ολοκληρώνεται με την προεδρία Βασιλείου – αλλά οι παλινδρομήσεις της περιόδου της προεδρίας του κ. Κληρίδη [1993-2003] οδήγησαν και πάλι στην ανάγκη εξισορρόπησης, τουλάχιστον, της πρόσβασης στο κράτος. Οπότε η περίοδος Τ. Παπαδόπουλου, όταν η Αριστερά συμμετείχε και επίσημα πια στην κυβέρνηση μπορεί να θεωρηθεί ως ένα είδος ολοκλήρωσης μιας "μακράς πορείας".

Εκείνη την περίοδο, ωστόσο, εμφανίστηκαν και δυο νέες διαστάσεις – η ένταξη στην Ε.Ε. και η δημιουργία ενός νέου χώρου διεκδικήσεων, τον οποίο έκφραζε μια συμμαχία αριστερών και φιλελεύθερων. Η ένταξη στην Ε.Ε. είχε με κάποια έννοια, αντιστοιχίες με την περίοδο της μετάβασης από την αποικιοκρατία στην ανεξαρτησία.

[97] Η μείωση των εκλογικών ποσοστών των σοσιαλιστών – σοσιαλδημοκρατών εκφράζει και ένα είδος δυσφορίας για την νεοφιλελεύθερη στροφή που εκφράστηκε με το δίδυμο Μπλερ- Κλίντον την δεκαετία του 1990. Και σε ένα βαθμό με τον Σρέντερ στην Γερμανία. Ο Μ. Σούλτς από την άλλη εμφανίζεται ως εκφραστής της επιστροφής της σοσιαλδημοκρατίας στις κοινωνικές αριστερές της καταβολές – και τις ανάλογες θέσεις και συμμαχίες.

Στο τότε πλαίσιο του 1960, το μετααποικιακό καθεστώς παρέλαβε ένα είδος κρατικού μηχανισμού από τους βρετανούς και ένα, σε γενικές γραμμές, φιλελεύθερο σύνταγμα. Όμως, οι κυρίαρχες τότε πολιτικές δυνάμεις στο τομέα διαχείρισης του κράτους, προτίμησαν ουσιαστικά να θέσουν το σύνταγμα στο πάγο – είτε γιατί πίστευαν ότι ήταν δοτό, είτε γιατί δεν τους βόλευε. Ουσιαστικά, το πελατειακό κράτος και η δημιουργία ενός κλίματος έμμεσης λογοκρισίας ήταν προϊόντα μιας ιδιότυπης εφαρμογής του συντάγματος, σε συνθήκες «έκτακτης ανάγκης». Κάτι αντίστοιχο, όμως, δεν έγινε το 2003. Σε αυτήν την περίπτωση, στην κυβερνητική εξουσία βρέθηκε η κεντροαριστερά, και ιδιαίτερα το ΑΚΕΛ που ήταν ο μεγαλύτερος εταίρος δεν είχε κανένα συμφέρον να παγοποιήσει εσωτερικά του ευρωπαϊκούς κανονισμούς. Αντίθετα, και με βάση την ιδεολογία του, και την πίεση που ασκούσε για εκμοντερνισμό, πολλές ευρωπαϊκές οδηγίες, ουσιαστικά οδηγούσαν σε σημεία τα οποία ευκόλυναν την δικαίωση και την νομιμοποίηση ιστορικών αρχών της κυπριακής Αριστεράς: τέτοιες θέσεις ήταν η πίστη στην ανάγκη κοσμικής κουλτούρας, αναγνώρισης και σεβασμού των πολλαπλών κουλτούρων, των δικαιωμάτων των πολιτών κ.ο.κ. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αριστεροί υπουργοί εσωτερικών έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στον εκδημοκρατισμό. Αυτό φάνηκε και στη διασταύρωση του κυβερνητικού έργου με την κοινωνική συνείδηση. Ήδη από την δεκαετία του 1990, είχε αρχίσει να αναπτύσσεται μια αμφισβήτηση της αστυνομικής βίας ή γενικά της κρατικής αυθαιρεσίας. Όταν ανέλαβε ο κ. Χριστόφιας υπήρχε ήδη στα δικαστήρια υπόθεση ξυλοδαρμού πολιτών από αστυνομία. Για την αριστερή προεδρία το νευραλγικό σημείο ήταν η υπόσχεση ότι θα γίνονταν σεβαστά τα δικαιώματα των πολιτών. Έτσι, όταν οι αστυνομικοί αθωώθηκαν δημιουργήθηκε ένα είδος κινήματος, το οποίο βασίστηκε στην συμμαχία αριστερών και φιλελευθέρων, αλλά με την ενεργό συμμετοχή και του χώρου της εξωθεσμικής Αριστεράς. Η κινητοποίηση της ALERT, το 2009, συνέπεσε και με ένα είδος ευρύτερης αμφισβήτησης του αυταρχισμού, η οποία ενθαρρύνθηκε από το κλίμα που δημιούργησε η αριστερή προεδρία.

Το νευραλγικό σημείο, σε αυτό το πλαίσιο, ήταν μια νέα συμμαχία αριστεράς και φιλελευθέρων, η οποία ουσιαστικά έθετε νέα ζητήματα πέρα από αυτά της προηγούμενης περιόδου, τα οποία αφορούσαν την ένταξη και την αποδοχή όλων των πολιτών. Στο νέο πλαίσιο, υπήρχαν ζητήματα που είχαν να κάνουν με την ανοχή/αποδοχη του «Άλλου» στις πολλαπλές του μορφές: είτε ήταν ο ιστορικός

Άλλος, η παρουσία της άλλης κοινότητας, είτε ήταν σεξουαλικές μειοψηφίες όπως οι ομοφυλόφιλοι, είτε ήταν οι ξένοι-μετανάστες οι οποίοι δημιουργούσαν πια ένα νέο πλαίσιο πολιτισμικής συνύπαρξης. Η Αριστερά ήταν δεκτική και άρα η αριστερή προεδρία δημιούργησε και κατάλληλο πλαίσιο. Όμως, μια μερίδα της Δεξιάς, αλλά και του Κέντρου άρχισε να αντιδρά έντονα – και ως μέρος μιας αντιπολιτευτικής στρατηγικής με έμφαση στο κυπριακό, αλλα και γιατί μερικές μερίδες της κοινωνίας ένιωθαν μια δραματική αλλαγή η οποία έπρεπε να τύχει επεξεργασίας. Η αριστερή προεδρία ήταν ίσως η αρμόζουσα παράταξη για να φτιάξει το πλαίσιο για το πέρασμα στο επόμενο στάδιο. Και ίσως ένας από τους ενδεικτικούς τομείς όπου προχώρησε δομικά η όλη προσπάθεια (και στην περίοδο Παπαδόπουλου και στην μετέπειτα συνεργασία με τους φιλελεύθερους) ήταν οι τομές στην παιδεία οι οποίες προκάλεσαν, σαν τομές, αντιδράσεις, αλλά μακροπρόθεσμα (όπως συμβαίνει συνήθως με τις εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις) θα αναγνωριστούν ως σημείο καμπής. Αυτές οι τομές αφορούσαν και το γεγονός ότι υπήρξε μια δομική εμπλοκή των ίδιων των εκπαιδευτικών αλλα και των μαθητών και των γονέων, στη διαδικασία διαμόρφωσης προγραμμάτων, αντί τις ιεραρχικής εισαγωγής από την Ελλάδα ή της κεντρικής επιβολής από το υπουργείο, όσο και στη θεματολογία.

Η συνεργασία με τη φιλελεύθερη Δεξιά διακόπηκε απότομα, τουλάχιστον από τα ΜΜΕ της, από το καλοκαίρι του 2011. Μέχρι τότε, η Αριστερά είχε να αντιμετωπίσει επιθέσεις για τις θέσεις της στο κυπριακό, για τους μετανάστες, κοκ – αλλα το καλοκαίρι του 2011 έγινε ευδιάκριτη μια κρυμμένη πραγματικότητα στην διαχείριση της πληροφορίας στην Δημόσια Σφαίρα: ο μονομερής έλεγχος της συντριπτικής πλειοψηφίας των ΜΜΕ από μια μικρή ομάδα η οποία προσκειτο στους αντίπαλους της Αριστεράς. Το ότι αυτοί οι αντίπαλοι δεν συμφωνούσαν κατ' ανάγκη σε διάφορα άλλα ζητήματα, όπως λ.χ. το κυπριακό, ήταν ένα θέμα που τέθηκε εκείνη την περίοδο στο περιθώριο. Έτσι η Αριστερά έζησε στο πετσί της, ουσιαστικά, μια αντικειμενική πραγματικότητα – μια μικρή ομάδα [είτε ιδιοκτητών, είτε μετόχων, μαζί με τους αρχισυντάκτες τους] μπορούσε να κατασκευάσει μια εικονική πραγματικότητα και να απαιτείται, με το ύφος του «αυτονόητου», σαν κοινωνική υποβολή[98] να παραιτηθεί οι πρόεδρος γιατί έγινε έκρηξη σε ένα στρατόπεδο, παραβλέποντας ότι δεν φρόντισαν οι αρμόδιοι να προστατεύσουν ένα φορτίο το οποίο τους ανατέθηκε, ή έστω να

[98] Σαν ένα κλασικό παράδειγμα προβολής της ιδεολογίας σαν ένα είδος «φυσικού» γεγονότος, όπως παρατήρησε και ο Barthes στις «Μυθολογίες».

προστατεύσουν το προσωπικό όταν έγινε η έκρηξη. Ακόμα και όταν διέρρευσαν το φθινόπωρο στοιχεία από τις μαρτυρίες των στρατιωτών στην αστυνομική έρευνα, τα τεκμήρια ουσιαστικά λογοκρίθηκαν από τον δημόσιο διάλογο.

Η Αριστερά βρέθηκε απροετοίμαστη για δυο λόγους – εν μέρει η μεταρρυθμιστική της τάση φαινόταν να πιστεύει ότι είχε πια ολοκληρωθεί η «μακρά πορεία» προς την αποδοχή, οπότε όταν βρέθηκε υπό επίθεση, της πήρε χρόνο να συνειδητοποιήσει ότι ήταν πολιτική επίθεση. Η Αριστερά ένιωσε, αρχικά, αμηχανία και σχεδόν δεν αντέδρασε επικοινωνιακά. Η στάση της μπορεί και να θεωρηθεί ιστορικά σεμνή – ένα είδος σεβασμού στους νεκρούς. Αλλά αυτές οι ευπρέπειες δεν έχουν δυστυχώς χώρο στην πολιτική, και μερίδα της αντιπολίτευσης δεν είχε ενδοιασμούς. Από την άλλη, η Αριστερά έχοντας για 10 χρόνια εμπλοκή με την εξουσία είχε χάσει, επίσης, και την τάση της να κινητοποιεί τον χώρο της. Οι 3 συγκεντρώσεις τις οποίες οργάνωσε στο δεύτερο μισό του 2011, ήταν ένδειξη ότι μπορούσαν να κινητοποιηθούν οι μάζες της Αριστεράς, παρά την επίθεση από τα ΜΜΕ και την αντιπολίτευση. Και η ικανότητα του κομματικού και οργανωτικού μηχανισμού να πάρει σχεδόν 43% στον δεύτερο γύρο των προεδρικών ήταν ένα, επίσης, αξιοσημείωτο, αν όχι και εντυπωσιακό, δείγμα συσπείρωσης. Όμως η Αριστερά δεν είχε εκτιμήσει ορθά την ικανότητα των ΜΜΕ, και ιδιαίτερα των μονοπωλιακών τους μορφών, να κατασκευάζουν υστερίες. Οι επιθέσεις εναντίον της, ωστόσο, την ανάγκασαν να προσπαθήσει να επανεφεύρει τον εαυτό της ως κίνημα.

Σε εκείνο το πλαίσιο υπήρξε μια ενδιαφέρουσα μετακίνηση στο πολιτικό υποσύστημα με την άνοδο της νομοθετικής εξουσίας σε σχέση με την εκτελεστική εξουσία. Η προεδρία στην Κυπριακή Δημοκρατία αποτελούσε ένα θεσμό, ο οποίος ενισχύθηκε δραματικά μετά από τις δικοινοτικές συγκρούσεις του 1964 και την αναγνώριση του προέδρου ως φορέα της κρατικής κυριαρχίας. Αυτή η ενίσχυση είχε να κάνει και με την εσωτερική δικοινοτική διάσταση, αλλά και με τη μορφή του Μακάριου σαν χαρισματικού ηγέτη. Αναπόφευκτα, μετά τον θάνατο του υπήρξε μια αμφισβήτηση της εξουσίας της προεδρίας. Η πρώτη αμφισβήτηση έγινε την δεκαετία του 1980, όταν ΑΚΕΛ και ΔΗΣΥ συνεργάστηκαν για να αμφισβητήσουν την τότε προεδρία του Σ. Κυπριανού. Η διαδικασία απομυθοποίησης της προεδρίας πήρε μια νέα μορφή επί Βασιλείου, όταν ο τότε πρόεδρος προσπάθησε συνειδητά να δώσει την εικόνα ενός πιο προσιτού προέδρου. Ο κ. Κληρίδης στην συνέχεια, και εν μέρει ο Τ.

Παπαδόπουλος, επανέφεραν ένα είδος αποστασιοποιημένης προεδρίας η οποία διατηρούσε τις αποστάσεις ως ένα είδος κύρους. Ταυτόχρονα, συντηρούσε την ύπαρξη του χάσματος ανάμεσα στο τί λεγόταν δημόσια και τί γινόταν παρασκηνιακά - ιδιαίτερα σε σχέση με το κυπριακό. Ο Δ. Χριστόφιας συνέχισε την πρακτική Βασιλείου για μια πιο προσιτή εικόνα του προέδρου αλλά, όπως είδαμε, και με μια συνειδητή προσπάθεια να γεφυρώσει το χάσμα ανάμεσα στο επίσημο λόγο και την πραγματικότητα. Αυτή η κίνηση ήταν μεν ριζοσπαστική, αλλά είχε και προσωπικό κόστος. Οι επιθέσεις εναντίον του μετά το 2011 πήραν την μορφή μιας αποδόμησης της ίδιας της προεδρίας και σημειολογικά και θεσμικά. Και σε αυτό το πλαίσιο, η Βουλή απέκτησε ένα νέο ρόλο τον οποίο ο κ. Χριστόφιας αποκάλεσε εύστοχα «κυβερνώσα Βουλή». Αυτή η πρακτική ήταν εν μέρει αποτέλεσμα της διαδικασίας εκδημοκρατισμού, που είχε ξεκινήσει η ίδια η Αριστερά.[99] Οι θέσεις της Αριστεράς, όμως, στηρίζονταν σε ένα πλαίσιο «σεβασμού του Συντάγματος», σαν κοινού σημείου αναφοράς, και κατά συνέπεια, στην ανάπτυξη των θεσμών οι οποίοι προνοούνταν, η μπορούσαν να οικοδομηθούν με βάση το Σύνταγμα. Αυτή η στάση της Αριστεράς είχε να κάνει και με την δικοινοτική διάσταση του Συντάγματος, αλλα και με την δημοκρατική του διάσταση η οποία είχε τεθεί στο πάγο από την εξουσία που ανέλαβε το 1960. Αντίθετα αυτό που φάνηκε την περίοδο μετά το 2011, και συνεχίστηκε εν μέρει και μετά το 2013, ήταν η αποσπασματική [και καιροσκοπική συχνά] χρήση της Βουλής – όπως λ.χ. η ψήφιση νομοσχεδίων με σαφή στόχο την πολιτική συγκυρία παρά το ευρύτερο συνταγματικό πλαίσιο.[100] Αναπόφευκτα στο μέλλον η άνοδος της εξουσίας της Βουλής θα πλανιέται σαν πραγματικότητα. Ήδη ως ενδιαφέρουσα απρόσμενη συνέπεια, η νέα δύναμη της Βουλής να αμφισβητεί την εκτελεστική εξουσία, εμφανίστηκε τον Μάρτιο του 2013, όταν η Αριστερά βρέθηκε μαζί με την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο να πρωτοστατεί στην απόρριψη του καθολικού κουρέματος.

Επίλογος: Η Αριστερά και η εμπειρία της Κύπρου

[99] Η Αριστερά βρέθηκε σε θέση ρυθμιστή στη Βουλή την περίοδο 2001-03, όταν η αντιπολίτευση είχε κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Όμως και τότε η προσήλωση της Αριστεράς στην πολιτική της συναίνεσης και του σεβασμού στο Σύνταγμα, δεν προκάλεσε τις εντάσεις της περιόδου μετά το 2011.

[100] Μια από τις πιο αποκαλυπτικές ίσως περιπτώσεις ήταν η ψήφιση νομοσχεδίου σύμφωνα με το οποίο η κυβέρνηση δεν μπορούσε να διορίσει ερευνητική επιτροπή αν αυτή η επιτροπή θα διερευνούσε και την ίδια. Βολικά όμως η δεξιά κυβέρνηση τον Απρίλιο του 2013 ξέχασε, υποτίθεται, τι προνοούσε ο νόμος και διόρισε η ίδια την επιτροπή Πικη, ισχυριζομενη, μαλιστα, ότι θα διερευνήσει και τον πρόεδρο. Ανάλογες καιροσκοπικές κινήσεις έγιναν και με νομοσχέδια για τις τράπεζες το 2013 – με μοναδικό στόχο να εξυπηρετήσουν την εκτελεστική εξουσία την οποία είχε αναλάβει η Δεξιά από τον Μάρτιο του 2013, και η οποία ήθελε να ελέγχει την Κεντρική Τράπεζα.

Ας εξετάσουμε τώρα τα αρχικά ερωτήματα πιο αναλυτικά. Όσον αφορά στην συγκυρία διατυπώθηκαν δυο ερωτήματα: πώς χειρίστηκε η Αριστερά την κρίση και τί αποκάλυψε η εμπειρία της αριστερής προεδρίας για την ελληνοκυπριακή – αλλά έμμεσα και την τουρκοκυπριακή κοινότητα.

Η κυπριακή Αριστερά απόδειξε ότι μπορεί να διαχειριστεί μια καπιταλιστική κρίση με τις πολιτικές οι οποίες εμφανίστηκαν ιστορικά ως αριστερές – αλλά σαφώς είχε δυο όρια : τις εσωτερικές αντιδράσεις και τις εξωτερικές εξελίξεις. Οι ιστορικά αριστερές στάσεις απέναντι στην κρίση, αφορούν την ενίσχυση της παρέμβασης της πολιτείας για να ρυθμίσει την αγορά είτε μέσω κρατικών οικονομικών οργανισμών, είτε μέσω της στήριξης των εργαζόμενων και των κοινωνικά αδύνατων στρωμάτων.[101] Η αναζήτηση εναλλακτικών[102] πηγών δανεισμού, μέσω θεσμικών δανείων, ήταν μια σημαντική καινοτομία η οποία πήγαζε από την κυπριακή εμπειρία της γεωπολιτικής. Ευρύτερα στον τομέα της οικονομίας η Αριστερά πραγματοποίησε, όπως είδαμε, την ιστορική κίνηση για μετάβαση σε ένα νέο οικονομικό μοντέλο, με την χρησιμοποίηση της γεωπολιτικής στρατηγικής για να διασφαλίσει την επιτυχή επιβεβαίωση της ύπαρξης φυσικού αερίου, και την συνακόλουθη αδειοδότηση, παρακάμπτοντας τις αντιδράσεις του τουρκικού κράτους.

Θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα γιατί να μην προσπαθήσει ένα αριστερό κόμμα το οποίο έχει ως στόχο την κοινωνική μεταμόρφωση, να οδηγήσει στην κατάργηση του

[101] Σε μη-επαναστατικές συνθήκες αυτή ήταν η έμφαση του ιστορικού εργατικού κινήματος -ανεξάρτητα από τις ιδεολογικές του κατευθύνσεις: οι πρακτικές του στόχευαν στην υπεράσπιση των εργαζόμενων από τις επιπτώσεις του καπιταλισμού και των περιοδικών του κρίσεων και, κατά συνέπεια στην δίκαιη κατανομή των προβλημάτων. Στόχευαν, δηλαδή, στην ενίσχυση του δημόσιου τομέα της οικονομίας -μέσω εθνικοποιήσεων λ.χ.- ή στην ενίσχυση της ζήτησης -μέσω της αύξησης είτε των κοινωνικών παροχών είτε των πλαισίων [όπως είναι το όριο του κατώτατου μισθού, ο σεβασμός των συλλογικών συμβάσεων, και η επιμονή στον κοινωνικό διάλογο] για ενίσχυση των μισθών._

[102] Στο ζήτημα της αναζήτησης εναλλακτικών επιλογών μπορεί να αναφερθεί και η διεκδίκηση αποχώρησης από το ευρώ μετά από τις εξελίξεις του Μάρτη του 2013 – αν και η συγκεκριμένη χρονολογική περίοδος ανήκει στην μετά την αριστερή προεδρία εποχή. Αξίζει, ωστόσο, να αναφερθεί ότι μια σχετική αναφορά [για πιθανή αποχώρηση από ευρω αν..] είχε κάνει και ο γ.γ. του κόμματος Α. Κυπριανού τον Σεπτέμβριο του 2012 στα πλαίσια ακριβώς της λογικής ότι δεν πρέπει να γίνεται μια συζήτηση [τότε ήταν το θέμα των διαπραγματεύσεων με την τρόικα] και να μην υπάρχουν εναλλακτικές επιλογές μπροστά σε εκβιασμούς λ.χ. Η Αριστερά είχε ενδοιασμούς και για το ευρώ και προηγουμένως για την ένταξη στην Ε.Ε. Κινήθηκε προς αυτές τις κατευθύνσεις, όμως, μέσα στα πλαίσια της στρατηγικής της ενότητας. Όταν προέκυψε η κρίση με την ευρωπαϊκή επιβολή του κουρέματος των καταθέσεων, η Αριστερά ήταν το πρώτο μεγάλο ευρωπαϊκό αριστερό κόμμα που άνοιξε την πόρτα για πιθανή, έστω και σε συγκεκριμένα συντεταγμένα πλαίσια, αποχώρηση από το ευρω. Η λογική πίσω από την συγκεκριμένη εισήγηση είχε και πάλι να κάνει με την αναζήτηση και υπόδειξη ότι υπήρχαν εναλλακτικές επιλογές, έτσι ώστε να αντιμετωπιστεί η ιδεολογική προσπάθεια εγκλωβισμού στην ρητορική του «δεν υπάρχουν άλλες επιλογές».

καπιταλισμού. Αυτός ήταν ο στόχος μιας μερίδας του εργατικού κινήματος μέχρι την δεκαετία του 1930 στην Δύση, αλλά και κομμάτων -όπως τα κομμουνιστικά- μέχρι τουλάχιστον την δεκαετία του 1970. Όμως, στην περίπτωση της Κύπρου ήταν σαφές από την δεκαετία του 1940 ότι οι εσωτερικές εξελίξεις καθορίζονταν σε μεγάλο βαθμό από τις εξωτερικές. Σε αυτό το πλαίσιο, η όποια αξιολόγηση θα πρέπει να λάβει υπόψη το σημείο από όπου ξεκίνησε η κυπριακή Αριστερά, αλλά και το πλαίσιο στο οποίο αναγκαστικά λειτουργούσε. Με αυτήν την έννοια, η αξιολόγηση της προεδρίας θα πρέπει να τοποθετηθεί στο πλαίσιο του, ποιές συνθήκες υπήρχαν και ποιό ήταν το πρόγραμμα με το οποίο κέρδισε τις εκλογές.

Σε ένα ιστορικό επίπεδο η πρώτη κυπριακή προεδρία άνοιξε δυο νέες προοπτικές, οι οποίες θα καθορίσουν τις εξελίξεις στο μέλλον:

1. Το φυσικό αέριο θα είναι το πλαίσιο των όποιων συζητήσεων για την οικονομία όταν και η τρόικα και το μνημόνιο θα είναι θέματα ιστορικής μνήμης.
2. Η διαδικασία απομυθοποίησης του κυρίαρχου λόγου και του γεφυρώματος του τί λέγεται στον δημόσιο λόγο με το τί κάνουν οι ελίτ, η «στρατηγική της ειλικρίνειας» όπως την ονομάσαμε στα πλαίσια του κυπριακού, θα είναι επίσης ένα από τα σημεία αναφοράς – ακόμα και όσων πολέμησαν με πάθος το μήνυμα της αριστερής προεδρίας. Θα μπορούσε κάποιος να αναφέρει ως συγκριτικό παράδειγμα την δημιουργία κρατικού πανεπιστημίου στην προεδρία Βασιλείου. Η Αριστερά πολεμήθηκε, αλλά τελικά ο θεσμός έγινε εξελικτικά αποδεκτός ως «αυτονόητος». Ανάλογη πορεία θα έχουν δομικά και μια σειρά από επί μέρους καινοτομίες, είτε στην εκπαίδευση, είτε στην εφαρμογή ευρωπαϊκών θεσμών εκδημοκρατισμού.[103]

Το κυπριακό είναι πλέον ένα διαφορετικό πρόβλημα. Υπάρχει τώρα μια σαφής αριστερή πρόταση για την διακυβέρνηση, η οποία αποτελεί ένα σημείο σύγκλισης στις ευρύτερες συζητήσεις, αλλά και μια πραγματικότητα ότι τα δεδομένα είναι πια όλα δημόσια στο τραπέζι. Αυτό το οδυνηρό ταξίδι της αποκάλυψης θα είναι μια

[103] Μια συγκριτική αναφορά ίσως να ήταν εκφραστική: η κυβέρνηση της Αριστεράς μετά και από πιέσεις οικολόγων ακτιβιστων αποφάσισε να εφαρμόσει την οδηγία να προστασία των αμπελοπουλιων. Μόλις εκλεγηκε η νέα κυβέρνηση την άνοιξη του 2013, ο νέος υπουργός Δικαιοσύνης ουσιαστικά περιόρισε την όλη προσπάθεια πάλι υποκύπτοντας σε πιέσεις τοπικών στελεχών του κόμματος του στην περιοχή της νοτιοανατολικής Κύπρου. Ήταν μια κλασική πελατειακή κίνηση η οποία είχε σαν στόχο τον περιορισμό της εφαρμογής μη βολικών ευρωπαϊκών οδηγιών και νομοθεσιών. Ανάλογα θα μπορούσε να πει κάποιος και για το μεταναστευτικό.

σημαντική κληρονομιά που θα καθορίσει τις όποιες εξελίξεις και λύση του κυπριακού.

Θα μπορούσε να τεθεί το ερώτημα τί λάθη έκανε η Αριστερά. Είναι λογικό και αναμενόμενο ότι μετά από την λήξη μιας θητείας στην εξουσία, κάθε κόμμα ή παράταξη θα κάνει ένα απολογισμό στον οποίο θα αναζητηθούν σημεία, όπου δεν έγιναν κάποιες κινήσεις ή που έγιναν λανθασμένες επιλογές ατόμων.[104] Οποιαδήποτε διακυβέρνηση κάνει λάθη. Όταν λ.χ. ένα κίνημα ανέβει στην εξουσία είναι λογικό ότι μια μερίδα του θα θέλει να αποκτήσει πρόσβαση στις παροχές που στερήθηκε ή είναι διαθέσιμες. Αυτά είναι δεδομένα στο πολιτικό παιχνίδι. Το ζητούμενο εδώ δεν είναι οι ατομικές επιλογές, αλλά το ιστορικό και δομικό πλαίσιο. Και σε αυτό τον τομέα, το ρίσκο που πήρε η κυπριακή Αριστερά ήταν ένας δύσκολος δρόμος που έπρεπε να περάσει η κοινωνία – και κοιτάζοντας προς τα πίσω ίσως μόνο η κυπριακή Αριστερά, στην πολλαπλή της μορφή, να μπορούσε να το κάνει. Το γεγονός ότι βρέθηκε, θέλοντας ή μη, σε αντιπαραθεση ή υπό επίθεση από σχεδόν όλα τα κέντρα εξουσίας (από μια μερίδα του εκκλησιαστικού κατεστημένου μέχρι την αστική τάξη) αυτού που θα μπορούσε να αποκαλεστεί ιστορικό κατεστημένο, είναι εκφραστικό του ότι έστω και με την προσπάθεια διατήρησης ισορροπιών στα πλαίσια της ιστορικής στρατηγικής της ενότητας, η κυπριακή αριστερή προεδρία αναγκάστηκε να ανοίξει

[104] Σε σύγκριση με άλλες κυβερνήσεις η αριστερή προεδρία επέδειξε ευθιξία όπως φάνηκε και με την παραίτηση του υπουργού Δικαιοσύνης μετά από μια θεαματική απόδραση από τις φυλακές, αλλα και την παραίτηση ενός συμβούλου του προέδρου, του κ. Β. Γεωργιου, όταν διέρρευσε ένα μήνυμα του που τεκμηρίωνε παρεμβάσεις προς όφελος ορισμένων ατόμων – άσχετο αν υπήρχε δικαιολογία η όχι. Αν αυτοί ή άλλοι ήταν κακοί διορισμοί ή όχι, θα πρέπει να αξιολογηθεί αναπόφευκτα συγκριτικά. Η πιο εμφανής «λανθασμένη» επιλογή μπορεί να θεωρηθεί η επιλογή του Π. Πολυβίου, του δικηγόρου της Τράπεζας Κύπρου, σαν επικεφαλής της ερευνητικής για την έκρηξη στο Μαρι. Η εισήγηση είχε γίνει από τον γενικό εισαγγελέα και στο πλαίσιο των τότε επιθέσεων, η επιλογή ενός ατόμου ο οποίος άνηκε ξεκάθαρα στο χώρο της αντιπολίτευσης, θα πρέπει να θεωρήθηκε σαν κίνηση διαβεβαίωσης ότι θα γινόταν μια ολοκληρωμένη διερεύνηση. Τελικά ο κ. Πολυβίου φάνηκε να ταυτίζεται με την επίθεση εναντίον του προέδρου παρά με την όποια ισορροπημένη διερεύνηση. Ο βαθύτατος αντικομουνισμός τον οποίο έκφρασε στο τέλος του 2013 όταν δήλωσε, σαν αντίδραση σε δηλώσεις του κ. Χριστοφια, την θέση ότι «οι μπολσεβίκοι δεν πιστεύουν στην αλήθεια» ήταν εκφραστική των βαθεων προκαταληψεων του. Θα μπορούσε κάποιος να αντιτάξει ότι θα έπρεπε να υπήρχε μια περισσότερη καχυποψία για τον ρόλο των τραπεζών. Το «λάθος» ίσως να είχε να κάνει με το ότι η Αριστερά δεν περίμενε τότε τον εσωτερικό ταξικό πόλεμο που θα ακολουθούσε – η δεν ήξερε το βάθος των προβλημάτων των τραπεζών. Δομικά, ωστόσο, είναι αμφίβολο αν θα άλλαζαν πολλά πράγματα με άλλο ερευνητή. Η πλειοψηφία των ΜΜΕ είχε πάρει θέση από τις 12 Ιουλίου, πριν καν γίνει γνωστό το πώς εξελίχθηκαν τα γεγονότα. Και όταν μετά υπήρχαν τα τεκμήρια, αγνοήθηκαν. Όπως αγνοήθηκαν και οι μαρτυρίες από τους στρατιώτες που ήταν στην βάση το βράδυ της έκρηξης, ενώ έγινε και επίθεση ενάντια στην έρευνα της αστυνομίας που τις κατέγραφε μαζί με αλλα τεκμήρια. Κατά συνέπεια, μια πιο αντικειμενική έκθεση, στο τότε κλίμα θα δεχόταν επίθεση. Το γενικότερο κλίμα δεν ήταν μια τυχαία στιγμή. Ήταν σκόπιμη επίθεση στην τότε συγκυρία. Ο κ. Πολυβίου απλά δεν ήταν ειλικρινής για τις προκαταλήψεις του όταν αναλάμβανε την διερεύνηση. Αλλα, όπως φάνηκε, ήταν και εκείνος μέρος μιας διαδικασίας.

θέματα τα οποία ήταν ταμπού. Και σε αρκετές περιπτώσεις, οι επιθέσεις ήταν προϊόν των επιτυχιών της ή των ρηγμάτων που αναπόφευκτα προκάλεσε. Ένα υποθετικό σενάριο θα βοηθούσε συγκριτικά: μια άλλη κυβέρνηση, νιώθοντας την πίεση από την έκθεση των τραπεζών στην Ελλάδα, θα προσπαθούσε να συγκαλύψει το πρόβλημα και θα έβαζε την χώρα σε μνημόνιο, ή άλλη μορφή εξάρτησης, ίσως και από το 2010 ή τις αρχές του 2011, και σε εκείνο το πλαίσιο η πρωτοβουλία για το φυσικό αέριο θα εξαρτιόνταν πια από άλλους – που θα καθυστερούσαν τη διαδικασία όπως, γίνεται στις σχέσεις Ελλάδας Τουρκίας.

Το σημείο που θα πρέπει, ενδεχομένως, να διαπραγματευτεί ξανά η Αριστερά ως συλλογικός χώρος είναι η μορφή του χώρου της ως κίνημα και ως «κόμμα»/θεσμός πολιτικής έκφρασης. Η κυπριακή Αριστερά καταλαμβάνει ένα νευραλγικό χώρο στο πολιτικό υποσύστημα, μέσω του οποίου μπορεί να έχει σχέσεις και με την φιλελεύθερη Δεξιά - για το κυπριακό και τον μεταμοντέρνο εκδημοκρατισμό με βάση την διαφορετικότητα - αλλά και με τα κόμματα του Κέντρου, αλλά και της λαϊκής Δεξιάς σε θέματα γεωπολιτικής αυτονομίας της Πολιτείας και του κοινωνικού κράτους. Ανάλογα καταλαμβάνει το ενδιάμεσο χώρο ως δικοινοτικό κίνημα ανάμεσα στις δυο κοινότητες. Με αυτήν την έννοια είναι ένας νευραλγικός χώρος, που με ένα παράδοξο τρόπο, είναι ρυθμιστής.

Η ιστορική της καινοτομία και ενδεχομένως συνεισφορά στην ευρύτερη ιστορία της Αριστεράς είναι η διατήρηση της συνύπαρξης του οράματος ριζικής κοινωνικής μεταμόρφωσης/αλλαγής κοινωνικού συστήματος και της μεταρρυθμιστικής πρακτικής. Η πίεση που ένιωσε ήδη και θα νιώσει και στο μέλλον, πέρα από τις αναπόφευκτες εσωτερικές διαφοροποιήσεις, θα είναι η τάση μερίδων του χώρου της να θέλουν στρατηγικές συμμαχίες με στόχο την εξουσία. Η εξουσία, όμως, θα μειώνει την κινηματική πρακτική όπως αποκάλυψε η έκπληξη και ή μη προετοιμασία μπροστά στην επίθεση το 2011. Και η Αριστερά πρέπει, σαφώς, να μάθει να διαχειρίζεται και τις νέες μορφές εξουσίας τις οποίες εκφράζουν τα ΜΜΕ. Η κινητοποίηση των συνδικάτων τότε για να υπερασπιστούν τα δικαιώματα των εργαζόμενων και να διατηρήσουν την ταξική ενότητα, ίσως, να είναι ένα δείγμα του ότι η αυτονομία των κινημάτων μπορεί να γίνει ο φορέας όπου το «όραμα» θα διατηρεί ένα χώρο διάχυσης. Ήδη, η πενταετής αριστερή προεδρία ήταν και μια περίοδος, όπου η εξωθεσμική Αριστερά, ως χώρος έκφρασης και ιδεολογικής

συζήτησης για αυτά τα κινήματα, εμφανίστηκε δυναμικά – ίσως πολύ περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη περίοδο μέχρι τώρα.[105] Ήταν και αυτό ένα δείγμα των ευρύτερων επιπτώσεων της αριστερής προεδρίας. Ήταν, μαζί με τις κινητοποιήσεις, αλλά και την επιμονή της προεδρίας να ακολουθεί την πολιτική της «ειλικρίνειας» αλλά και της ταξικής έμφασης, ένα δείγμα της συγκεκριμένης μορφής που πήρε η ιστορική εξέλιξη του κινήματος. Ταυτόχρονα, η Αριστερά ως κόμμα, αλλά και ως μέρος των θεσμών, έμαθε για πρώτη φορά πώς λειτουργεί η κρατική εξουσία από τα μέσα. Θα επανέλθει, όπως αναπόφευκτα θα έλθει και η δικαίωση σε διάφορα θέματα.[106] Το ζητούμενο είναι η ισορροπία κινήματος και θεσμικής δομής στον κοινωνικό πολιτικό χώρο. Γιατί άνοιξε μια εποχή - το θέμα τώρα είναι η διαχείριση της. Και σε πολλά σημεία, οι αγώνες και οι θέσεις της Αριστερά την περίοδο 2008-2013, θα είναι μέτρο σύγκρισης – είτε λέγεται, είτε απλώς γίνεται.

[105] Η εξωθεσμικη Αριστερά στήριξε, όπως θα δούμε παρακάτω, τη θεσμική Αριστερά όταν η κυβέρνηση δέχθηκε την ταξική επίθεση το 2011, ενώ το 2012 υπήρχαν σαφώς διαφωνίες, όταν τελικά διαπραγματεύτηκε το μνημόνιο. Ακόμα και σε εκείνο το πλαίσιο, όμως, υπήρξε ουσιαστικά διαφωνία στον ίδιο των χώρο της εξωθεσμικής Αριστεράς για το αν η αποδοχή του μνημονίου ήταν μια υποχώρηση, η οποία ήταν αναπόφευκτη στο τότε δεδομένο πλαίσιο ή όχι. Μια συσπείρωση ομάδων και ατόμων που συγκροτήθηκε μετά από το 2011, η ΕΡΑΣ, διχάστηκε για το αν έπρεπε να στηριχθεί ο υποψήφιος της Αριστεράς στις προεδρικές του 2013.

[106] Όπως λ.χ. για να χρησιμοποιήσουμε και πάλι μια ιστορική αναλογία, τα αιτηματα/θεσεις της Αριστεράς την περίοδο 1947-48 -Αυτοκυβέρνηση, κράτος ευημερίας- επανήλθαν σε μερικά χρόνια και έγιναν θέσεις και αυτών που τις πολεμούσαν με σθένος πριν. Η ιστορική διαδικασία έχει τις συστημικες και δομικές της δυναμικές που είναι πολύ πιο αποφασιστικές από τις ρητορικές.